

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Філологічний факультет

I International Congress

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Прикладна лінгвістика
на Півдні України:
здобутки та перспективи

I Міжнародний конгрес

(м. Одеса, 22-23 вересня 2021 року)

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Філологічний факультет

I International Congress

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**Прикладна лінгвістика
на Півдні України:
здобутки та перспективи**

I Міжнародний конгрес

(м. Одеса, 22-23 вересня 2021 року)

УДК 80:001.8"312"(063)

Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи [Текст] / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2021. 139 с.

У збірнику представлено статті за матеріалами доповідей I Міжнародного конгресу «Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи», який відбувся 22-23 вересня 2021 року в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. До збірника увійшли наукові публікації з актуальних проблем лінгвістики та літературознавства, лінгводидактики та перекладознавства. Статті орієнтовані на широке коло читачів, яких цікавлять актуальні проблеми і напрямки лінгвістики, зокрема комп'ютерна, когнітивна лінгвістика, питання соціолінгвістики та міжкультурної комунікації.

Для широкого кола філологів – науковців, викладачів і науково обдарованої молоді

Наукова редакція:

Кондратенко Н. В. – доктор філологічних наук, професор (головний редактор)

Яроцька Г. С. – доктор філологічних наук, професор

Бойко О. О. – доктор філософії з філології, викладач

Відповідальна за випуск:

Бойко О. О., д. філос. з філології, викл. кафедри прикладної лінгвістики

*Рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (протокол №1 від 09.09.2021 року)*

За зміст публікацій відповідальність несуть автори
Засновник – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

©Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021
©Колектив авторів, 2021

Передмова

У цьому збірнику представлено статті за матеріалами доповідей І Міжнародного конгресу «Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки та перспективи», який відбувся 22-23 вересня 2021 року в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. Статті відповідають напрямам конференції та згруповані за алфавітним порядком.

Актуальні проблеми сучасної лінгвістики висвітлені в різних аспектах: в статтях автори порушують питання лінгвоконцептології та когнітивної лінгвістики, аналізують мовні явища в контексті їхнього засвоєння під час вивчення мови як іноземної, пропонують актуальний погляд на проблеми комп'ютерної та корпусної лінгвістики. На окрему увагу заслуговують наукові розвідки в царині лінгвоекспертології та судової лінгвістичної експертизи. У статтях досліджено аспекти різних дискурсів: медійного, рекламного, політичного, актуалізовано питання комунікативної лінгвістики та міжкультурної комунікації.

Дослідницьке поле презентує різні наукові парадигми. Тематика статей є актуальною і затребуваною. У статтях представлено розвідки на рівні мовних одиниць, концептів, текстів, інтертексту і дискурсу. Роботи виконано на матеріалі художніх текстів та текстів інших дискурсів.

Статті орієнтовані на широке коло читачів, яких цікавлять проблеми прикладної лінгвістики, її здобутки, перспективи, формування різнобічного уявлення про сучасний стан філологічної науки.

Редколегія

Зміст

БАХЧИВАНЖИ А. В. СПЕЦИФІКА СУДОВОГО ДИСКУРСУ ЯК ОБ'ЄКТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....	6
БИЛІНСЬКА О. С. МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР.....	9
БОЙКО О. О. ПЕРЕТИН МЕЖІ МІЖ МІСТАМИ-СВІТАМИ В РОМАНІ Є. КЛЮЄВА «АНДЕРМАНІР ШТУК».....	12
БРОНІКОВА С. А. СЕМАНТИЧНІ ПРАКТИКИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	15
ВДОВИЧЕНКО Н. В. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ІТ-СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ).....	18
ВОЙЦЕВА О. А. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ВИКЛАДАННІ СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ.....	21
ВОЛКОВА С. В., ВАРЧУК Л. В. ЛІНГВОПОЕТИЧНИЙ ЕКЛЕКТИЗМ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ АМЕРІНДІАНСЬКОЇ ПРОЗИ У ВЕКТОРІ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ЕТНОЛІНГВІСТИЧНОЇ ПЕРСПЕКТИВ.....	23
ГРОНА Н. В. СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ.....	27
ДЕВ'ЯТКО Ю. С. КОНСТРУЮВАННЯ ТИПІВ ВІДНОШЕНЬ В МЕЖАХ ТЕРМІНОСИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ).....	30
DOBROVOLSKA L., DOBROVOLSKA D. INFORMATION TECHNOLOGIES AS AN INALIENABLE COMPONENT OF ESP TEACHING.....	33
ДОБРОВОЛЬСЬКА Д. М. СЛОГАНІ У ПЛОЩИНІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І ПЕРЕКЛАДУ.....	37
ДРУЖИНЕЦЬ М. Л. СОЦІОФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ: ВОКАЛЬНА ОРФОЕПІЯ У МОВЛЕННІ РЕСПОНДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖЖЯ.....	40
KOVALENKO O., ZHYGZHYTOVA L. ARTIFICIAL LANGUAGES AS A TOOL FOR HUMAN-MACHINE COMMUNICATION.....	45
ЖУРАВЛЬОВА М. О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГО-ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....	49
ЗАГНІТКО А. П. ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ ЕВОЛЮЦІЇ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....	51
КІЩЕНКО А. М. НАРАТИВНА СТРАТЕГІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ АДРЕСАНТА В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	56
КОНДРАТЕНКО Н. В. ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА В ОДЕСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА: ДОСВІД КАФЕДРИ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....	58
КРАМАР В. Б. ПЕРЕКЛАД. ВІД ЛІНГВІСТИЧНОГО ПОЧАТКУ – ДО ПРАГМАТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ.....	60
КРАСНИЦЬКА К. В. ГУМОРИ ЯК СПОСІБ ЗОБРАЖЕННЯ КОРОНОВІРУСУ В АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ.....	63

КРИВЕНЧЕНКО Д. С. ВИСЛОВЛЮВАННЯ ОБРАЗИ: КРИТЕРІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....	66
ЛОКОТА І. М. ОСОБЛИВОСТІ АСОЦІЮВАННЯ ПРИ ПАРАНОЇДНІЙ ШИЗОФРЕНІЇ.....	69
МАЛИШЕВА М. Г. ФУНКЦІЇ ЕМОДЗІ В ІСПАНСЬКОМОВНОМУ МЕРЕЖЕВОМУ ДИСКУРСІ: ВИРАЖЕННЯ ВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ.....	71
НАЗАРЕНКО О. М., КАБАНЦЕВА Н. В. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ІНТЕРВ'Ю В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	74
НЕРЯН С. О. КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ДЕКЛАРУВАННЯ В ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....	77
НЕЧИПОРЕНКО В. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ КОНТАМІНОВАНИХ СЛІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	80
ПЕРШИН Є. В. ТЕКСТОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕЧЕННЯ У МІСТИЧНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	83
РОГОВА М. О. ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МОВНОГО ІМІДЖУ С. ТАРУТИ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОГРАМИ КАНДИДАТА У ПРЕЗИДЕНТИ УКРАЇНИ 2019 РОКУ).....	86
РОМАНЮК О. С. СТРАТЕГІЧНІСТЬ ФЕМІННОЇ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У РОМАНТИЧНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: БІНАРНА LOGIT-МОДЕЛЬ.....	89
РУМЯНЦЕВА О. А. ЗАЛУЧЕННЯ PhD СТУДЕНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА АКАДЕМІЧНИМ СПРЯМУВАННЯМ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК АГЕНТИВНОСТІ.....	92
САПРЫГИНА Н. В. СТРОКИ НИКОЛАЯ ГУМИЛЁВА В ЗАПИСЯХ МАЯКОВСКОГО: ПСИХОЛІНГВІСТИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ.....	96
СИТАР Г. В., АДАМУСІК К. О. ТЛУМАЧНО-ПЕРЕКЛАДНИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ КОНСТРУКЦІЙНОЇ ГРАМАТИКИ: ЕТАПИ СТВОРЕННЯ.....	98
СКИБА К. М. ВИКОРИСТАННЯ ЛОКАЛІЗАЦІЙНОЇ ПЛАТФОРМИ CROWDIN ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ НАВИЧОК ПЕРЕКЛАДУ.....	102
СТРІЙ Л. І. ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ «ПОДЯКА» В ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	105
ТРУБА Г. М., ГРЕЧКА С. А. МАНПУЛЯЦІЯ СЛОВОТВОРЕННЯ В ПОЛІТИЧНИХ СЛОГАНАХ.....	107
ХРУСТИК Н. М. ПРИЗВИЩЕ ЯК СПОСІБ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ: СЛОВОТВІРНИЙ АСПЕКТ.....	110
ЧОРНОУС О. В. ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ АНТРОПОНІМНИХ ФОРМУЛ.....	113
ШАБАТ-САВКА С. Т. ДИСКУРС ФАТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ АНТРОПОЗОРІЄНТОВАНОЇ ЛІНГВІСТИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	116
ШВЕЛІДЗЕ Л. Д. СТРАТЕГІЯ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	118
ШВЕЦЬ Ю. В. ДИНАМІКА ГУСТАТИВІВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ «КАЙДАШЕВА СІМ'Я» І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО.....	121
ШЕВЧЕНКО Т. М. САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ І САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ В ЕСЕЇСТИЧНОМУ ТЕКСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗБІРКИ Р. ІВАНИЧУКА «СЕРЕД ПОВЕНІ КНИГ»).....	125
ЯШКІНА В. В. ЛОКАЛІЗАЦІЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ В СТИЛІСТИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ АНГЛОМОВНИХ МЕДІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	129

СПЕЦИФІКА СУДОВОГО ДИСКУРСУ ЯК ОБ'ЄКТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Дослідження судового дискурсу (далі – *СД*) в українському мовознавстві належить до маловивчених питань, проте актуальність зазначеної проблематики не викликає сумнівів. СД як різновид юридичного дискурсу пов'язаний із законодавчою діяльністю та юриспруденцією, є чітко регламентованим як боку юридичного унормування, так і мовного, оскільки передбачає відповідний вербальний ритуал здійснення судових дій. Мовний аспект судового дискурсу охоплює як етикетні форми вербального характеру (початок і завершення судового засідання, мовні формули представлення учасників СД, почерговість виступів тощо), так і лінгвопрагматичні складники (комунікативні стратегії і тактики, комунікативні ролі, особливі мовленнєві акти, вживання перформативів тощо). У центрі уваги лінгвістів постають окремі жанрові різновиди СД, їхні сутнісні особливості, мовні засоби вираження комунікативних інтенцій у СД, проте елементи комунікативної взаємодії, зокрема аспекти рольової поведінки та стратегічного планування СД здебільшого залишаються поза увагою науковців. Лінгвопрагматика СД становить пріоритетні наукові розвідки в галузі юридичної лінгвістики, зокрема це вивчення особливостей мовленнєвої поведінки учасників судових засідань.

СД у межах юридичного дискурсу ставав предметом аналізу в наукових розвідках О. Горошко, С. Дорди, О. Доценко, Л. Пономарьової, Г. Савчук та ін. Однак предметом висвітлення ставали окремі проблеми СД, тоді як комплексний аналіз, зокрема в лінгвопрагматичному аспекті, не представлений у працях українських учених.

Ми потрактуємо СД як різновид юридичного дискурсу (далі – *ЮД*), суб'єктами якого виступають судові інституції, при цьому розрізняють типи судового спілкування – дискурс кримінального, цивільного, адміністративного, арбітражного тощо права [4, с. 7]. Ці типи мають спільні принципи організації дискурсу та спільні риси інституційної взаємодії, що зумовлено інтенційністю, ритуалізованістю та універсальними законами спілкування в судовому дискурсивному просторі.

Основною проблемою вивчення СД є його дефініювання, оскільки в українському мовознавстві відсутнє однозначне потрактування терміна. Російський лінгвіст Т. Дубровська визначає СД як «вербально-знакову репрезентацію процесу комунікації в ході судового процесу, що розглядають у

соціально-історичному, національно-культурному конкретному ситуативному контексті з урахуванням характеристик та намірів комунікантів» [3, с. 13], що зумовлює пріоритетну вагу до екстралінгвальних чинників СД. Проте мовні особливості СД також чітко детерміновані завдяки врахування чинників ритуального характеру: позиціям прокурора, судді, адвоката, підсудного та свідків. З огляду на це, погоджуємося з думкою О. Доценко, яка вважає, що СД «чітко регламентований екстралінгвістичними чинниками: процесуальним законодавством, рівнем юридично-комунікаційної підготовки і функціями учасників, високим ступенем емоційної напруги, визначеної зацікавленістю учасників судових слухань результатом розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ тощо» [2, с. 270]. Усі ці чинники безпосередньо впливають і на мовленнєву поведінку учасників СД.

Пропонуємо таке визначення СД: СД – це різновид ЮД, що є репрезентантом комунікативної ситуації судового засідання та реалізований у комунікативній поведінці учасників судового процесу та процесуально-результативних вербальних формах цієї діяльності. Зважаючи на це, до пріоритетних завдань дослідження СД, на нашу думку, належать: виокремлення форм реалізації СД (монологічної і діалогічної), аналіз стратегій і тактик спілкування учасників судового засідання, ритуальність комунікативної ситуації мовленнєвої взаємодії в СД, визначення КР учасників СД та аналіз мовних особливостей тощо.

Г. Савчук, аналізуючи стан вивчення СД, розрізняє такі підходи до його дослідження: 1) соціально-прагматичний – витлумачення СД як різновиду інституційного спілкування, що поєднує риси аргументативного, авторитарного, конфліктного та юридичного дискурсів; 2) діалогічний – СД «у змагальній судовій системі розглядається як питально-відповідальна форма мовленнєвої комунікації, при цьому мовленнєве спілкування між учасниками судового процесу – це складний двосторонній процес взаємодії, діалог» [5, с. 6]. При цьому дослідниця пропонує аналізувати СД і в лінгвопрагматичному аспекті, що підтверджує й перформативний характер судової комунікації. Так, мовленнєві формули ведення засідання: *Суд іде!*; *Судове засідання оголошується закритим!* тощо мають перформативний характер, напр.: *Суддя: Іменем України оголошується вирок Бондара С. В. У скоєні злочину і визнати винним, призначивши остаточне покарання менш суворим на більш суворе у вигляді 5 років позбавлення волі* (Судові справи, серія «Помста акушеру», 2018).

На функціонально-стилістичному рівні СД, на думку дослідників, обслуговується науковим (последовність, логічність, аргументованість викладення, інформативність), офіційно-діловим (лаконічність) і публіцистичним (актуалізація впливової функції мови) стилем [5, с. 8]. Ми вважаємо за потрібне додати й розмовно-побутовий стиль, оскільки непрофесійні учасники СД

послугуються саме ним, напр.:

Прокурор: *Ви бачили безпомічний стан потерпілих і потім кидали їх, і покидали ту квартиру, яку орендували?!*

Підсудна: *Я ж не винна, що мені попадалися самі розпусники.*

Прокурор: *А як ви поясните вміст клофеліну у бутилках, які були вилучені у квартирі, яку ви орендували?*

Підсудна: *Ну я знаю, що це якісь ліки.*

Прокурор: *Підсудна, ви знаєте, що з вашої вини померла людина і дві особи, які знаходяться на межі інвалідності, і ви зараз будете стверджувати, що ви нічого не робили?*

Підсудна: *Я нічого такого не робила* (Кримінальні справи, ст. 153, 152; 2019).

Як бачимо, у мовленні прокурора представлено офіційно-ділову стилістику з елементами публіцистичності завдяки емоційності та впливовій силі, а в мовленні підсудної – розмовно-побутову, для якої характерно, поміж іншим, і порушення норм літературної мови, і еліптичність, дискретність мовлення.

Вищевикладене підтверджує доцільність уналежнення СД до інституційного типу юридичного спілкування, тобто СД є різновидом юридичного дискурсу. С. Дорда вважає, що «судовий дискурс є яскравим прикладом статусно орієнтованого спілкування, в якому ролі чітко розподілені і за кожним учасником закріплені функції, визначені нормами інституту правосуддя. У судовому дискурсі поняття норми є головним. Порядок проведення судового засідання закріплений певними нормами, так само як і мовлення не тільки представників закону, але й інших учасників судового процесу. Інституціональність – це певний рівень соціального контролю, який в судовому дискурсі реалізується дозволом або заборонаю щось говорити» [1]. Через інституційність СД на перший план виходить аспект мовленнєвої взаємодії його учасників, тобто лінгвопрагматики СД.

Література

1. Дорда, С. В. Юридичний дискурс як особлива модель інституціонального дискурсу. Восстановлено из: <https://goo.su/7NUD>
2. Доценко, О. Л. (2008). Жанрова специфіка українського судового дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу*, 24(1), с. 269-280.
3. Дубровская, Т. В. (2010). Судебный дискурс: речевое поведение судьи (на материале русского и английского языков). Издательство «Академия МНЭПУ».
4. Палашевская, И. В. (2012). *Судебный дискурс: функции, структура, нарративность*. [Автореферат дисс. філол. наук, Волгоград].
5. Савчук, Г. В. (2009). *Інтонаційна організація судового дискурсу (експериментально-фонетичне дослідження)*. [Автореферат дис. канд. філол. н., Донецьк].

МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР

У сучасному українському мовознавстві проблема мовленнєвих жанрів (далі – МЖ) залишається фактично не опрацьованою, окремі наукові розвідки представлено працями Ф. Бацевича [2-4]. У російській лінгвістиці МЖ перебувають у центрі уваги фахівців з комунікативної лінгвістики (див. праці: М. Всеволодова, В. Дементьєв, Т. Шмельова та ін.), проте дефініювання, кваліфікація та характеристика МЖ не є достатньо розробленими на сучасному етапі розвитку мовознавства. Окремі зауваження і спостереження, висловлені в працях, присвячених дотичним проблемам, цілісного уявлення про категорію МЖ не дають. Разом з тим у низці мовознавчих традицій, зокрема, російській і польській, дослідження МЖ визнаються одними з найактуальніших у сучасній антропо- і комунікативно (прагматично) зорієнтованій лінгвістиці.

Уперше до проблеми мовних жанрів звернувся М. Бахтін, який уважав, що кожна сфера використання мови виробляє свої відносно стійкі типи висловлень – МЖ, і нехтування особливостями жанрів у будь-якій галузі лінгвістичного дослідження призводить до формалізму й надмірної абстрактності, а також послаблює зв'язок мови з життям [1, с. 159–206]. За М. Бахтіним, у типових ситуаціях люди використовують готові форми МЖ, отримані в готовому вигляді. Розмаїття жанрів таке ж велике, як і невичерпні можливості різноманітної людської діяльності. Автор звертає увагу на істотні відмінності між первинними (простими) і вторинними (складними) мовними жанрами: вторинні жанри, до яких належать романи, наукові роботи, великі публіцистичні жанри, виникають в умовах відносно високо розвинутого й організованого культурного спілкування, вбираючи у себе і змінюючи різні первинні жанри, які виникли в умовах безпосереднього спілкування [1, с. 200].

М. Бахтін визначав МЖ як «відносно стійкі тематичні, композиційні й стилістичні типи висловлювань». На його думку, «мовленнєві жанри організують наше мовлення практично таким чином, як її організують граматичні форми (синтаксичні)» [1, с. 198]. Уже з праць М. Бахтіна стає зрозумілим, що МЖ – це складна єдність змісту, стилю і композиції, а також низки позамовних чинників (перш за все соціальних). Власне процес спілкування деякими авторами витлумачується як послідовний перехід від одного жанру до іншого.

МЖ виформовуються історично у процесі комунікативної діяльності людей, використовуються ними як готові творення: «якби мовленнєвих жанрів не

існувало і ми не володіли ними, якби нам доводилося їх створювати вперше у процесі мовлення, вільно і вперше будувати кожне висловлювання, мовленнєве спілкування було б практично неможливим» [1, с. 199]. Кожна людина у процесі комунікації «здійснює вибір жанрів, що передбачає зміну жанрового репертуару відповідно до комунікативної ситуації» [9, с. 77].

Аналізуючи мовленнєві аспекти інституційного спілкування, російський дискурсолог К. Сєдов наголошує на тому, що МЖ є «універсальною лінгвофілософською категорією, дослідження якої має прояснити природу дискурсивної поведінки та мислення мовної особистості» [8, с. 237]. Зважаючи на це, теорія МЖ нерозривно пов'язана, з одного боку, з лінгвостилістичними дослідженнями в аспекті традиційного мовознавства, а з іншого боку, з лінгвопрагматичними науковими розвідками, що скеровані на вивчення особливостей інтерактивного спілкування.

Проте ототожнювати теорію МЖ та лінгвопрагматику буде неправильним, оскільки «прагматику потрактовують у традиційному розумінні як ту частину семіотики, що характеризується відношенням знака до мовця, та мову розглядають не лише у зв'язку з «людиною, що говорить», а обов'язково в контексті комунікативної ситуації, а також ширше – у більш широкому контексті національно-мовленнєвої, соціальної, духовної культури» [7, с. 43]. За таких умов МЖ визначають як «вербальне оформлення типової ситуації соціальної взаємодії людей» [8, с. 44].

Відповідно до концепції М. Бахтіна, основну увагу у вивченні МЖ приділяють мовленнєвій поведінці мовця та адресата, тобто діалогічній взаємодії, з пріоритетним вивченням чинника адресата, на якого орієнтований мовленнєвий вплив мовця. При цьому мовні засоби, на думку Ю. Красноп'ясової, часто залишаються поза увагою дослідників [7, с. 44]. З огляду на це висловлюються міркування, що сучасна теорія МЖ має об'єднати традиційний підхід лінгвопрагматичного характеру та лінгвостилістичний, що і визначає пріоритети нашої розвідки. Так, В. Демент'єв пропонує синтезувати МЖ на підставі спільної комунікативної функції МЖ та мови, визначаючи МЖ як засоби формалізації соціальної взаємодії та розглядаючи як діалогічні, так і лінгвістичні аспекти МЖ [5, с. 420]. Звідси й поява нових термінів – комунікативна генристика, когнітивна генристика тощо.

Узагальнюючи основні підходи до потрактування поняття МЖ, Ф. Бацевич окреслює чотири групи магістральних визначень. По-перше, потрактування МЖ як комунікативно-дискурсивного поняття, що передбачає актуалізацію мовленнєвої або дискурсивної сутності МЖ. З цього погляду МЖ розглядають у кореляції з термінологічними поняттями дискурсу, мовленнєвого акту, мовного коду тощо, тобто у власне лінгвопрагматичному аспекті. По-друге, визначення

МЖ як власне текстового явища передбачає тлумачення його як власне текстового, функціонально-стилістичного й риторичного явища та культурно-мовної конвенції, тобто містить визначення МЖ як різновиду типу тексту. По-третє, розуміння МЖ як особливого типу висловлення (М. Бахтін) з актуалізацією комунікативних позицій мовця та адресата. По-четверте, тлумачення МЖ як стилістичного явища, що передбачає розмежування різних типів мовлення та увагу до мовних одиниць та особливостей їх вживання в МЖ [3, с. 51].

Заслуговує на увагу розмежування дискурсу та МЖ. На перший погляд, дискурс – це певна сукупність МЖ, які послідовно змінюють один одного. Насправді ж рух комунікації у межах дискурсу набагато складніший, ніж проста зміна МЖ. Актуальність проблеми вивчення МЖ зумовлена саме дискурсивною сутністю жанрових різновидів. Ф. Бацевич вважає, що «є всі підстави розглядати МЖ як категорію дискурсу» [4, с. 42]. У межах дослідження політичного дискурсу використання поняття МЖ, на нашу думку, є доцільним і переконливим, тому що окремі форми комунікативної взаємодії ПД ритуального характеру становлять окремі МЖ.

У реальному спілкуванні мовців наявний значний рівень невизначеності й розпливчастості. І це не є недоліком комунікації, оскільки «недовизначеність необхідна для дотримання правил такту і ввічливості, для всієї тієї «облицювальної» діяльності, котра виконується у спілкуванні, і котра в дійсності являє собою не побічний, а універсальний і вирішальний аспект практично будь-якого мовленнєвого спілкування» [3, с. 90]. Попри значну кількість невирішених проблем роль МЖ у комунікації є значною; поряд з дискурсом (точніше, у його межах) вони організують людське мовлення.

Однією з проблем МЖ залишається їх класифікація. На необхідність створення такої типології звертали увагу українські та зарубіжні лінгвісти (О. Акулова, Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, В. Дементьев, Ю. Краснопорова, Т. Шмельова та ін.), але ця проблема досі залишається нерозв'язаною.

У лінгвістиці не існує загальноприйнятої типології МЖ – у кращому випадку це «переліки мовленнєвих жанрів, за можливості деталізовані» [6, с. 156]. У межах певного різновиду дискурсу виокремлюють і характерні для нього жанри. Отже, МЖ – це єдність змісту, стилю, композиції та ряду позамовних чинників. У процесах міжособистісного спілкування вони складно взаємодіють, формуючи різноманітні типи дискурсів.

Література

1. Бахтин, М. М. (1996). *Проблема речевых жанров. Собрание сочинений* (Т.5: Работы 1940-1960 гг. с. 159-206). Русские словари. Восстановлено из: <https://goo.su/7nui>
2. Бацевич, Ф. С. (2006). *Вступ до лінгвістичної генології : навч. Посібник*. Видавничий центр «Академія».

3. Бацевич, Ф. С. (2005). *Лінгвістична генологія : проблема і перспективи : монографія*. ПАІС.

4. Бацевич, Ф. С. (2010). *Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія*. ПАІС.

5. Дементьев, В. В. (2009). Актуальные проблемы теории речевых жанров: об одном из подходов к составлению энциклопедии речевых жанров. *Проблемы речевой коммуникации*, 7, с. 417-429.

6. Дементьев, В. В. (2010). *Теория речевых жанров*. Знак.

7. Красноперова, Ю. В. (2012). О понятии «речевой жанр» в современной лингвистике. *Современные проблемы науки и образования*, 6. Восстановлено из: <https://goo.su/7nUi>

8. Седов, К. Ф. (2007). *Человек в жанровом пространстве повседневной коммуникации. Антология речевых жанров: повседневная коммуникация* (с. 7-38). Лабиринт.

9. Славова, Л. Л. (2012). *Мовна особистість лідера у дзеркалі політичної лінгвоперсонології : США – Україна*. Видавництво ЖДУ ім. І. Франка.

О. О. Бойко

доктор філософії зі спеціальності 035 Філологія
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ПЕРЕТИН МЕЖІ МІЖ МІСТАМИ-СВІТАМИ В РОМАНІ Є. КЛЮЄВА «АНДЕРМАНІР ШТУК»

Романи Є. Клюєва, російсько-датського лінгвіста, досі не підлягали детальному вивченню: знаходимо лише декілька наукових розвідок, присвячених аналізу його текстів, зокрема роману Є. Клюєва «Андерманір штук: Социофренический роман». Топографіку і топоніміку, а також соціофренічний дискурс в романі було досліджено в статтях О. Ловцової [1], [2]. Проте досі не було розглянуто засобів і шляхів, що їх використано в тексті роману для перетину межі між двома містами – Москвою №1 і Москвою №2.

Герої роману – кожен через свій досвід – усвідомлюють, що два міста – Москва №1 і Москва №2 – розташовані в різних площинних вимірах і навіть у різних світах, в розумінні «той світ» як потойбіччя, а межа між ними сприймається як фізична (*стенка*), і перетнути її можна не тільки цілеспрямовано, а й несвідомо: *Оказывается, еще тоньше эта стенка между мирами... может, и нету никакой стенки-то! Ну, тогда понятно... люди исчезают куда... проще простого получается: сел в беспризорный миг своей жизни не в тот автобус – и поминай как звали! Или вот... свернул слишком поспешно, или окликнули не вовремя, оступился – и... все понятно* (с. 314).

Відчуття безповоротності акцентовано за допомогою лексем із семантикою помилковості, невдачі, неможливості повернення: *слишком поспешно*,

беспризорный, оступился, заперечувальної частки «не»: *не тот автобус, не вовремя*, лексем і фразеологічних зворотів на позначення зникнення, а також свідомо вжитих лакун як евфемізмів: *исчезают, поминай как звали, и ... все понятно*.

Перетнути межу можна за допомогою провідника, артефакту або транспорту, або з їх поєднанням:

*...найти библиотеку оказалось проще простого... Лев даже не понял, зачем ему нужен **проводжатый**. В одном только месте... обнаружился с правой стороны проходик – узенький, но достаточный для того, чтобы сквозь него можно было протиснуться. – Это единственный путь сюда? – с изумлением спросил Лев у **попутчика**... – Почему же единственный! – рассмеялся **попутчик** (с. 395); – Так с **проводником**... **проводник** у него был, Вера. Иначе туда не попадают. Обязательно какой-нибудь **человек оттуда** помочь должен (с. 328). На позначення провідника в тексті вжито синоніми *проводник, попутчик, проводжатый, человек оттуда*.*

На транспорті також можна потрапити до Москви №2, це може бути автобус (але якщо сісти «не до того» автобусу або без провідника, пункт призначення буде невідомим). Порядкові номери автобусів, а також зміна їхніх маршрутів вказують на їхню «потойбічну» або таємну природу. Також можна доїхати «туди» та «звідти» на таксі:

*...А Льва Вы не спросили, каким образом он домой добрался? – Нет, но на **автобусе**, наверное, – на том же, на каком приехал... ммм, **триста седьмом**... Который к нам на «Аэропорт» **сроду не ходил**. – Кто бы сомневался... Если у нас в Москве номера автобусов – только **от 1 до 299, а после 299 – сразу 500**, где-то эти **двести-одна-штука-автобусов** должны же обнаружиться? Только не говорите мне, что их не существует!.. Хоть таксисты-то как выглядели, машины их как выглядели? – Не помню.. – А ведь... и не должны помнить: кто помнит, как **Харон** выглядел? Не было у Харона характерных черт... **Пассажиров** только **отвлекать!**.. (с. 315) В наведеному фрагменті використано інтертекстуальний елемент – згадано давньогрецького провідника до потойбіччя Харона, його транспортним засобом був човен. В сучасній західній культурі натрапляємо на образ Харона-таксиста в кінострічці «Десь у часі» (оригінальна назва «The Fare», що перекладається як «Оплата» і перегукується з іменем головної героїні – Пенні – як дрібна монетка "пенні" від "пенс", якою пасажири оплачували проїзд. Водій питав героїню, чи її ім'я – це скорочення від "Пенелопа", і тільки наприкінці вона зізнається, що повне її ім'я – Персефона). Зауважимо, що в романі Є. Клюєва не акцентовано увагу на оплаті проїзду «туди» або «звідти».*

Артефакт є ще одним засобом переходу до Москви №2. Основними артефактами-провідниками в романі є карта – повна й детальна карта одразу обох

міст – першого і другого, а також пачка від цигарок марки *Князь Серебряный* – алюзія до однойменного роману О. К. Толстого. Так, *печальный клоун Петя Мионов* замріяно йде на роботу до цирку і втрачає концентрацію; з медитативного стану його виводить деталь ландшафту, якої в картині світу Петра бути не могло: *он... сам превратился в маленькую часть окрестного ландшафта – камешек, отшлифованный водой, пучок сухой травы, несомый ветром, пустую пачку из-под сигарет марки «Князь Серебряный»... Вот эта-то вот пустая пачка из-под сигарет марки «Князь Серебряный»... и заставила Петю Миронова остановиться. Обернуться. Поднять «Князя Серебряного» с земли. Фабрика «Ява», Москва. ...Петя Мионов огляделся вокруг и понял, что опять забрел куда-то. Такое с ним часто бывало... Что-то случилось с табачной промышленностью за последнюю ночь: он насчитал пять новых сортов сигарет, о которых еще вчера и понятия не имел (с. 328).*

Перехід до «іншої» Москви підтверджують не тільки артефакти, а й топоніміка, яка є одним із текстотвірних елементів у романі, а також суб'єктивне відчуття героя: *Со странным чувством нездешности Петя Мионов побрел от киоска... «На Неглинный бульвар» – прочитал Петя... с улыбкой взглянув на указывающую в противоположную сторону стрелку, возле которой некий шутник явно стер две первые буквы надписи, в результате чего стрелка обещала выход на Глинную улицу (с. 328).* В наведеному фрагменті улица Глинная протиставляється Неглинному бульвару.

Петро потрапив до другої Москви через неухажність, натомість Владлен Семенович робить висновок про існування відхилень від звичної реальності саме через свою уважність, причому раптово, неочікувано: *вдруг не нашел.* Специфічність характеру Владлена Семеновича підкреслено бюрократизмами, натомість *участковый*, представник офіційної структури, теж раптово *взял и оказался... беспечным: ...разглядывая на досуге в туристических справочниках, до которых любитель порядка Владлен Семенович был ужасно охоч, центральную часть Москвы, он вдруг не нашел бабкиной улицы, 4-й Брестской: Брестских было вообще только две. Своей озабоченностью по поводу явной нехватки Брестских Владлен Семенович поделился с упомянутым участковым, но тот взял и оказался человеком беспечным: узнав о причине упомянутой озабоченности, Лексеич прощепетал что-то вроде «ты-ведь-не-в-туристическом-справочнике-жить-собираешься-Семеныч»...*

Карта як артефакт виконує важливу функцію в романі – вона не повинна існувати, але все ж існує, і дає змогу головному герою піти всередину з допомогою своєї характерної властивості – поганого зору, а також магічного тексту «Андерманир штук», який і дав назву роману:

...Он точную, подробную карту Москвы всю жизнь вычерчивал... ну, и

*пропал. Столкнулся с интересами тех, кому не надо было, чтобы такая карта существовала. И кто не хотел, чтобы по карте этой 8-ю Песчаную, например, найти было можно... ..Я вот сейчас квартиру **изнутри** запру – и пойду. А другие все – они **наружу** уходили. ...Карта лежала на кухонном столе... Точки то вспыхивали, то гасли – вроде огоньков в ночных домах Москвы. Лев... **расфокусировал взгляд**. ...Спи, я сейчас тебе – **колыбельную твою, слушай: А вот, господа, андерманир штук – хороший вид, город Палерма стоит, барская фамилия по улицам гуляет и нищих тальянских деньгами оделяет... И, прижав к груди каланхоэ, Лев растворился в мерцающих точках карты** (с. 872).*

Транспорт, артефакти (карта, незвичні для радянської Москви цигарки), провідники, а також особливі риси героїв – замріяність клоуна Петра, уважність Владлена Семеновича, поганий зір Лева – дають змогу перетинати межу двох міст, інколи повертаючись до першого, а подекуди зникаючи назавжди. Лексичне вираження ситуації перетину межі може бути актуалізоване через лексеми несподіваності, помилковості, певної фантастичності.

Література

1. Ловцова, О. В. (2012). Социофренический дискурс в романе Е. Клюева «Андерманир штук». Восстановлено из: <https://goo.su/7j0G>

2. Ловцова, О. В. (2012). Московский текст в романе Е. Клюева «Андерманир штук». Восстановлено из: <https://goo.su/7HGU>

С. А. Бронікова

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

доктор наук з державного управління

професор кафедри «Школа охорони здоров'я»

СЕМАНТИЧНІ ПРАКТИКИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Прагматичний підхід філологів і політологів до вивчення знаків і символів сприяв формуванню й розвитку так званої семантичної політики. Дослідники головним засобом політичного впливу в цифрову епоху називають не аргументовану промову, а стратегію, «спрямовану на окупацію значень слів і всілякі смислові маніпуляції» [2]. Семантика набула принципово прикладного значення для політики, що не обмежує, а лише стимулює теоретичне осмислення феноменів сучасного політичного дискурсу.

Проблеми символічної і пов'язаної з нею семантичної політики, ролі знака й символа досліджували М. Фуко, Р. Барт, Е. Кассирер, П. Бурдьє, Ж. Бодрійяр та інші. У тій чи іншій формі прагматичні питання мовознавства розв'язувала І. Черепанова, дослідження якої в галузі психолінгвістики стали основою створення низки комп'ютерних програм, що отримали певну поширеність серед політичних консультантів та рекламистів. Великою популярністю користуються

праці Г. Почепцова, Н. Кондратенко, Т. Ковалевської та інших.

Проблеми в семантичному полі практичної політики зустрічаються буквально в кожній кампанії. Нашу увагу привернула дискусія, стимульована слоганом однієї з політичних партій на президентських перегонах в Україні 2019 року «Армія. Мова. Віра». Слово «армія» стоїть на першому місці слогану й актуалізує контекст: виборча кампанія проходить під час російсько-української війни і від нападника «Армія боронить нашу землю. Мова боронить наше серце. Віра боронить нашу душу».

Зазначений політичний слоган наблизений до первинної своєї ролі *sluagh-ghairm*, що з мови галлів перекладають як «бойовий клич». Такий заклик збирав воїнів під час небезпеки ще в V ст. Варто зазначити, що слоган у сучасному значенні («друге ім'я продукту») почали використовувати у XVIII ст., щоб привернути увагу потенційного споживача, стимулювати покупку й принести прибуток рекламодавцю. Комерційний підхід позначився й на організації виборчих кампаній. У межах цього підходу, на політичному ринку слоган сприяє просуванню послуг, а кандидат розглядається як товар. Функції політичного слогану – подібні (привернути увагу, викликати інтерес, відтворити основні ідеї або порядок денний кампанії, стимулювати дію) й реалізуються у межах рекламної формули «attention – interest – desire – action».

Лексеми «армія», «мова» і «віра» закріплюють певний результат роботи кандидата на посаді Президента й окреслюють актуальний порядок денний, що обумовить світле спільне майбутнє у разі його перемоги.

Кандидат виголошує слоган і заперечує цей факт: «Це не гасло, а формула сучасної української ідентичності», тобто висловлюється контрформативно, що є частотною практикою в політичному дискурсі: кандидат закликає боронити землю, серце й душу й заперечує цей заклик, використовуючи персоніфіковані метафори «армія боронить», «мова боронить», «віра боронить».

Відзначаємо красу запропонованої метафори, її сугестивний вплив на реципієнта через алітерацію «**Армія боронить нашу землю. Мова боронить наше серце. Віра боронить нашу душу**», підсилення впливу семантичним повтором «**Армія боронить нашу землю. Мова боронить наше серце. Віра боронить нашу душу**».

Варто зазначити, що метафоричне перенесення семантики не обмежується сферою мови – це феномен взаємодії мови, мислення й культури (Дж. Лакофф і М. Джонсон). Пропонуємо ще декілька висновків спільної роботи дослідників «Метафори, которими ми живем» [1]: 1) метафора – важливий механізм, за допомогою якого ми розуміємо абстрактні поняття й розмірковуємо про них; 2) метафора за своєю природою – не мовне, а концептуальне явище, де концепти – принципи, які організують людське сприйняття; 3) метафоричне поняття

засноване на сенсомоторному досвіді; 4) система загальноприйнятих концептуальних метафор переважно неусвідомлювана, автоматична й використовується без помітного зусилля тощо.

Технологічне розміщення лексем «мова» і «віра» в метафоричний сценарій війни привертає особливу увагу до слогану. «Мова» у цьому семантичному конструкті, не є «чистим» знаком, що вказує на предмет, – це символ, який разом із «вірою» набувають сакрального статусу. З огляду на те, що концептуальна метафора як феномен взаємодії мови, мислення і культури є принципом організації сприйняття, варто врахувати контекст християнської традиції. Фундаментом віри й моралі, найпопулярнішим бестселером усіх часів вважають Біблію. Як і будь-який зразок світової літератури, Біблія описує загальнолюдські соціально-психологічні процеси, зачіпає вічні теми. В українську мову увійшла безмежна кількість не лише афоризмів, художніх метафор («у поті чола», «зарити талант у землю», «умивати руки», «нести свій хрест», «блудний син», «наріжний камінь» тощо), а й принципи, що визначають норми і критерії людської повсякденності.

Звернімося до одного з них – третьої заповіді, невиконання якої вважається найстрашнішим гріхом: не зловживай іменем Господа даремно. Така регламентація норми взаємодії людини із сакральним видається нам актуальною у контексті нашого дослідження. Метафора зловживання іменем Бога означає – вжите зло в ім'я Бога знищує самого Бога (згадуємо ісламський тероризм чи хрестові походи та реакції після цього на ідею Бога). Таке не прощається, і не лише через цілеспрямоване зло, а й через нищівний удар по Святості.

На нашу думку, поміщення наповнених сакральним смислом лексем «мови» й «віри» в метафоричний сценарій війни могло викликати зворотний ефект саме через цей принцип, який може впливати на реакцію й поведінку, будучи не усвідомленими. До того ж, комерційний підхід просування політичного товару, карнавальність політичних змагань і без того применшують, нівелюють сакральне, чим знегативовують ставлення до тих, хто цим «торгує».

Отже, політична практика ставить досить цікаві й складні завдання, тим самим стимулюючи теоретичне осмислення семантичних феноменів політичного дискурсу. Через невправність у площині семантичної політики задіяні смислові конструкти можуть втрачати свій сакральний сенс, ними стає важче емоційно зачепити реципієнта, привернути увагу, і найголовніше, вони – втрачають керованість, бо управління поведінкою виборця для досягнення конкретних цілей є основною метою, заради якої використовують рекламні інструменти політичної кампанії. Просування на політичному ринку кандидата, ідентифікуючи його зі святістю, може не лише нівелювати святість, а й знищувати його рейтинг. Концептуальні метафори виходять за межі мовної системи, тому для

прогнозованого їх використання варто враховувати глибинні феномени взаємодії мови, мислення і культури.

Література

1. Лакофф Д., & Джонсон М. (2004). *Метафори, которми ми живем*. Едиториал УРСС.

2. Поцелуев С. П. (1999). Символическая политика как инсценирование и эстетизация. *Полис. Политические исследования*, 5.

Н. В. Вдовиченко

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ІТ-СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Зростання наукового інтересу до питань формування мовнокомунікативної компетентності студентів викликано переорієнтацією з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, підсиленням практичної спрямованості навчання, зокрема намаганням системно й органічно вписати формування мовної компетентності у процес професійного становлення особистості майбутнього спеціаліста.

Формування професійної мовної компетентності буде ефективним за умови, якщо її компонентний склад буде співвідноситися зі знаннями, навичками, уміннями, поведінковими і комунікативними стратегіями, затребуваними у професійній чи науковій діяльності студентів ІТ-спеціальностей.

Аналіз навчальних матеріалів і спостереження за практикою викладання української мови за професійним спрямуванням за останні роки показує, що професійно орієнтоване навчання у закладах вищої освіти полягає в основному у вивченні термінологічного апарату і читанні спеціальних текстів.

Однак в освітньому просторі стрімко відбуваються трансформаційні процеси, які вимагають нагального оновлення традиційної дидактичної бази новітніми технологіями, методами, прийомами [1, с. 19].

Ми вважаємо, що оптимальною основою для формування професійної мовної компетентності буде поєднання як власне дидактичних методів і прийомів, так і таких, що прийшли в освіту з інших сфер, як-от: *ділова гра, публічний виступ, веб-квест, мозковий штурм, фішбоун, кейс-метод, сторителінг* тощо.

Проілюструємо це на прикладах.

Ділова гра як один із різновидів рольової гри була введена в практику навчання в США в 1955р. і з того часу повсюдно використовується з метою

забезпечення розуміння учасниками модельованого у грі процесу і через це – формування їх професійної свідомості. У нашому випадку вона покликана змодельовати систему відносин у ситуації професійно-орієнтованого спілкування студента з інтерв'юєром під час влаштування на роботу в ІТ-компанію. Комунікативна гра вводиться у навчальний процес як творче навчальне завдання з метою створення реальних умов для прояву мисленнєвої діяльності студентів. Підготовка до гри передбачає пошук в мережі Інтернет питань, які найчастіше ставлять на співбесідах у провідних українських ІТ-компаніях (Sigma Software, GlobalLogic, Innovecs, Intellias тощо), і пошук відповідей на них.

У процесі проходження співбесіди HR-менеджери і технічні спеціалісти часто використовують різні пастки і провокації. Студентам даємо завдання підготувати і використати у грі такого роду прийоми. Приміром, на технічній співбесіді можуть дати таку задачу: *«Числа від 1 до 999 роташовані по колу (як на циферблаті годинника). Якщо викреслювати кожне 4-е число, які три числа залишаться в кінці?»* Задачу можна розв'язувати математично, а можна написати програму. Від програміста швидше за все очікують, що він обере другий шлях.

Приклад провокативної ситуації:

Кандидату задано запитання. Він на нього відповів і чекає наступного запитання. А інтерв'юєр дивиться на нього, ніби чекаючи продовження. Кандидат намагається доповнити закінчену розповідь.

Далі, в рамках цього ж етапу, студенти обговорюють, де була допущена помилка з боку кандидата.

Веб-квест (англ. «пошук у мережі інтернет») являє собою пошуково-орієнтовану проєктно-дидактичну модель, що передбачає самостійне опрацювання інформації, добутої у мережі Інтернет. Концепція веб-квесту як навчального завдання розроблена В. Dodge у 1995 р. [3].

Веб-квест ґрунтується на ідеях проблемно-проєктного й дослідницького навчання та інтегрує певний набір форм, методів і прийомів, які сприяють розвитку інформаційно-аналітичних умінь, і здійснюється за допомогою інтернет-ресурсів [2].

Технологічно веб-квест виконується таким чином. Студентам формулюється завдання, наприклад: обґрунтувати найкращий, на вашу думку, український відповідник англійського терміна *default* або *application*. На сьогодні англо-українські словники пропонують кілька варіантів перекладу *default*, а суперечка з приводу «додаток» vs «застосунок» є однією з найпопулярніших серед технічної спільноти.

Студенти розподіляються на команди і опрацьовують надані викладачем відповідні джерела. Далі відбувається групове обговорення й аналіз отриманої інформації, після чого представники команд доповідають про свої результати всій

групі. Найбільш ефективною формою захисту квест-проєкту з української мови є створення презентації в Power Point і представлення її у вигляді доповіді.

Презентація є різновидом **публічного виступу** у процесі комунікації. Щоб навчитися виступати, використовуємо досвід тих, хто вже опанував подібними навичками. Беремо за приклад виступ співробітника продуктової компанії KeepSolid 7 вересня 2021р. перед студентами факультету МФІТ ОНУ ім. І. І. Мечникова у рамках факультативу «Вступ до ІТ-спеціальності». Промовець розповів про сучасні тренди в ІТ-світі, технології та роботу в команді, відмінність аутсорс компанії від продуктової. Студентам даємо завдання проаналізувати виступ і сформулювати правила його успішності. Наступне завдання полягає у самостійній підготовці короткого повідомлення на одну із запропонованих тем і виступ з нею перед групою: «Як стати конкурентноздатним командним гравцем?», «Чи треба знати програмісту історію ЕОМ, машинний код і вміти працювати з низькорівневими мовами?», «Який комп'ютер потрібен студенту ІТ-спеціальності?», «Які ІТ-напрямки зараз найбільш затребувані і перспективні?», «Чи має смайлик шанс стати в майбутньому розділовим знаком?» тощо. Після виступу слухачі ставлять промовцю запитання («відкриті» і «закриті», інформаційні, провокаційні тощо), затим виступи і відповіді підлягають всебічному аналізу. Це завдання сприяє залученню студентів до опанування риторичної теорії й риторичних способів дій у ході риторичної діяльності, у якій об'єкти засвоєння набувають діяльнісних характеристик.

Отже, обираючи для аудиторної роботи той чи інший метод або прийом, слід орієнтуватися на його дидактичну дію в конкретній навчальній ситуації, реалізувати насамперед ті з них, які сприяють удосконаленню мовнокомунікативних умінь і навичок.

Література

1. Маленко, О. (2020). Новітня дидактика: механізми дії, коректність використання, навчальна продуктивність. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю)*.
2. Моренцова, А. Застосування технології веб-квест для навчання іноземної мови в технічних вузах. Відновлено з <https://goo.su/7Nzk>
3. Dodge, B. *Some Thoughts About WebQuests*. Відновлено з <https://goo.su/7NzK>

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ВИКЛАДАННІ СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Проблема діалогу культур, міжкультурного спілкування та взаєморозуміння є ключовими в теорії і практиці викладання слов'янських мов. Діалог культур – це у наш час потужний засіб подолання міжкультурного розриву, досягнення взаєморозуміння між окремими людьми і народами. Саме тому оволодіння лише системою іноземної мови, зокрема сучасною польською, є недостатнім для адекватної комунікації, оскільки концептосфери різних етносів як «сфери знань народу», що в певному ступені визначають менталітет народу – особливості сприйняття і розуміння дійсності» [за З. Д. Поповою, І. А. Стерніним, див.: 4, с. 67] істотно відрізняються як за складом концептів (як елементів концептосфери), так і за принципами їхньої структуризації.

Взаємодію мови і духовного світу людини, мови і пізнання, мови і культури, психологію міжкультурного спілкування досліджували Ф. Бацевич, П. Гриценко, Л. Мацько, О. Селіванова, Є. Бартминський, Є. Верещагін, Ю. Караулов, В. Костомаров, польські науковці і методисти – П. Гарнцарек, П. Гембал, У. Добеш, В. Медунка та інші.

Встановлено, що існують компоненти культури з національно-специфічним забарвленням, до яких належать: традиції, звичаї, обряди, побутова культура [1, с. 77]. Проте до невирішених у методиці викладання польської мови належать такі питання: як у межах національної мови відбивається культурна специфіка і яке місце посідає лексика з лінгвокультурологічним компонентом у процесі навчання іншій спорідненій слов'янській мові?

Оскільки найвиразніше особливості бачення реального життя виявляються на лексичному рівні, бо він є своєрідним орієнтиром в освоєнні і розумінні навколишнього світу, варто у процесі навчання сучасній польській мові звернути увагу на засвоєння лексики з культурним компонентом у значенні, використовуючи українсько-польські та польсько-українські тлумачні словники, а також спеціальні словники і посібники [2, 3].

Хоча слов'янські мови є генетично спорідненими, проте внаслідок самостійного суспільно-історичного розвитку в слов'янських мовах виникли певні культурні відмінності, які відобразилися, зокрема в словниковому складі. Так, до реєстру лінгвокраїнознавчого польсько-українського словника (упорядники: О. Войцева, Г. Касім, Є. Ковалевський) внесено близько 500 культурно-маркованих мовних одиниць, за допомогою яких вербалізується картина світу польського

народу, у ньому пояснено безеквівалентні слова (план вираження цих лексем неможливо співставити з якимись лексичними поняттями в українській мові), фонова та конотативна лексика, що імпліцитно, на рівні конотацій позначає культурно-специфічні смисли, слова-символи, пов'язані з історією, культурою, літературою, традиціями, релігійними святами і обрядами, побутом поляків, а також з фольклорними образами. У словнику вміщено певну кількість слів, що, будучи співзвучними з лексемами української мови, мають у польській мові повністю або частково інше значення (отже, йдеться про повні чи часткові міжмовні омоніми). У випадках відсутності тотожного відповідника в українській мові польські реалії транслітеруються („*Cenelia*” (< пол. *Cepelia* від скороченого CPLA, *Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego*) «польська центральна кооперативна спілка ремісників, що мала торговельні представництва для збуту товарів») або наводиться їхній дослівний переклад з відповідними поясненнями (*barszcz ukraiński kulin.* «*gęsta, kwaśna zupa przyrządzana z buraków i różnych drobno pokrojonych warzyw*»– *досл.* український борщ; *кулін.* «борщ, який готують із буряків та дрібно посічених овочів; *борщ*»). Поза тим, звернуто увагу на слова, що, будучи співзвучними з лексемами української мови, можуть мати у польській мові повністю або частково інше значення (повні чи часткові міжмовні омоніми) та збігаються зі співзвучними словами української мови лише в деяких своїх значеннях. Такі лексеми треба пояснювати на заняттях, наприклад: пол. *akademik* академік та гуртожиток; пол. *dębniak* «*miód pitny wysokiej jakości*» та «*las dębowy*», а укр. *дубняк* – «діброва».

Отже, лінгвокультурологічний компонент становить важливий аспект у методиці викладання сучасній слов'янській мові, він надає можливість випрацювання компетенцій в галузі пізнавальних, практичних, духовних цінностей національної культури поляків. Назви специфічно польських реалій, що є маловідомими або не повністю зрозумілими для носія української культури, потребують коментарів і додаткових тлумачень під час лабораторних занять зі студентами-філологами, які вивчають сучасну польську мову.

Література

1. Марковина, И. Ю., & Сорокин, Ю. А. (2008). *Культура и текст. Введение в лакунологию: учеб. пособие*. ГЕОТАР-Медиа.
2. Войцева, О. А., Касім, Г. Ю., Яковенко, Л. І., & Ястшембська, А. (2016). *Польсько-український лексико-тематичний словник: навч. посіб. з дисципліни «Польська мова» для студ. I курсу*. Астропринт.
3. Войцева, О., Касім, Г., & Ковалевський, Є. (2018). *Польсько-український лінгвокраїнознавчий словник = Polsko-ukraiński słownik lingworealioznawczy*. ТОВ НТВ «Інтерсервіс».
4. Попова, З. Д., & Стернин, И. А. (2001). *Очерки по когнитивной лингвистике*. Воронеж.

С. В. Волкова, доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри
теорії і практики перекладу ХГУ НУА,
Л. В. Варчук, аспірантка IV року навчання, КНЛУ

ЛІНГВОПОЕТИЧНИЙ ЕКЛЕКТИЗМ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ АМЕРІНДІАНСЬКОЇ ПРОЗИ У ВЕКТОРІ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ЕТНОЛІНГВІСТИЧНОЇ ПЕРСПЕКТИВ

Тексти сучасних амеріндіанських письменників [8], які ми обрали матеріалом нашого дослідження, маніфестують мистецтво різних жанрів, стилів, симбіоз жанрів, стилів і образів, багатоголосся оповідачів, різноманітність сюжетів і мотивів, їх поєднання в межах окремо взятого твору. Це дає нам підстави говорити про так званий еклектизм у *storytelling* амеріндіанських письменників, а враховуючи різноманітні лінгвістичні засоби, що створюють поетику стилю, поетику жанру, поетику художнього образу у цих текстах (коротких оповідей, романів, есе) вводити в наш науковий апарат таке поняття, як *лінгвопоетичний еклектизм*. Спробуємо пояснити поняття *еклектизм*. Спершу, аналізуємо словникові дефініції.

Звернення до тлумачних словників показало різноманітність дефініцій цього поняття. До прикладу: "еклектизм як механічне, безпринципне сполучення різнорідних, несумісних, іноді протилежних поглядів, теорій, ідейних напрямів, художніх стилів" [4]; "неорганічне, чисто зовнішнє з'єднання внутрішньо непоєднувальних поглядів, точок зору, методів. Розрізняють еклектизм в дослідженні, еклектизм у мистецтві" [6]; "еклектизм – механічне поєднання різнорідних, часто протилежних принципів, поглядів, теорій, художніх елементів тощо. В архітектурі та образотворчому мистецтві поєднання різнорідних стилєвих елементів або довільний вибір стилістичного оформлення для будівель або художніх виробів, що мають якісно інший сенс і призначення (використання історичних стилів в архітектурі та в художній промисловості 19 ст.) [5]".

Еклектика є гарною ідеєю готового "інтер'єру", можна ввести нові елементи і залишити ті, які особливо подобаються і слугують символами історичної, соціальної, етнокультурної або суто особистої пам'яті. Особливістю еклектики є те, що можна не дотримуватися строгих правил у поєднанні елементів різного стилю, головне тут – результат, гармонія смислу, змісту і форми. Стиль, кольори, фактура, деталі інтер'єру слугують тими засобами, які формують еклектичний стиль.

Отже, *еклектизм* – це механічне поєднання різних стилів наративів, образів, сюжетів в одному просторі художнього тексту задля створення його етнопоетики. У художньому тексті фокусом дослідження є текст, текстові явища і засоби їх

вербалізації в художнього тексту, у нашому вивченні – лінгвопоетика художнього тексту. Звідси, формулюємо таке визначення *лінгвопоетичного еkleктизму* як поєднання різних стилів наративів, образів, сюжетів, мотивів в одному просторі художнього тексту з метою створення єдиного лінгвопоетичного простору, в якому смисли, ідеї, цінності вербалізуються лінгвостилістичними засобами на відтворення етнокультурного смислу.

Сучасні амеріндіанські тексти відтворюють ознаки постмодерністських текстів, що, за визначенням І.П. Ільїна постає в тому, що постмодернізм демонструє опору модернізму на уніфікований потенціал рудиментарних метаповідомлень і на рівні форми застосовує дискретність і еkleктичність [1, с.107].

Про еkleктичність дискусували свого часу різні дослідники. До прикладу, О.Ф. Лосєв [2] висловлював свою критичну думку стосовно терміну еkleктизм, акцентуючи на тому, що епоха античного еkleктизму є шляхом пошуку нових способів і бажанням синтезувати щось неймовірно нове. Він дещо спрощував спосіб пошуку нових форм до того, що еkleктизм є тенденцією до синтезу різномайття античних філософських шкіл. З такою позицією можна погоджуватися, можна не погоджуватися, але, як показують подальші наукові пошуки, і наше в тому числі, звернення до еkleктизму як механізму побудови форми у єдності зі змістом має своє право на життя. В.П. Поршнєв [3] зазначав, що синкретизм і еkleктика завжди оцінювалися як неповноцінні, як такі, що порушують закони мислення і створення текстів. Дослідник розглядає еkleктизм як особливий тип світогляду, що постає у бажанні до цілісності, до поєднання різномайття в єдності, до свого роду гармонії, в якому виокремлюється той інтелектуальний пласт і те творче середовище (від самого початку еkleктичне за своєю природою), де цей світогляд зародився, формувався і розвивався [3, с. 105–106].

Професор О.А. Бабелюк [7], досліджуючи наративні техніки у постмодерністському тексті, відстоює позицію, що для посмодерністського тексту характерною є ризоматична оповідь, специфіка якої полягає у перерваності сюжету, коли лінійний зміст втрачається, і читач домислює подальший розвиток подій. Ми поділяємо думку професора О.А. Бабелюк [7] щодо ризомності як сегніфікативної ознаки посмодерністських текстів, а ризома і еkleктика дуже добре корелюють як прийоми, які спрямовані на поєднання змісту і форми, розширенню смислів і значень. Хоча, у досліджуваних у нашій роботі текстах, які теж належать до постмодерністського періоду, нас цікавлять стратегії оповідача у перериванні основної оповіді, його оповідні відступи з коментарями про минулі події, або деталізації опису зовнішності чи рис характеру героя з висловлюванням точки зору самого оповідача, а також алюзією на фрагменти із

текстів інших жанрів (міфів і легенд).

Так, до прикладу, еkleктику жанрів, оповідацьких образів і типів повісткування демонструє роман Льюїс Ердріч *Love Medicine*, який складається із 8 частин, кожна з яких повістує окремий оповідач:

"The morning before Easter Sunday, June Kashpaw was walking down the clogged main street of oil boomtown Willistone, North Dakota, killing time before the noon bus arrived that would take her home. She was a long-legged Chippewa woman, aged hard in every way except how she moved. Probably it was the way she moved, easy as a young girl on slim hard legs, that caught the eye of the man who rapped at her from inside the window of the rigger bar" [9, p. 1];

"So when I went there, I knew the dark fish must rise. Plums of radiance had soldered on me. No reservation girl had ever prayed so hard. There was no use in trying to ignore me any longer. I was going up there on the hill with the black robe women. They were not any lighter than me. I was going up there to pray as good as they could. Because I don't have that much Indian blood." [9, p. 43].

Наведені приклади є фрагментами з одного роману, але з різних його частин. Тут чітко прослідковується, що голос оповідача різний: у першому фрагменті повісткування йде від стороннього оповідача, який не ідентифікує свою особу. Такий оповідач фокусує увагу читача на загальних відомостях про період часу, коли відбувається дія (Easter Sunday), про головного героя (June Kashpaw), про місце дії (Willistone, North Dakota), дає назву племені (Chippewa), оскільки головний герой представляє народ цього племені.

У другому фрагменті оповідач ідентифікує себе за допомогою першої особи однини, що слугує маркером його причетності до подій і інтерпретувати його мовну особистість, його образ, як такий, що має дуальний характер: є персонажем і оповідачем одночасно. Така позиція оповідача дає змогу самому авторові, як творцю такого образу, посилити емоційно-експресивний вплив на читацьку аудиторію, втілюючи в дію свою основну авторську інтенцію – висвітлення етнокультурних цінностей, етнореалій, ознайомлення з культурою амеріндіанського народу, особливостями вірувань і ідей жити в злагоді, гармонії і рівновазі. Тобто, на прикладі роману Льюїс Ердріч говоримо про поетику оповідацького еkleктизму.

Наступним різновидом лінгвопоетичного еkleктизму є еkleктизм образів-символів. Прикладом для ілюстрації продекларованої тези буде фрагмент роману Лінди Хоган "Dwellings", який є художнім твором, що повістує про етнокультурну пам'ять, висуваючи на перший план етнокультурні образи, що мають символічне значення, про сучасний світ, в якому живуть амеріндіанці, інтегруючись у загальноамериканське життя з його технічним прогресом, який не завжди йде поруч із природою, про досягнення в диджитальній американській культурі і

одночасно про розмірене рівноважне у гармонії із природою життя амеріндіанців. Наведемо декілька прикладів із роману:

"FOR YEARS I PRAYED FOR AN EAGLE FEATHER [виділено великими літерами автором]. I wanted one from a bird still living. A killed **eagle** would offer me none of what I hoped for. A bird killed in the name of human power is in truth a loss of power from the world, not an addition to it. <...> All that survived the fire were **eagle feathers**. They remained in the smoking ruins of their home, floating on top of black ash and water. **The feather** he gave me was one of those. I still keep it safe in a cedar box in my home" [10, p. 15-16];

"By **the fourth day**, the male had become thin and exhausted. On that day he died and the female flew away with the new life inside her body." [10, p. 15-16];

"Later, when we mentioned the cave of **bats**, we were told that the cave itself had been an ammunition depot during World War II, and that bat guano was once used in place of gunpowder. During the war, in fact, the American military had experimented with bats carrying bombs." [10, p. 25].

У наведених вище прикладах ми виокремили лексичні одиниці (*eagle feathers*, *the fourth day*, *bats*), які втілюють сакральне, символічне, етнокультурне значення. Звернення до довідникових джерел із міфології, культурології, а також до словників символів показує, що ці лексичні одиниці вживаються на позначення етнокультурних символів (орлине перо – символ Великого Творця), сакральних знаків (число 4 є сакральним для амеріндіанців), символів-оберегів (летюча миша – символи охоронців домівки, оберег від невдач та хвороб). Еклектизм у цьому романі виявляється не тільки на рівні образності, але й також і на наративному рівні, як-от, розповідаючи про сакральне значення летючої миші, а звернення до реальних подій, які мали місце у світі, а саме Друга Світова війна. Еклектизм різностильових подій у художньому тексті виконує не тільки розвивальну функцію, але й також емоційно-експресивну функцію, стираючи межі між реальним і художнім світами у єдиному просторі тексту.

Лінгвопоетичний еклектизм оповіді сучасних амеріндіанських прозових текстів виявляється на різних рівнях тексту (лексичному, стилістичному, образному, оповідному), формується комплексом різнорідних тем, образів, мотивів, стилів повісткування, типів оповідачів, наративною архітектонікою (композиційно-мовленнєвими формами, як-от, опис, коментар, пейзаж, портрет), деталізацією повісткування за рахунок включення різножанрових текстів (міфів, легенд, наукових статей, опис реальних подій).

Отже, поєднання образів сучасних американців і сучасних амеріндіанців, повісткування про події, що мають референцію до сучасності, і, фрагменти з амеріндіанських міфів, легенд і казок, інтертекстуальні вставки, які розширюють і доповнюють у змістовному, мотивному і образному плані основну оповідь,

багатоголосся оповідача, який повістує то від імені персонажа, то від імені автора чи залишається маскованим, – все це є механізмами створення лінгвопоетичного еkleктизму сучасної англомовної амеріндіанської прози.

Література

1. Ильин, И. П. (2001). *Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа*. Интрада.
2. Лосев, А. Ф. (2000). *История античной эстетики. Ранний эkleктизм*. Фолио.
3. Поршневу, В. П. (2011). Эkleктизм как мировоззрение интеллектуальной элиты птоломеевской Александрии. *Вестник СпбГУКИ*, 1, с. 104-115.
4. Білодід, І. К. *Словник української мови (1970-1980, в 11 т., Т.1.)*. Наукова думка.
5. *Сучасний тлумачний словник української мови*. (2017). Навчальна література.
6. *Український семантичний словник*. (1990). Наукова думка.
7. Babelyuk, O., Koliasa, O., Matsevko-Bekerska, L., Matuzkova, O., & Pavlenko, N. (2021). The Interaction of Possible Worlds through the Prism of Cognitive Narratology. *Arab World English Journal (AWEJ)*, Vol. 12, № 2, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3892970> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3892970>
8. Volkova, S. (2017). The Semiotics of Folkdance in Amerindian Literary Prose. Text. Meaning. Context: *Cracow Studies in English Language. Literature and Culture*. Peter Lang. Frankfurt am Main. Bern. New York. Oxford. Warszawa. Wien: Peter Lang Edition. Vol. 14. Language. Literature. The Arts: A Cognitive Semiotic Interface. p. 149-164.
9. Erdrich, L. (1993). *Love Medicine*. Henry Holt and Company.
10. Hogan, L. (1995). *Dwellings. A Spiritual History of the Living World*. A Toughstone Book.

Н. В. Грона

доктор педагогічних наук, доцент

Комунальний заклад «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради

СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ

Опанування майбутнім фахівцем культури мови й мовлення, мовленнєвого етикету – головний чинник ефективної професійної й особистісної комунікативної діяльності. Допомогти студентам оволодіти стилістичними нормами сучасної української мови, засвоїти стилістичний потенціал одиниць усіх рівнів мовної системи, сформувати вміння застосовувати стилістичні засоби відповідно до мети, умов спілкування покликаний стилістичний аналіз тексту.

Стилiстичний аналіз тексту кваліфікують як метод навчання (П. Кордун,

Т. Чижова, Л. Федоренко), розпізнавальну вправу (К. Плиско) та специфічний прийом навчання (М. Пентилюк, С. Караман, Л. Рожило) тощо.

З наявного спектра характеристик поняття «стилістичний аналіз» оберемо визначення А. Попович, яка кваліфікує стилістичний аналіз тексту як «метод вивчення стилістики, який передбачає характеристику функціонування в тексті мовних засобів (фонетичних, лексичних, граматичних) і визначення стильової та стилістичної своєрідності тексту» [3, с. 270].

Види стилістичного аналізу тексту на заняттях у ЗВО визначають такими критеріями, як повнота і форма виконання, спосіб використання, лінгвістичні рівні і функціональні стилі, особливості застосування досягнень сучасної лінгвістики тощо. Об'єктом стилістичного аналізу можуть бути тексти різних стилів і жанрів, водночас, зважаючи на майбутній фах студентів, зокрема, публіцистичних, якщо здійснюємо підготовку фахівців у галузі журналістики та видавничої справи.

Стилістичному аналізу притаманна чітка послідовність виконання: ознайомлення з текстом для аналізу, розпізнавання стилістичних явищ, умотивування доцільності використання мовних засобів, визначення стилістичних функцій і мовно-естетичного навантаження, мотивування вибору мовних засобів [3, с. 278].

З огляду на зазначене вище, використання стилістичного аналізу тексту як методу навчання на практичних заняттях потребує системних знань студентів зі стилістики української мови, попередньої серйозної самостійної підготовки. Завдання і вправи для пропедевтичної роботи мають бути методично продумані, поєднувати колективні й індивідуальні види діяльності, тексти для роботи мають бути різнопланові та актуальні. Наприклад:

«Boomerang Boardshop» – мультибрендовий магазин велосипедів, скейтбордів, лиж, сноубордів, високоякісного одягу, взуття та аксесуарів провідних світових виробників. Блог магазину містить категорії: «all», «VELO», «гумор», «змагання», «лижний спорт», «маршрути», «наші райдери», «новини, події та заходи», «про бренд», «скейтбординг», «сноубординг». У категорії «VELO» розміщено статтю «Як велосипед «заїхав» в Україну» про історію виникнення найпопулярнішого на планеті транспорту. Напишіть статтю до цього блогу, обравши тематику категорії за власним вибором.

Вінницький журналіст В. Шведун уклав збірку нарисів «Миттєвості з історії Вінничини», присвячених різноманітним аспектам історії нашого міста. Автор крок за кроком просліджує економічний та культурний розвиток Вінниці в тісному зв'язку з історичним розвитком України. У першій частині вміщено «Історико-енциклопедичні нариси», зокрема, «Зростання Вінниці до і по тому», «Офіційні і неофіційні райони Вінниці», «Вінницькі мости», «Вінниця кіно- і театральна», «Газифікація Вінниці», «Музична культура Вінниці», «Розвиток

медицини у Вінниці», «Розвиток музейної справи у Вінниці», «Розвиток освіти і культури у Вінниці», «Розвиток спорту у Вінниці», «Телефон і радіо у Вінниці», «Електропостачання та освітлення у Вінниці». Напишіть публіцистичну статтю, орієнтуючись на зміст рубрик, розміщених вище, про рідне місто.

Газета «День» започаткувала вебпроект «Україна Incognita». Об'єктом вивчення обрана рубрика «Сімейний альбом України» У ній розміщені нариси, присвячені опису життєвого шляху як відомих, так і пересічних українців. Визначте тематику публікацій. Напишіть публіцистичну статтю [1, с. 29–30].

Для стилістичного аналізу тексту вартісним є змістовність текстів для аналізу, послуговування текстами різних стилів і жанрів, здійснення опосередкованих міждисциплінарних зв'язків із літературознавчим аналізом, наступність, послідовність і систематичність у застосуванні знань. Пропонуємо схему повного стилістичного аналізу нехудожнього тексту.

Схема стилістичного аналізу тексту нехудожнього стилю

1 Стиль тексту. Підстиль. Ознаки, які це підтверджують.

2. Мовні засоби оформлення, їхнє значення:

- *лексичні* (синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, архаїзми, історизми, неологізми, художні засоби; за походженням іншомовні слова, виробничо-професійна лексика, терміни);

- *морфемно-словотвірні* (способи словотвору);

- *морфологічні* (частини мови);

- *синтаксичні* (речення прості, складні (види), за інтонацією, одно – двоскладні, поширені, непоширені, повні, неповні, особливості вираження головних і другорядних членів речення), типи абзаців (аналітично-синтетичний абзац містить аналітичну частину (пояснювальну, роз'яснювальну) у першій частині, а узагальнювальну – у другій; синтетико-аналітичний абзац починається з узагальнювальної фрази, зміст якої розкривається в кінці; рамковий абзац має поєднану структуру: зачин окреслює тему, далі – пояснювальна частина, і завершується узагальнювальною фразою), ССЦ рівні. Зазвичай фонетичний рівень у таких текстах опускають.

3. Висновок про належність тексту до визначеного функціонального стилю, про комунікативну спрямованість тексту (повідомлення, вплив, спілкування, оцінка, вираження).

У художньому тексті на лексичному рівні аналізуємо тропи й синтаксичні фігури, які допомагають зрозуміти «маленький всесвіт», витворений автором. У таких текстах завжди присутній імпліцитний, інтерпретаційно-функціональний план змісту.

Отже, ефективність застосування методу стилістичного аналізу тексту обумовлюється необхідністю залучення знань із культурології, прагмалінгвістики,

когнітивної й комунікативної лінгвістики й ін. Для того, щоб «аналіз тексту став системним і цілісним, його необхідно будувати на іншій теоретичній базі, яку здатна надати сучасна лінгвістична наука про текст, збагачена даними теорії мовленнєвої діяльності, герменевтики й інших наук, що розвивалися впродовж останніх років і які мають відношення до породження, сприйняття й розуміння тексту» [4, с. 8].

На сьогодні в наукових студіях акцентується увага на багатоплановості й різноаспектності стилістичного аналізу тексту, зокрема в комунікативному контексті. Уміння здійснювати стилістичний аналіз тексту різних функціональних стилів – свідчення сформованої стилістичної компетентності майбутнього фахівця.

Література

1. Грона, Н., & Лозова, Н. (2021). *Стилістика. Практикум*. НДУ ім. М. Гоголя.
2. Мацько, Л. І, Сидоренко, О. М., & Мацько, О. М. (2003). *Стилістика української мови: підручник*. Вища школа.
3. Попович, А. (2018). *Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти: монографія*. ФОП Сисин Я. І.
4. Ревуцкий, О. И. (1998). *Анализ художественного текста как коммуникативно обусловленного связного целого*. НИО.

Ю. С. Дев'ятко

кандидат філологічних наук

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

КОНСТРУЮВАННЯ ТИПІВ ВІДНОШЕНЬ В МЕЖАХ ТЕРМІНОСИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ)

В рамках укладання термінологічних словників одним з актуальних міжгалузевих завдань є логіко-понятійне моделювання терміносистеми, що вкрай необхідне при конструюванні інформаційних тезаурусів, створенні автоматизованих інформаційних систем тощо [1, с.63].

Способом моделювання знань певної галузі науки можна вважати побудову тезауруса, який виступає способом формалізованого представлення термінології, оскільки досить строго представляє семантичні відношення між термінами [3, с. 7].

Лексикографічний опис терміносистеми певної науки, яка являє собою конструкт із взаємопов'язаних елементів, кожен з яких перебуває в певних відношеннях з іншими компонентами, уможлиблюється шляхом побудови

тезауруса, який передбачає розкриття всіх типів відношень між термінами.

Відомо, що значення терміна у вигляді дефініції, яка подається в словнику, не в змозі передати усю множину компонентів змісту поняття, однак така дефініція відображає важливі ознаки наукового поняття, тому є джерелом формування зв'язків аналізованого терміна з іншими термінами досліджуваної терміносистеми [3, с. 8].

На основі розроблюваного автором англійсько-українського тлумачного словника стоматологічних термінів, який налічує 3130 неповторюваних англійських стоматологічних термінів з їх українськими відповідниками в кількості 3420, було проаналізовано мережу семантичних відношень між термінами стоматології в рамках побудови тезаурусної моделі відповідної терміносистеми. Зміст відношень було розширено так, щоб можна було охопити максимально широкий пласт термінів, з якими зв'язаний аналізований термін як реєстровий.

Встановлено, що основними типами відношень в межах стоматологічної терміносистеми в порпонованому тлумачно-перекладному словнику є наступні: гіпонімія (рід-вид), супідрядність на одному рівні – парціація (частина-ціле), синонімія, кореляція, асоціація, локалізація об'єкта, клас тощо (див. табл. 1).

	Тип семантичних відношень	Лінгвістична експлікація семантичного відношення в словнику	Термін А	Термін Б	Частота реалізації семантичних відношень у словнику*
1	Асоціація (А асоціюється з Б)	<i>див. також термін....</i>	<i>abrasion</i> (абразія)	<i>attrition</i> (атриція)	110
2	Гіперогіпонімія (А є родовим поняттям для Б)	<i>гіпонім: ...;</i> <i>гіперонім: ...</i>	<i>blisters</i> (пухирі)	<i>bulla</i> (бульозне ураження)	14
3	Синонімія (А синонімічний Б)	<i>див. термін...;</i> <i>синонім: ...</i>	<i>alveolar crest</i> (альвеолярний гребінь)	<i>alveolar ridge</i> (альвеолярний гребінь)	153
4	Парціація (Частина – ціле: А	<i>А складається з Б; Б належить А.</i>	<i>root canal</i> (кореневий канал)	<i>pulp chamber</i> (пульпова	12

	складається з Б)			камера)	
5	Кореляція (антонімічні відношення: А протилежне В)	антонім:...	<i>base, alkali</i> (луг, основа)	<i>acid</i> (кислота)	5
6	Локалізація (А локалізується в Б)	А розташовується в Б	<i>root</i> (корінь зуба)	<i>alveolar bone</i> (альвеолярний відросток)	55
7	Клас (Б входить до класу А)	Б входить до А	<i>root abscess</i> (абсцес кореневий)	<i>apical abscess</i> (абсцес верхівковий)	8

Таблиця 1. Типи семантичних відношень в межах терміносистеми стоматології та їх кількісні характеристики.

Таким чином, було встановлено 7 семантичних відношень. Як видно з таблиці, для стоматологічної терміносистеми найчастотнішими виявилися непрямі парадигматичні відношення «асоціація» (110), які охоплюють 30,8% зв'язків між термінами (від 357 – загальної кількості семантичних відношень у проаналізованій терміносистемі). Найголовніші прямі парадигматичні семантичні відношення (гіперо-гіпонімічні відношення, синонімія, парціація, кореляція) охоплюють ще більшу частку всіх парадигматичних відношень (51,5%). Варто зауважити, що з точки зору теоретичної семантики, що більше у словнику міститься семантичної інформації, тим стрункішою є описувана терміносистема і тим повнішим є лексикографічний опис термінів.

Отже, встановлення логічних та асоціативних зв'язків між термінами дозволяє сконструювати тезаурус стоматологічної терміносистеми, уможливорює логіко-понятійне моделювання терміносистеми, що вкрай необхідно при укладанні термінологічного словника, а також дозволяє створювати термінологічні банки даних, автоматизовані інформаційні системи, що є досить перспективним та актуальним напрямом в контексті сучасної лінгвістичної парадигми.

Література

1. Герд, А. С. (2005). *Прикладная лингвистика*. Изд-во С.-Петербур. ун-та.
2. Дарчук, Н. (2013). *Комп'ютерне анотування українського тексту:*

результати і перспективи: монографія. Освіта України.

3. Дарчук, Н. (2017). Текстозорієнтована ІПС з літературознавчої термінології. *Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць*, с. 7–10.

4. Никитина, С. Е. (1978). *Тезаурус по теоретической и прикладной лингвистике*. Наука.

L. Dobrovolska,

D. Dobrovolska

Odessa I.I. Mechnikov National University

INFORMATION TECHNOLOGIES AS AN INALIENABLE COMPONENT OF ESP TEACHING

Currently the Globalization has been penetrating all spheres of human life, the sphere of University education being not an exception. There are numerous manifestations of this process, the appearance of multicultural academic groups is among them. Multicultural academic groups, having definite characteristics from the methodological point of view, present certain peculiarities as to the groups' organization, management and subjects teaching. The authors investigate the phenomenon "multicultural groups" and define their characteristics from the psycholinguistic point of view, present their recommendations as to ESP teaching.

School leavers from European, Asian, African, South American countries such as Ukraine and Armenia, Israel and Moldova, Bulgaria and Turkey, Georgia and Iran, Egypt and Vietnam, Mexico and Chile, India and Japan have been studying at the university departments : Mathematics and Physics, History and Biology, Philology and Journalism, Geography and Law, International Relations and Economy. These representatives from different nationalities, national groups and minorities study side by side within an academic group of their department.

Despite the fact that all school leavers worldwide are required to obtain B1-B2 level of English (as the first or basic foreign language), the reality is far more specific. It is manifested both in general vocabulary and grammar stock of the first-year students and their abilities to understand and process information in English, their skills for oral and written self-expression and self-actualization via this foreign for them language. In the long run, the dominating countries' teaching strategies and school curriculum requirements effect the learners' motivation to read or to write, to listen to the speakers or to participate in a dialogue and polylogue, to deliver a speech or just to make notes etc.

Every department's academic group is formed by the Dean's office due to the learners' preference in their would-be field of specialization and particular specialty. It means that all the groups turn out to be multicultural as to their membership.

In order to stream the first-year students according to the level of English

knowledge the teachers of the Foreign Languages Department created the diagnostic placement test. It is actually a GOOGLE Form test, which economizes the time for filling in the answers and evaluating the learners' vocabulary and grammar general knowledge, checking their writing and reading habits, prognostic and analytical skills, skim and scan reading strategies etc. The results of the placement test were taken into consideration when creating A, B, C subgroups for English language learning. We utterly support such scholars as J.A.Large, P.Hudelson, B.Schloman, D.Bridgers who vote for equal educational opportunities environment as the means to eliminate the language barrier for adult learners [5]. At the same time, our Foreign Languages Department teachers view the language acquisition (referring to English) by the multicultural university community members not as the Academic English learning, but as the English for the Specific Purposes (ESP).

In the A, B, and C sub-groups it proved relevantly easier to achieve the goals of Credit- Modular System education, as the attention of the educators was constantly paid to the process of forming the students' lagging behind skills in the four basic speech activities of this particular group. We practiced numerous forms and strategies of teaching ESP, the main frame of the methodology being communicatively and IT-grounded. The authors enumerate the subjective and objective peculiarities of the multicultural groups; analyze the possibilities of the Information Technologies as an Inalienable Component of ESP students' learning environment; discuss the decade's practical experience via thesaurus-thematic cycle methodology teaching at Odessa National I.I.Mechnikov University.

The authentic articles were considered the most appropriate real-life proficiency-oriented materials on the would-be students' specialty, because these articles embodied both the terminology of the chosen field and the communicative techniques of the professional information coding. For instance, National Geographic speakers and Gresham College professors had delivered and recorded numerous lectures on various topics ("The Universe Exploration", "Ecology", "Efficient Management", "Mathematics Mysteries" and so on) which we presented to our students either in the oral or in the written form. Many A sub-group students were able to understand and grasp the general information rather easily, could operate this information so that to make notes, write abstracts or discuss the presented material. The learners of B and C sub-groups experienced difficulties in listening as they had been lagging behind in their English language knowledge. For these learners we, first, dosed the information of the article and presented it mainly in the written form, section (a fragment of the text) after section; second, supplied the fragments of the text with the multiple-choice mini-tests in the form of statements and questions (three variants of the answers were given).

The questions of the mini-tests served as orientation points for the students, helped them to single out and identify the reason-and-consequence ties between the textual

information. Screen presentation of the material was especially good for visual learners who according to psychologists dominate in any human society [3]. Generally speaking, all the group students were happy to participate in the discussion of the article after this kind of work – they were sure of the correct answer and did not fear to make a mistake, the more that the atmosphere of the lesson was friendly and democratic due to the general disposition of all the cooperative learners. During the on-line study screen presentation of the material was inalienable for oral-mode Module control, as well as for learning to write a review of the learned material etc.

Another possibility to apply different electronic devices during the ESP lesson was noted by us – it was the possibility of developing students' strategies of skim and scan reading. Here is one example of the work organization we practiced at the lessons both in off- and online mode. The set of relevant tasks preceded or followed the article. The text of the article and the tasks were displayed on the screen. Depending upon the goal of the lesson the teacher could choose the tasks (that had been stored in the Task-repository in the computer) and encourage the students to fulfill them and send via e-mail or Viber, the deadline been set. The students eagerly participated in this activity, their motivation was not only to cope with the tasks but also to make the tasks within the shortest possible time. It was like a self-control of the learning achievements. For the completion of the thesaurus-thematic cycle we practiced giving the multiple choice tests, the tests' vocabulary and grammar coinciding with the ones that had been learned within the module. The tests were based on the textual material. . All the textual material, tasks and exercises taken together constituted the so-called “thesaurus-thematic cycles” [1].

Our students found it useful and exciting to learn in the new way, the more that learning English was going side by side with gaining professional knowledge. Their academic achievements were even more when the learners shared the new proficiency-oriented information with the others via English, thus multiplying the time of the language usage. It was equally effective in offline and online learning. The students of all the sub-groups found it useful and motivating, the more that the found materials reflected their personal interests and inclinations in the topics applicable in their future specialty or job. The teachers noticed that the learners wished to share the information with the team (group) mates, moreover, they were proud to speak before the audience. Searching for information, selecting the necessary facts, arranging the Power Point presentation, delivering the speech, answering the questions – these were the real life operations our students learned and mastered in addition to acquiring English as the language of professional communication. Besides, each personality felt an integral part of the multicultural learning community, who could give some valuable information to the others. No doubt, the experience of this kind was and is valuable for any specialist, especially in the Digital World we live in.

Several years ago our preferences as to the IT were mainly on the side of the off-

line teaching for the day department students, while the correspondence students activity within the University walls was dominantly IT free. It was explained by the fact that life communication with the teachers and fellow students was of more importance for the learners, according to their feedback. The situation with the COVID-19 shifted both the mode of teaching and strategies of incorporating various regimes of individual and team work at the day departments as well as at the extra-mural department of the University. We were eager to apply the numerous materials from the sites of the English speaking educational establishments, we needed to sustain the interest of the learners to the current achievements in their field of specialization, we wanted to plunge the learners into the search work and involve every individual into the common activity of reading, speaking and writing.

The students took for granted the tendency to widen the IT usage and quickly got accustomed to working on the platforms suggested by the EST teachers, to filling in Google test-forms both with the fixed and open-answer items.

Of interest is the fact that the team spirit was born in tandem with the mutual respect and mutual understanding of different national and social layers of the multicultural university academic groups. More than that –one of the goals was developing the learners' skills in presentation making, which in many cases, had been underdeveloped during the previous years of education. Special tasks within the thesaurus-thematic cycle helped to liquidate the drawback and step-by-step develop the students' habits and skills of presentation making. It was noticed during the scientific students' conferences and the material consolidation lessons.

Our more than 10-year practical experience proved that no matter whether the teacher of a foreign language worked with the learners of A1 or B2 level, no matter how many nationalities were in the academic group, the effectiveness of the lessons grew substantially in case Information technologies were incorporated into the process of teaching. Work management, intermediate and remote control functions turned out to be easier, if IT-grounded. Digital learning engaged the students of the university into effective proficiency-oriented activity, put technology into their hands as the means to master English and grow a professional in each and every personality, enhanced the learners' independence and raised their self-esteem. Such consequential outcomes were of importance for the would-be university graduates.

The perspectives of the work are viewed in creating the IT-grounded ESP course for masters of science and post-graduate students of Exact sciences departments, because in our solid understanding when Digital Reality is interlaced with the proper teaching strategies and methodology, the outcomes of the ESP university teachers' efforts will be Global citizens who feel at home in the realms of the IT world.

References

1. Добровольська, Л. В. (1992). *Методика навчання читання літератури за*

фахом на основі серії градуйованих за труднощами текстів. [Дис. канд. пед. наук., Київ].

2. Добровольська, Д. М. Добровольська, Л. В. (2020). Технологія навчання іноземної мови при контактних та дистанційних формах роботи. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 31, с. 139-143.

3. Hrytsin, N. (2020). Metacultural (ethnolinguistic) competence and translation; classroom experience. *Science and Education: A New Dimension. Philology*, 71, 240, p.11-17.

4. Освіта.ua. *Найкращі класичні університети України*. <https://goo.su/7NzP>

5. Євроосвіта. *Незалежне оцінювання університетів: академічний рейтинг "Топ-200 Україна 2020"*. <https://goo.su/7NzP>

6. Greasham College. <https://goo.su/7nzQ>

Д. М. Добровольська

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

СЛОГАНИ У ПЛОЩИНІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І ПЕРЕКЛАДУ

Сучасний світ сповнено різноманітними гаджетами, приладами, можливостями у сфері побуту, навчання, роботи і відпочинку, медичного обслуговування, індустрії краси і моди тощо. І таких прикладів катма в усіх сферах людського життя. Часто на вибір впливають фактори співвідношення ціни та якості, а також часово-просторові характеристики товарів та послуг тощо. Проте здебільшого рушійною силою вибору людини стає власний досвід і знання або опосередкований досвід інших споживачів. Інформацію часто дізнаємося із засобів масової інформації. Наразі, коли рух, покvapливість, швидкість – не абстрактні категорії, а потреба сучасної людини, то навіть аудіо-візуальну інформацію ми бажаємо отримувати швидко, стисло, проте достатньо змістовно і зрозуміло. Коротке і змістовне текстове повідомлення (в усній чи письмовій формі) стає важелем людського вибору у морі можливостей. Саме текст, з його інформаційно-комунікативними і психолінгвістичними характеристиками здебільшого впливає на реципієнта і скеровує його подальші дії, вчинки та поведінку.

У нашому дослідженні розглянуто «слоган» з двох позицій: як унаочнення тексту і як феномен англomовного походження, що функціонує в українській сучасності. Також подано відповіді на запитання: 1. Які якості слоганів як текстів рекламного характеру, з одного боку, сприяють процвітанню і зростанню виробничих, перевізних, комунікаційних та інших компаній, організацій й установ, а з другого, спонукають широкі верстви населення скористатися продукцією і послугами цих компаній? 2. Що робить слогани, які утворено у

певній мові, доречними і зрозумілими для мешканців іншої країни? Відповіді на вказані запитання, як ми вважаємо, допомагають зрозуміти сутність слогана, його роль у комунікаційному процесі, а також дібрати і використати ефективні стратегії перекладу слоганів з англійської мови на українську. Новизна роботи - у визначенні особливостей слогана як предмета рецептивної текстуалізації, а також у розробленні алгоритму перекладу монопредикативних слоганів з англійської мови на українську.

Походження терміну *слоган* пов'язують з кельтським словом "sluagh", що пізніше перетворилося у слово «slogan» англійською мовою. У своїй роботі І. Черепанова дає історичну довідку з детальними поясненнями вжитку даного терміну[6, с.305]. Проте сучасне значення слоган як «коротке самостійне рекламне повідомлення, що «може існувати ізольовано від інших рекламних продуктів та становить згорнутий зміст рекламної кампанії»[5, с. 7], отримав лише у ХХ столітті, що відбулося разом з «вибухом» рекламної діяльності багатьох світових компаній. Це було досліджено вітчизняними та закордонними науковцями.

Існує точка зору, що читачеві/слухачеві достатньо слова чи фрази, щоб спонукнути його скористатися ринковим товаром чи послугою. І таку фразу деякі дослідники називають *слоганом*: «коротка рекламна фраза, що в стислому вигляді передає основну рекламну пропозицію та входить до складу всіх рекламних повідомлень однієї рекламної кампанії»[4, с. 36]. Аналогічне розуміння слогану знаходимо у В.Зірки, яка крім того вбачає у слогані три основні параметри: звук, слово і конструкцію (остання може бути представлена словосполученням[2]. Погоджуємося, стислість або лаконічність – це та формальна, лінгвістична характеристика слогана, яка, за словами К.Іванової робить слоган «миттєво впізнаваним». Розглянемо слоган у порівнянні з текстом, тим паче, що комунікативно-прагматичне навантаження – це невід'ємна риса обох. Текст – це знаковий продукт, матеріальна форма семантичної, синтаксичної, прагматичної, соціо-культурної, модальної та інших видів інформації, і залучення тексту до комунікативної діяльності реципієнта (читача/слухача тексту) робить цей текст *предметом рецептивної текстуалізації* останнього. Слогану як різновиду тексту також притаманне комунікативно-прагматичне навантаження, адже слоган - це автономний «різновид рекламного тексту, що має всі його прагматичні та стилістичні особливості, складається з одного речення, перебуває у відношеннях взаємозалежності з товарним знаком»[6, с. 16]; «афористичне втілення ідеї рекламної кампанії: її основна думка, виражена в стислій, лаконічній формі та розрахована на неодноразове повторення в різних засобах, використання у кампанії»[5, с.307]. Ми поділяємо думку тих фахівців, хто ототожнює слоган з формою короткого тексту, що залучений до комунікативного процесу, завдяки цьому слоган набуває характеристик дискурсу.

Якщо слоган утворено у конкретній мові (наприклад, англійській), і слоган підпорядкований лінгвістичним і комунікативним законам, традиціям і нормам цієї мови і культури, розрахований загалом на реципієнта-носія мови, яким чином можна зробити цей слоган ефективним засобом рекламної кампанії у іншій країні, чия мова і культура відрізняються від мови і культури країни першоджерела слогана, і що потрібно зробити перекладачеві, аби ані семантика, ані прагматика слоганів при перекладі на іншу мову не зазнала втрат? У нащій роботі подано відповіді на ці питання. Коротко кажучи - це скористатися міжмовним перекладом, а як це зробити – досліджувалося нами на матеріалі монопредикативних слоганів англійської мови походження, що було перекладено засобами української мови.

У ході дослідження було з'ясовано, що для передачі семантичної інформації і прагматичного навантаження слогана носіям іншої мови і культури (у нашому випадку – української) важливо скеровувати перекладацькі стратегії як на фактуальні риси інформаційного повідомлення, так і на його прагматичний, емоційно-чуттєвий компонент [1, с. 43–45]. Це означає можливий ступінь адаптації рекламного іншомовного тексту (слогана) за рахунок уживання моделей висловлювань, що притаманні мові, культурно-історичним традиціям, менталітету того контингенту реципієнтів, для кого перекладають слоган, тобто для мешканців України). У перекладі з'являться деякі риси витлумачення, проте змістовний і прагматичний прошарки рекламного тексту не «відчуватимуть» змін, отже слоган у перекладі буде актуальним, як і у першоджерелі.

У доповіді наведено численні приклади англійських комерційних і соціальних слоганів різної структури й комунікативного типу, а також запропоновано розроблений *алгоритм перекладу слоганів*:

1. Обстежуємо слоган іноземної мови як полікомпонентну структуру, що утворена семантичними та екстралінгвістичними засобами; виокремлюємо текст; визначаємо прагматичне навантаження слогана. Беремо до уваги комплекс лінгвістичних та екстралінгвістичних характеристик тексту, усі складові частини мовленнєвої ситуації, у якій використано слоган.

2. З'ясовуємо семантико-синтаксичну характеристику слогана, яка має максимально бути відтворена у мові перекладу. Робимо буквальный переклад слогану (це допоміжний варіант).

3. Обираємо необхідний вид перекладу, способи передачі змістової, прагматичної, модальної інформації; перекладацькі прийоми на лексичному рівні, як-то: конкретизація, генералізація, лексичне додавання, опущення елементів, прийом смислового розвитку, синонімічний чи антонімічний переклад, прийом цілісного перетворення, компенсація.

4. Перекладаємо слоган (на теренах усіх попередніх пунктів), при цьому не забуваємо: а) про можливі граматичні трансформації у разі відсутності цієї чи

іншої граматичної категорії в одній із мов (наприклад, артиклів, герундія, інфінітивних конструкцій, конструкцій Complex Object, Complex Subject в українській мові), а також про можливий частковий збіг або розбіжність певних категорій ознак у мові перекладу і мові слогана як першоджерела (форм пасивних конструкцій, категорії числа, модальних значень окремих одиниць мови); б) перестановку членів речення чи заміну їх форм, щоб у мові перекладу максимально відтворити сугестивний характер автентичного слогану.

5. Порівнюємо зроблений переклад з допоміжним варіантом перекладу і з'ясуємо, чи має перекладений слоган таке ж семантичне та прагматичне навантаження, як автентичний слоган (у разі невеликого перекладу ретельно перевіряємо, які лексико-граматичні трансформації можуть наблизити український слоган до його англійського оригіналу; коригуємо текст перекладу).

Автор спрямовує цю роботу, перш за все, на потреби тих студентів, фуркантів і викладачів Одеського національного університету ім.І.І.Мечникова хто цікавиться питаннями сучасного перекладознавства і вважає адекватність перекладу слоганів наріжною проблемою.

Література

1. Добровольська, Л. В. (1992). *Методика навчання читання літератури за фахом на основі серії градуйованих за труднощами текстів*. [Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02, Київ].

2. Зирка, В. В. (2001). Реклама: средства создания экспрессии в семантике слогана. *Лінгвістика. Лінгвокультурологія*, XX. Восстановлено из: <https://goo.su/7kyE> (дата звернення 20.09.2016р.)

3. Иванова, К. А. (2006). *Копирайтинг: секреты составления рекламных и PR-текстов*. Питер.

4. Имшинецкая, И. (2006). *Креатив в рекламе*. РИП-холдинг.

5. Морозова, И. Г. (1996). *Слагая слоганы*. РИП.

6. Черепанова, И. Ю. (2002). *Заговор народа: Как создать сильный политический текст*. КСП.

М. Л. Дружинець

доктор філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

СОЦІОФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ: ВОКАЛЬНА ОРФОЕПІЯ У МОВЛЕННІ РЕСПОНДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖЖЯ

Соціофонетичний опис мовлення сучасної молоді України, зокрема особливостей її вимови – проблема центральна і надактуальна (адже з усіх норм сучасної української літературної мови найменш засвоєними практично є орфоепічні). Проблему мовних девіацій, помилок та їх прагматичну сутність сьогодні розробляють такі відомі науковці, як Ю. Апресян, Ф. Бацевич,

Т. Булигіна, І. Кобозева, Т. Космеда, О. Кубрякова, О. Кукушкіна, Н. Лауфер, Н. Бабич, М. Волошак.

Мета статті – акцентувати увагу на відхиленнях від загальноприйнятих норм літературної вимови та зробити спробу визначення відсоткового рівня володіння орфоепією українських голосних звуків. *Об'єктом дослідження* є усне мовлення українців діаспори та регіонів України. *Предметом дослідження* є володіння орфоепічними нормами сучасної української мови, зокрема орфоепією голосних (початкового наголошеного [i], ненаголошених [e], [и], [o]).

Фактичним матеріалом дослідження стали результати соціопитування – 350 записів, зафіксованих на аудіоносії (інформантами було обрано 250 респондентів України (РУ) Південної, Північної, Західної, Східної, Центральної та 100 респондентів зарубіжжя (РЗ): молодь Придністровської Молдавської Республіки (ПМР), Канади, Америки, Європи (Республіка Молдова, Італія, Чехія, Польща, Німеччина)). При виборі інформантів зарубіжжя враховувався фактор терміну проживання – більше 10 років. Завданням респондентів було прочитати вголос записані слова, підібрані для аналізу вимови голосних (*вершник, виделка, життя, вершина, весна, везіння, перука, усміхається, іноді, зозуля, проміння*).

Ненаголошений [и] згідно із сучасними нормами вимови наближається: 1. до [u^e]: [зи^eмо́виї]; 2. до [e^ч] перед складом із наголошеними [а]: [ле^чжва́р]; 3. до [e^ч] чи [e] перед складом із наголошеними [е]: [пе^чс'ме́н:и^eк, пeс'ме́н:и^eк], [вe^чдéлка, vedéлка]; 4. до [e^і] між м'якими приголосними: зае́ць [за́је^іц'].

На основі трьох прочитаних слів – *вершник, виделка, життя* – рівень володіння нормою вимови **ненаголошеного [и]** становить 40 % в Україні (в Північній (ПнУ) – 34 %, Південній (ПдУ) – 77 %, Західній (ЗхУ) – 0 %, Східній (СхУ) – 13 %, Центральній (ЦУ) – 17 %); 45 % в зарубіжжі (З) (ПМР – 80 %; Європа – 24 %; Америка – 47 %, Канада – 27 %).

У слові «вершник» маємо незначне наближення ненаголошеного [и] до [e], яке вимовляє 36 % РУ (12 % в ПнУ, 84% – ПдУ, 12 % – ПнУ, 16 % – СхУ, 68 % – ЦУ) і 50 % РЗ (88 % – ПМР, 30 % – Канади, 20 % – Європи, 60 % – США). Жоден респондент ЗхУ не дотримується цієї орфоепічної норми. При вимові цього слова РУ допускали одну девіацію – без наближень вимовляли ненаголошений [и] [véршник]. 10 % студентів ПМР прочитали [vиршні́к], 2 % ПМР – [vершні́к] під впливом російської орфоепії. Слово «виделка» [vedéлка], [vi^edéлка] правильно вимовили 34 % РУ (70 % – ПдУ, 20 % – ПнУ, 18 % – СхУ, 62 % – ЦУ) та 58 % РЗ (по 30 % канадійців та європейців, 60 % американців, 66 % придністровців). Усі західноукраїнські респонденти та деякі інформанти інших регіонів при вимові виходять за рамки орфоепічної норми і відтворюють орфографічні норми

[*виделка*]. У слові «виделка» [*vedelka*] респонденти ПМР допустили різні помилки: [*v'idelka*] – 2%, [*videlka*] – 6%, [*vidilka*] – 2%, [*vidilka*] – 4%, [*videlka*] – 18%, [*v'idelka*] – 2%. У слові «життя» [и] наближається до [е] сильніше і позначається в транскрипції як [e^u] [*же^uт':á*], але 51 % РУ (22% в ПдУ, 30 % – ПнУ, 100 % – ЗхУ, 14 % – ЦУ, 94 % – СхУ) вимовляють у цьому слові [и] згідно з нормами правопису [*жит':á*]. Вражає високий показник неволодіння нормою західноукраїнськими респондентами. Відхилення від норми пов'язані з впливом діалектної вимови, оскільки, як зазначає М. Лесюк, у діалектній вимові можна помітити сильне тяжіння [е] до [и], тоді як [и] до [е] майже не наближається [2, с. 22]. Згідно з орфоепічними нормами слово «життя» [*же^uт':á*] вимовили 32 % РЗ (86 % опитаних ПМР (14% прочитали [*жиц':á*]), 20 % американців, 20 % канадійців, 23 % європейців).

Ненаголошений [е], згідно із сучасними нормами вимови, наближається до [и]: [*че(и)кати*], [*ме(и)не*]. Ненаголошений [е], на думку Н. Тоцької, вимовляється як [и(е)] перед складом із наголошеними [у], [і], [и]: [*ни(е)сімо*], [*ни(е)су*], [*ни(е)сі*] (*несімо, несу, неси*); як [и] перед складом із наголошеним [и] при швидкому темпі мовлення: [*виді*], [*випіки*] (*веди, великий*) [5, с. 63]. М. Наконечний зазначає, що при швидкій вимові ненаголошений [е] перед наголошеним [і] вимовляється як [и(і)]: [*ни(і)ч'ім*] (*печіть*) [4, с. 168].

За нашими спостереженнями, вимовляють слово «вершина» згідно з нормою [*виришина*], [*v^eришина*] 38 % РУ (10 % в ПнУ, 20 % – ЗхУ, 10 % – СхУ, але 58 % – ЦУ, 90 % – ПдУ), 35 % РЗ (98 % – Придністров'я (ПМР), 30 % – Канада, 10 % – Європа), а решта виходять за рамки орфоепічної норми і відтворюють орфографічні норми [*вершина*]; зовсім не володіють цією нормою респонденти-американці. У слові «весна» ненаголошений [е] наближається до [и] і 28 % РУ порушують це правило (22 % в ПнУ, 38 % – ЦУ, 16 % – ПдУ, 28 % – ЗхУ, 38 % – СхУ), копіюючи написання ([*весна*]). У слові «весна» [*ve^eсна*] ненаголошений [е] наближають до [и] 51 % РЗ (90 % – Канади, 10 % – США, 10 % – ПМР, 93 % – Європа), інші відтворюють орфографічні норми. Слово «везіння» [*вез'ін:'а*], [*виз'ін:'а*] правильно вимовили 37 % РУ (12 % у ПнУ, 70 % – ПдУ, 12 % – ЗхУ, 18 % – СхУ, 50 % – ЦУ) та 33 % РЗ (60 % – Канада, 40 % – США, 22 % – ПМР, 10 % – Європа), а решта виходять за рамки норми й вимовляють [*вез'ін:'а*]. Як правило, у слові «перука» ненаголошений [е] вимовляється як [и^e] або [и]: [*пирюка*] чи [*пирюка*], проте 77 % РУ (94% в ПнУ, 58 % – ПдУ, 86 % – ЗхУ, 94 % – СхУ, 64 % – ЦУ) при вимові відтворюють правописні норми. Слово «перука» правильно вимовили 30 % РЗ (по 40 % респондентів Канади та Америки, 28 % – ПМР, 13 % – Європи). Рівень володіння нормою вимови ненаголошеного [е] на основі слів *вершина, перука, весна, везіння* становить 41 % в Україні і 41 % в зарубіжжі (27 % в

ПнУ, 72 % – ПдУ, 30 % – ЗхУ, 24 % – СхУ, 52 % – ЦУ; ПМР – 40 %, Європа – 36 %, Америка – 40 %, Канада – 46 %), переважно у мовленні домінують норми написання.

Ненаголошений [e] в позиції між м'якими приголосними наближається до [i] : [окра́је(i)ц'] (окрасць). У цій позиції, на думку М. Наконечного, допускається вимова [e] як [i^е] чи [i^и] [3, с. 384]. На думку В. Горпинича, ненаголошений голосний [e] між м'якими приголосними вимовляється як звук [и], близький до [i]: [коре́ју(i)ц'] [1, с. 248]. На теренах України слово «усміхається» згідно з нормою вимовляють 38 % українців (64 % – ПнУ, 52 % – ПдУ, 60 % – ЗхУ, 64 % – ЦУ), за межами України – 14 % (20 % – США, 10 % – Канада, 26 % – Європа), однак жоден інформант Східної України та ПМР цю норму не продемонстрував.

Початковий наголошений **голосний [i]** вимовляється з призвуком до [и]>[i^и], або ж взагалі переходить в [и] чи [i^и]: *інколи* [i^инколи], [i^инколи], [i^инколи]. При вимові слова «іноді» 66 % РУ (82 % в ПнУ, 24 % – ПдУ, 100 % – ЗхУ, 100 % – СхУ, 24 % – ЦУ) та 91 % РЗ (ПМР – 80 %, Канада – 90 %, Європа – 94 %) не дотримуються норми і відтворюють правила правопису. Усне мовлення під впливом орфографії набувало неорганічних для української мови рис, зокрема ці особливості стосувалися не лише звукового образу мовлення, а сягали глибинних змін – фонемного рівня мови. Ще Ф.Шумлянський у розвідці про перший офіційний правописний документ висловлює незгоду з написанням *Ірод*, *іржа* та *ін.*, посилаючись на словник Б. Грінченка, де ці слова подано з буквою *и*: «Тут можна вбачати непотрібну штучність: жива мова підганяється під правило. Якби ми навіть погодилися на цю штучність для зазначених вище прикладів, то ні в якому разі під це правило не можуть підійти такі слова: *иний*, *ини*» [6, с. 107].

Ненаголошений **звук [o]** перед складом з [y], [i] в основі слова наближається до [y]: *розумниця* [ро'зүмни^ец'а], [рузүмни^ец'а], *борідка* [бо'р'ідка]. Слово *проміння* [про'м'ін':а] згідно з орфоепічною нормою вимовляє тільки 31 % РУ (74 % – ПдУ, 44 % – ЦУ, 38 % – ПнУ), чистий ненаголошений [o] вимовляють західноукраїнські та східноукраїнські мешканці; 19 % РЗ (по 30 % – США та Канада, 16 % – Європа). При дуже швидкій вимові ненаголошений [o] перед складом із наголошеним [y] може вимовлятися як [y] (*зозуля* [зузу'л'а]). З дотриманням норми вимовили це слово 35 % РУ (ПнУ – 8 %, ПдУ – 80 %, ЗхУ – 28 %, ЦУ – 28), 34 % РЗ (Канада – 40 %, США – 20 %, ПМР – 60 %, Європа – 16 %). Регіональний показник норми вимови ненаголошеного [o] становить 30 % (ПнУ – 23 %, ПдУ – 77 %, ЗхУ – 14 %, ЦУ – 36 %), нульовий показник володіння нормою в східноукраїнських респондентів; за межами України цією нормою володіють 27 % інформантів (Канада – 35 %, США – 25 %, ПМР – 30 %, Європа –

16 %). Причини порушення норми вимови ненаголошеного [o] перед наголошеними [y], [i] зумовлені впливом орфографії.

Таким чином, володіння орфоєпією голосних в Україні (37 %) та за її межами (27 %) розцінюється як слабка норма. Вимовою ненаголошених: [и] володіють 40 % РУ і 45 % РЗ; [e] – 41 % і 41 %; [e] як [eⁱ] – 38 % і 14 %; [o] – 30 % і 27 %; вимовою наголошеного початкового [i] – 34 % і 9%. Найкраще володіють РУ нормами вимови ненаголошеного [e] (весна, 72 %) та ненаголошеного [e] в позиції між м'якими приголосними (усміхається, 48 %). Надслабкою нормою для східного регіону вважається вимова ненаголошеного [e] як [eⁱ], ненаголошеного звука [o] як [y], початкового наголошеного [i], для західного – вимова ненаголошеного [и] як [и^с], [е^ч], [e], початкового наголошеного [i], тобто жоден респондент не відтворив вокальної асиміляції, що зумовлено впливом орфографії та є грубим порушенням норми. Найвищий відсоток володіння нормою в зарубіжжі при вимові таких слів, як [véршини^ск] (50 %), [vedélка], [ve^чдélка] (58 %), [ve^чсна́] (51 %). Слабке володіння нормами РЗ продемонстрували при вимові ненаголошеного [e] в позиції між м'якими приголосними [yc'm'ixájeⁱц':a] (12%), наголошеного початкового [i] [i^чнод'и] [i^чнод'и] [i^чнод'и] (9 %), ненаголошеного [o] перед складом з [i] [пp'òм'и^чн':a] (19 %). Жоден респондент США не відтворив нормативної вимови наголошеного початкового [i], жоден інформант ПМР – вимови ненаголошеного [e] як [eⁱ]. Цілком очевидно, що основна причина порушень літературної вимови голосних пов'язана з відсутністю теоретичної бази та з впливом правопису.

Література

1. Горпинич, В. А. (1992). *Русско-украинский орфоэпический словарь*. Освіта.
2. Лесюк М. (2008). *Мовний світ сучасного галицького села*. Нова зоря.
3. Наконечний М. Ф. (1969). *Орфоепічні норми та їх значення. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика* (відп. ред. І. К. Білодід, с. 370–401). Наук. думка.
4. Наконечний М. Ф. (1951). *Фонетика. Курс сучасної української літературної мови* (відп. ред. Л. А. Булаховський, с. 126 – 287). Наук. думка.
5. Тоцька Н. І. (1993). *Орфоєпія. Сучасна українська літературна мова* (за ред. А. П. Грищенко, с. 63–66). Вища шк.
6. Шумлянський Ф. (1927). *Найголовніші правила українського правопису Української Академії Наук видання 1921 року*. Херсон.

O. Kovalenko
L. Zhygzhytova

National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnical Institute”

ARTIFICIAL LANGUAGES AS A TOOL FOR HUMAN-MACHINE COMMUNICATION

The second half of the XXth century was marked by the rapid development of Information Technologies, which, in their turn, predetermined the growth and enlargement in all spheres of our life: from industry and manufacturing to humanitarian sphere of politics, tourism, culture and education, as the main crucial tool of evolution. Nowadays educated highly-qualified young specialists have become in great demand especially with a good level of foreign language knowledge. This ability of fluent communication in a foreign language has to be used everywhere and in different models of application, depending on the kinds of request. That is why in our study we will analyze the applied linguistics, its origin, structure and fields of application.

To define the part of linguistics, the most closely connected with the usage of Informational Technologies we will speak about main distinction between theoretical and applied linguistics.

Theoretical (or fundamental) linguistics is a branch of language science, aimed at establishing the state objectively of a particular language: its history and patterns. This part of linguistics is called to answer the question “What is the language?”

Applied linguistics has been developing since the end of 1920th and has become the branch of language science, which is connected with the method development of practical tasks solution of language usage. Applied linguistics answers the question “How to use the language better?” Since the second half of the XXth century applied linguistics is associated with computational technologies and automatic systems of data processing. That is why the applied linguistics is often regarded as the synonym to computer’s / computational / automatic / engineering linguistics.

At the present stage of science development, within the framework of applied linguistics, there are several directions for optimizing the usage of language, which are united by researchers into two large groups: traditional (eternal) and new ones.

The traditional directions and corresponding tasks of applied linguistics include

- creation and improvement of writing systems;
- creation of transcription systems of oral speech;
- creation of transliteration system of foreign words;
- creation of stenography systems;
- creation of writing system for the blind;
- unification and standardization of scientific and technical terminology;

- the studying of process and creation of rules for the formation of names of new products, goods and chemicals;

- development of methods for the adequate transformation of texts into a foreign language form (translation)

- improvement of teaching methods of languages;

The new tasks of applied linguistics are considered to be the following:

- development of machine translation linguistic foundations;

- automatic indexing and annotation of documents;

- automatic text analysis;

- automatic text synthesis;

- creation of thesauri dictionaries for automatic information retrieval.

Computer linguistics can be defined as a branch of science, that uses computer tools: programs, technologies of organizing and processing data for modeling language functioning in particular circumstances; and also, as the sphere of applying computer language modeling in linguistics and disciplines, neighboring to it.

Because of that fact that language itself is a phenomenon of a quite complicated formation, various directions have been formed and are still being developed in computer linguistics, approximately comparable with separate language levels, with the process of generation and perception of language messages or other types of human activities, associated with language.

Thus, the areas of computer linguistics include:

- automatic text analysis;

- creation and support of automatic dictionaries;

- automated information retrieval systems;

- machine translation;

- creation of automatic language learning systems;

- automatic attribution and decryption of anonymous texts;

- creation of linguistic database;

- development of software tools for solving problems of theoretical and applied linguistics.

General linguistics and computer one in particular, deals with languages of different types and their separate levels. Language in its most general form is defined as a sign system, used for communication in a society.

The difference between natural and artificial language is being held. Natural language is a sign system historically developed and used in a particular ethnic group or national state. Artificial languages are sign systems, artificially created for those spheres, where application of natural languages is less effective or even impossible.

Among artificial languages there are non-specialized (or international) languages (Esperanto, Volapuk, etc.), and specialized ones, which are the languages of science

(Mathematics, Logic, Chemistry, etc., the creation of which started in the XVIth century), and languages of human-machine communication (spreading in special areas of human activity, related to facilitating the dialogue between a man and computer, since 1940s. The examples of human-machine communication languages spread from the simplest systems of symbolic coding (assemblers) to specialized Programming languages (C++, Java, Python, Erlang, etc.). Nowadays, there are more than several thousands of Programming languages in the world and approximately 500 of them are actively used. This witnesses a sharp problem of a human-machine communication and a variety of approaches to its solutions [2, p.10].

Another step-in human-machine cooperation is natural language processing which is a sphere of mutual interaction of computer science, artificial intelligence and linguistics, aimed at refining and “comprehension” of a human discourse for converting the text, as well as responding the questions. The refining of a human discourse has become among the most considerable applied science of feigned intellect since the evolution of vocalize configuration together with chat bots (computer program, created on the base of neuro networks and technologies of appliance studying, using them, it is possible to communicate in audio or textual formats. Chat bot can be applied for performing particular tasks or for entertainment. Nevertheless, full comprehension and reproduction of the discourse connotation is an exceedingly laborious task, because the peoples’ discourse possesses a lot of peculiarities. Nowadays we have many functional implementations where the program refining of a human discourse can be applied. They are the following: written and oral search; showing of relevant online advertisements; automatic or assisted translation; analysis of preferences for marketing tasks; speech recognition and chat bots; voice assistants (automated assistance to the buyer, ordering goods and services).

The essential part of refining a human discourse works due to cavernous studying – the sphere of appliance studying, which has begun to evolve since the inception of this decade because of such reasons: the big volumes of tuition information have become accumulated; multi-core CPU and GPU computing power have been developed; new models and algorithms with enhanced capabilities and improved performance, with flexible learning on intermediate representations have been created; new methods of ordinance and enhance and teaching approaches of applying context have already appeared. The majority of appliance studying methods operate quite sufficient due to the representations of data and input signs, developed by a human and also due to the optimization of weights to make the final prediction better. In cavernous studying the algorithm tries to withdraw automatically the best signs or representations from the crude input data. Hand made signs are often too specialized, incomplete and require time for creation and validation. On the contrary to this feature, the signs, detected by the cavernous studying, are easy to adapt.

Cavernous studying offers supple, comprehensive as well as educable substructure to demonstrate the society in a form of visual and lingual information. Firstly, it submitted the step forward in the sphere of discourse identification and computer sight. The following versions are usually taught in assistance with one spread algorithm and do not need conventional signs building to the particular charges.

Translation with the help of computer software is a conversion of the text from one human language into equivalent text content of another human discourse. The program performs this conversion without human interaction. In this kind of translation, figures of using neighboring expressions are usually utilized. Systems of translation with the help of software are commercially broadly utilized, due to the fact, that conversion from the world's languages is the industry with a big money income. We will mention some of the most famous examples of them:

1. Facebook utilizes translation with the help of software programs for automatic conversion of the texts in commentaries and posts to ruin language hurdles and let people from different countries of the globe share communication.

2. eBay also uses the technology of machine translation to make the cross-frontier commerce possible and to connect buyers and sellers from different countries.

3. Microsoft applies a translation, based on artificial intelligence to the final consumers and developers on Android, iOS and Amazon Fire regardless of Internet access.

4. Systran became the initial supplier of Software for the launch of neural translation engine into 30 languages in 2016 [1].

Thus, drawing the conclusion, we may say, that linguistic is a science of patterns of origin, structure and functioning of human natural language. The subject of linguistic and computer linguistics as its special section of language is a sign system, used for various purposes, offers a great number of possibilities for studying, analyzing, development and application.

Література:

1. Милютин, И. (2018). *5 методов обработки естественного языка, которые стремительно меняют мир вокруг нас*. Відновлено з: <https://cutt.ly/HmHns7e>

2. Щипицина, Л. Ю. (2013). *Информационные технологии в лингвистике*. Изд-во «ФЛИНТА», «Наука». Відновлено з: <https://cutt.ly/pmHnEre>

М. О. Журавльова

Завідувач відділу психологічних та інших досліджень
Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України, кандидат психологічних наук

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГО-ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Попит на психолого-лінгвістичну експертизу у сьогоднішні активно зростає. Сучасне українське суспільство активно захищає свою честь, гідність та ділову репутацію, звертаючись до суду. В свою чергу суди бажають заручитися висновком експерта у делікатних питаннях захисту особистості від образ та принижень. Саме на цьому шляху головним доказом стає психолого-лінгвістична експертиза, яка надає можливість отримати об'єктивну картину конфлікту через зміст висловлювань та їх відображення у свідомості позивача.

Заразом психолого-лінгвістична експертиза на цей час є досить нерозробленою: не має відповідної методики проведення, межі компетенції експерта лінгвіста та психолога чітко не окреслені.

Незважаючи на те, що методика психолого-лінгвістичної експертизи розробляється за планом Міністерства юстиції України з 2018 року, напрацювання розробників є невеликими. Наприклад, під час весняного засідання секції психологічної експертизи, що входить до складу науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи Міністерства юстиції України, дискусійним було питання стосовно того, чи взагалі є доцільним проведення комплексної психолого-лінгвістичної експертизи, або правильним є підхід, коли експерти з різних галузей знань працюють окремо, не мають спільного завдання, та об'єднані виключно вступною частиною експертного висновку.

Водночас аналіз практики проведення психолого-лінгвістичних експертиз в ОНДІСЕ дозволяє дійти висновку, що в деяких дослідженнях вкрай важко розділити компетенцію експерта-психолога та експерта-лінгвіста. Саме тоді замовники експертизи, ставлячи перед експертом-психологом або перед експертом-лінгвістом «нетипові» запитання, схильні формулювати їх саме на межі двох експертних спеціальностей. Тобто, наприклад, формулюючи завдання, що, нібито, повинне вирішуватися під час проведення лінгвістичної експертизи (за межами питань, що пропонуються у науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень), замовники починають вплітати в запитання психологічні аспекти [1].

Наприклад, у практиці проведення психолого-лінгвістичної експертизи та експертних досліджень замовниками ставилися такі інтегративні запитання:

- Який текст (слова, речення тощо) вимовляється чоловіком (або чується

слухачем), зображення та мовлення котрого зафіксоване на відеозапису, наданому на дослідження?

- Якщо встановити зміст висловлювань не є можливим, якими можуть бути варіації тексту (слів, речень тощо), котрий вимовляється чоловіком, залежно від особливостей слухача, контексту ситуації тощо?

- Яке змістове навантаження мають (або можуть мати) висловлювання чоловіка, зображення та мовлення котрого зафіксоване на відеозапису?

- Чи наявні у стенограмі відеозапису репліки Особи_1, що за змістом та мовленнєвою формою містять ознаки провокації на отримання неправомірної вигоди від Особи_2 або відповідні прямі висловлювання?

- Які стосунки між Особою_1 та Особою_2, відповідно до розмов, зафіксованих на аудіозаписах та їх стенограмах?

- Враховуючи індивідуально-психологічні особливості Особи_1 (мотивацію та направленість особистості), психологічні особливості ситуації, в якій він знаходився, особистісний сенс цієї ситуації, чи містять його висловлювання, які зафіксовані на аудіозаписах та їх стенограмах, прояви його обізнаності в тому, що він бере участь у наданні неправомірної вигоди за прийняття судового рішення?

До найбільш нетипового завдання, що вирішувалося комплексним психолого-лінгвістичним дослідженням в експертній роботі автора, є випадок, коли через аналіз поведінки та висловлювань особи, зафіксованої на відеозапису (тривалість якого складала всього 6 секунд), експерти дійшли висновку про те, що відеозапис є фрагментом цілого, тобто частиною, вирізаною із загальної відеозйомки. Вказаний відеозапис був розміщений у соціальній мережі, тобто не був оригіналом, який могла б дослідити комп'ютерно-технічна експертиза. Через це єдиним шляхом для отримання інформації був аналіз змісту відеозапису на предмет цілісності та завершеності висловлювань, особливостей поведінки та мовленнєвої діяльності людини, що й було вирішено під час проведення комплексного психолого-лінгвістичного дослідження.

Тобто на нашу думку, в експертній практиці психолого-лінгвістичне дослідження повинне існувати обов'язкове як спільне, інтегративне, нероздільне. Особливо враховуючи те, що психолого-лінгвістична експертиза має своє наукове коріння – науку психолінгвістику, яка є безмежним джерелом для формування нових шляхів розвитку у галузі судової експертизи.

Література

1. Верховна Рада України. *Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року № 53/5, у чинній редакції*. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

А. П. Загнітко

Донецький національний університет імені Василя Стуса;
Український мовно-інформаційний фонд НАН України
доктор філологічних наук, професор, професор кафедри
загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології
головний науковий співробітник відділу інформатики
м. Вінниця – м. Київ

ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ ЕВОЛЮЦІЇ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Розглянуто основні зовнішні та внутрішні чинники еволюції прикладної лінгвістики загалом і скваліфіковано причини розширення її категорійно-поняттєвого апарату, а також тенденції взаємодії різних напрямів прикладної лінгвістики з наявністю окремих тенденцій диференціювання внутрішнього простору прикладної лінгвістики. З-поміж зовнішніх чинників еволюції прикладної лінгвістики визначальними постають суспільний запит (викладання іноземної мови, автоматизація перекладу, мовнопсихологічна сугестія та ін.), міждисциплінарний вплив (штучний інтелект, соціолінгвістика, паралінгвістика (↔ кінетична лінгвістика), юрислінгвістика (юридична лінгвістика: криміналістична, судова лінгвістика), а внутрішні чинники – охоплюють основні тенденції й закономірності: а) категорійно-поняттєвого диференціювання (корпусна лінгвістика – національні корпуси, паралельні корпуси, індивідуально-лінгвоперсонологійні корпуси, експериментальні (↔ експериментально-дослідницькі) корпуси, регіональні (регіонально анотовані) корпуси, функційні (функційно-стильові) корпуси, дискурсивно орієнтовані (дискурсивно інституційні) корпуси, термінознавство (→ термінографія) та ін.); б) формування новітніх підходів до вирішення актуальних питань: теорія віртуальних лексикографічних систем (віртуальні лексикографічні лабораторії, лінгвомедіатехнологійні алгоритми і под.); в) створення лінгвокомп'ютерних технологій аналізу текстів (лінгвістична експертиза, (авторознавча, лінгвоперекладна, лінгвотекстова, лінгводокументальна, лінгвомодельовальна і т. ін.)).

Ключові слова: *прикладна лінгвістика, корпусна лінгвістика, категорійний простір прикладної лінгвістики.*

0. Прикладна лінгвістика сьогодні в Україні належить до тих напрямів, які активно розвиваються, активно реагуючи на суспільні запити, орієнтовані на створення текстових корпусів різного статусу та функційного спрямування, різні за обсягом та спрямуванням лексикографічні праці, технології моделювання та опрацювання природного усного й письмового мовлення, посилення і/чи

нейтралізування впливу на мовну свідомість моно- й полілінгвоперсони та ін.

1. Становлення прикладної лінгвістики в Україні має декілька етапів, з-поміж яких знаковими потрібно вважати непростий період формування її організаційних основ та опрацювання відповідного категорійно-поняттєвого апарату, а також його диференціювання за особливостями опрацювання відповідних проблем. Формування прикладної лінгвістики пов'язане з Інститутом мовознавства імені О.О. Потебні, де, власне, і постав творчий колектив, який ініціював на той час досить багато зовсім нового й новітнього в науково-пошуковій думці. Оскільки повноцінний опис заявленого періоду є окремим завданням, то потрібно наголосити, що наступним кроком поступу прикладної лінгвістики варто вважати її актуалізацію в межах Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України (згодом – в Інституті української мови), університетському просторі (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) та створення Машинного фонду (сьогодні – Українського мовно-інформаційного фонду) НАН України. В університетській освіті тривалий час прикладна лінгвістика асоціювалася з перекладом і лише на межі століть (XX і XXI) набула чітких контурів спроба напрацювати категорійний апарат прикладної ($\leftrightarrow$ комп'ютерної) лінгвістики, що максимально сконцентрувалося в декількох академічних та університетських (Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, Національному університеті «Львівська політехніка», Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова, Національному університеті «Харківський політехнічний інститут» та ін.) центрах. Актуалізовані запити покликали до життя низку авторитетних наукових, науково-навчальних і власне навчальних праць (Л. Алексієнко, Є. Карпіловська, В. Перебийніс, М. Пещак та ін.), а в межах університетів виформовувалися різні концептуальні засади прикладної лінгвістики: для Одеського університету імені І.І. Мечникова – рекламознавство, лінгвоекспертиза; Національного університету «Львівська політехніка», Донецького університету імені Василя Стуса, Волинського університету імені Лесі Українки та ін. – упровадження математичних методів і методик у дослідження мовних явищ і под. У 90-ті роки XX ст. у Львівському національному університеті імені Івана Франка стала формуватися комунікативна лінгвістика як один із напрямів прикладної лінгвістики (концепцію сформував Ф. Бацевич). У 90-ті роки XX – початку XXI ст. набула чітких вимірів корпусна лінгвістика з власним категорійно-поняттєвим апаратом (дослідження О. Демської-Кульчицької), формування суспільних запитів на різного статусу й структури корпуси текстів та інноваційне опрацювання теорії віртуальних лексикографічних лабораторій та апробація їх продуктивності в опрацюванні загальнонаціональних проєктів (В. Широков), зокрема «Словника української мови: В 20-и т.» (Київ:

Наукова думка – Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2012; оприлюднено десять томів), теоретичне постулювання та створення основ Всеукраїнського лінгвістичного діалогу, покликано сформулювати щонайширше коло лексикографів-дослідників.

2. В Україні фахівці наукової спеціальності *структурна, прикладна і математична лінгвістика* здобували науковий ступінь поза межами держави. Лише в кінці 90-х років ХХ ст. сформувався чіткий запит на підготовку кадрів відповідної наукової кваліфікації. Одними з перших у цьому напрямі були Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Н. Дарчук), Український мовно-інформаційний фонд НАН України (В. Шульгіна), Донецький національний університет імені Василя Стуса (Г. Ситар) та ін. У цих та інших академічних інституціях та університетах активно формувалася наукова проблематика прикладної лінгвістики: а) лінгвокомп'ютерні технології та створення сучасних лексикографічних основ – віртуальні лексикографічні лабораторії (Український мовно-інформаційний фонд НАН України); б) корпуснобазовані та корпусноспрямовані технології дослідження (Національний університет «Львівська політехніка»); в) комунікативно центровані та квантитативно корпусні студіювання (Львівський національний університет імені Івана Франка); г) основи навчання машин і машинного навчання з алгоритмуванням кольорового прочитання цілісних текстів і створення лінгвокольорової мап текстів, використання конструкційних моделей для діагностування текстового простору (Донецький національний університет імені Василя Стуса); г) лексикографування авторської, загальнонаціональної інноватики (Інститут української мови НАН України); д) надсучасні технології синтаксичного аналізу тексту та морфемно-морфологічної індексації (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); е) лінгвокомп'ютерні технології в перекладних словниках (Національний університет «Харківський політехнічний інститут») та ін.

3. За твердженнями окремих лінгвістів (В. Плуґян), сучасна лінгвістика має бути *корпусною*, що підтверджує особливе навантаження текстових корпусів у різноманітних дослідженнях – від окремого мовного явища до ідіолекту монолінгвоперсони і/чи ідіоми полілінгвоперсони. Що ємніший корпус текстів, то переконливішою та вичерпнішою постає аргументація відповідної конструкції, морфологічної і/чи синтаксичної форм, стилістичного явища та ін. Під час опрацювання прийменникової системи української мови із залученням до її аналізу власне прийменників, прийменникових аналогів, що охоплюють і вияв окремої словоформи у функції прийменника, й оказіональне використання певних одиниць як прийменників (Словник прийменників української мови. Донецьк: ТОВ ВКФ „БАО”, 2007. 416 с.), було створено репрезентативний

експериментально-дослідницький корпус текстів. Він містив симетричну кількість словоформ з усіх функційних стилів української мови. Лексикографування виконувалося в межах міжнародного науково-дослідного проекту «Слов'янські прийменники: синхронія і діахронія» (автором ідеї була М. Всеволодова), за проблематикою якого сьогодні постали і словник білоруських прийменників та їхніх аналогів (Канюшкевіч М.І. Беларускія прыназоўнікі і іх аналагі. Граматыка рэальнага ўжывання. Матэрыялы да слоўніка : У 3-х ч. Ч. 1 : Дыяпазон А–Л. Гродна : ГрДУ, 2008. 492 с.; Ч. 2 : Дыяпазон М–П. Гродна : ГрДУ, 2010. 619 с.; Ч. 3 : Дыяпазон Р–Я. Гродна : ГрДУ, 2010. 535 с.), польських прийменникових одиниць (Lachur Cz. Polskie przyimki wtórne i jednostki o funkcji przyimkowej w użyciu realnym : [materialy do słownika (w zestawieniu z językiem rosyjskim). Т. 1: a conto – oprócz. Opole, Кęра: Wydawnictwo NOWIK Sp.j., 2019 425 s.; Т. 2: pamięci – w kleszczach. Кęра: Wydawnictwo NOWIK Sp.j., 2021 410 s.), російських прийменників і засобів прийменникового типу (Всеволодова М.В., Кукушкина О.В., Поликарпов А.А. Русские предлоги и средства предложного типа : материалы к функционально-грамматическому описанию реального употребления. Кн. 1 : Введение в объективную грамматику и лексикографию русских предложных единиц / Под общ. ред. М.В. Всеволодовой. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. 304 с.; Всеволодова М.В., Виноградова Е.Н., Чаплыгина Т.Е. Русские предлоги и средства предложного типа : материалы к функционально-грамматическому описанию реального употребления. Кн. 2 : Реестр русских предложных единиц А – В. (объективная грамматика) / Под общ. ред. М.В. Всеволодовой. Москва: УРСС, 2013. 800 с.), активно опрацьовуються корпуси болгарських, чеських прийменників. Вичерпний лексикографічний опис прийменників та їхніх аналогів постає можливим лише за умови оперування масивом текстів, упорядкованих і структурованих у корпусі.

Основними вимірами утворення корпусу текстів постають: а) цілісність фрагментів усного і/чи писемного мовлення; б) автентичність; в) репрезентативність; г) ємність; ґ) внутрішня структурованість (пор. використання токена як тієї чи тієї послідовності символів між пропусками чи іншими роздільниками: словоформа, число, роздільний знак, символ (смайлик, емотикона, піктограми, емограми, симпи, антипафки та ін.; ідентифікація словоформ з основною формою – лемою, а також вияв колокацій (співуживань); встановлення частотності (основної і варіантних словоформ та побудову їх ієрархії) й регулярності лінійного упорядкування в пре- чи постпозиції зі встановленням відсозередження певної словоформи від основної) (за (General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian, GRAC <http://uacorporus.org/Kyiv/ua> (04.09.2021)); д) уніфікованість джерельної бази (вичерпність інформації); е) ремаркованість із відбиттям основних морфологічних і лексико-граматичних (істота ↔ неістота;

абстрактність ↔ конкретність) характеристик слова; е) частотність, що обраховується за відповідними формулами квантитативного аналізу та ін. Так, за твердженням Р. Назарчук, «пошук усіх потенційних об'єктів дієслова *ламати* можна здійснити в корпусі GRAC за допомогою запиту ([tag = "noun.*"]{0,3} [lemma= "ламати"])|([lemma = "ламати"]{0,3}[tag = "noun.*"]) within <s/>. Результат – список випадків вживання дієслова *ламати* в усіх його формах (lemma= "ламати") разом із іменником ([tag = "noun.*"]) в одному реченні (within <s/>), між якими може бути до трьох інших слів ({0,3}). Наприклад: *В світлому отворі дверей миготіли постаті, і деякі, переступаючи в захваті поріг, ламали тут священний затишок різким човганням взуття*» (5, с. 62).

Робота в межах корпусу текстів стає часто основою формування корпусної граматики (URL: <http://rusgram.ru/main>), напрацювання цілісних теорій окремих категорійних класів – прийменникового і/чи копулятивного (3, с. 17–23), еквівалентності та аналоговості слів (6, с. 8–12, 16) та ін.

Перспективи розвитку прикладної лінгвістики в сучасному просторі здебільшого мають актуалізований міждисциплінарний характер з особливим функційним навантаженням лінгвокомп'ютерних технологій в опрацюванні великих і надвеликих текстових масивів, внутрішньо- та зовнішньотекстовій експертизі, мобільному алгоритмуванню суспільних запитів на систематику інформації і под.

Література

1. Всеволодова, М.В., Кукушкина, О.В., & Поликарпов, А.А. (2013). *Русские предлоги и средства предложного типа : материалы к функционально-грамматическому описанию реального употребления. Кн. 1 : Введение в объективную грамматику и лексикографию русских предложных единиц* (под общ. ред. М.В. Всеволодовой). Книжный дом «ЛИБРОКОМ».

2. Всеволодова, М.В., Виноградова, Е.Н., & Чаплыгина, Т.Е. (2018). *Русские предлоги и средства предложного типа : материалы к функционально-грамматическому описанию реального употребления. Кн. 2 : Реестр русских предложных единиц А – В. (объективная грамматика)* (под общ. ред. М.В. Всеволодовой). УРСС.

3. Загнітко А. (2008). Ступені і рівні прийменниковості. *Ukrainica III: Současna ukrainistika: Problémy jazyka, literatury a kultury : Sbornik příspěvků*. Č. 1. Olomouc: Univerzita Palackého.

4. Канюшкевіч, М. І. (2008–2010). Беларускія прыназоўнікі і іх аналагі. Граматыка рэальнага ўжывання. Матэрыялы да слоўніка : У 3-х ч. Ч. 1 : Дыяпазон А–Л. Гродна : ГрДУ, 2008; Ч. 2 : Дыяпазон М–П. Гродна : ГрДУ, 2010; Ч. 3 : Дыяпазон Р–Я. Гродна : ГрДУ, 2010.

5. Назарчук, Р.З. (2021) Об'єктні зв'язки референтно спеціалізованих дієслівних предикатів (на матеріалі української, польської, англійської мов) [канд. філол. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка].

6. Словник прийменників української мови. (2007). (Укл.: А.П. Загнітко,

І.Г. Данилюк, Г.В. Ситар, І.А. Щукіна). ТОВ ВКФ „БАО”.

7. Lachur, Cz. (2019–2021). Polskie przyimki wtórne i jednostki o funkcji przyimkowej w użyciu realnym : [materialy do słownika (w zestawieniu z językiem rosyjskim)]. T. 1: a conto – oprócz. Opole, Кęра: Wydawnictwo NOWIK Sp.j.; T. 2: pamięci – w kleszczach. Кęра: Wydawnictwo NOWIK Sp.j.

А. М. Кіщенко

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

НАРАТИВНА СТРАТЕГІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ АДРЕСАНТА В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Лінгвопрагматичний аспект дослідження категорії адресантності охоплює виокремлення комунікативних ролей, стратегій і мовленнєвих актів поведінки учасників художньої комунікації. Художня комунікація реалізується через взаємодію автора (адресанта) та читача (адресата), посередником у якій виступає художній дискурс. Ми зосередили увагу на стратегічному аспекті аналізу художнього дискурсу.

Комунікативну стратегію визначають як «когнітивний план спілкування, за допомогою якого контролюється оптимальне рішення комунікативних завдань мовця в умовах нестачі інформації про дії партнера» [1, с. 100]. Дослідники пропонують виокремлювати різні типи стратегій і тактик (Т. ван Дейк, О. Іссерс, О. Сковородников, Т. Янко та ін.), але ці підходи не є релевантними для художнього, зважаючи на специфіку вираження в ньому авторської позиції.

Ми пропонуємо виокремлювати в сучасному художньому дискурсі наративну (оповідну) стратегію, що характерна для комунікативної позиції активного або нейтрального оповідача. Поняття наратора переважно використовується в літературознавстві на позначення вираження оповідної функції в художньому творі, проте наратор «конструюється в тексті і сприймається читачем не як абстрактна функція, а як суб'єкт, що має певні антропоморфні риси мислення та мови» [2, с. 65]. Звідси маркерами наративного мовлення є граматичні форми дієслів доконаного виду, подання подій у хронологічному порядку, динамізм оповіді, подієвість тощо.

У сучасному художньому тексті основним репрезентантом наративної стратегії є 1-ої особа однини дієслівних форм і відповідні займенники, що вказують на мовця-оповідача, напр.: **Я відчув** страх. **Як** звідси вибратися, **подумав**, куди веде цей чортів коридор? **Кинувся** шукати стіну, **наткнувся** рукою на щось тверде, на якісь металеві виступи й штирі, **взявся бити** рукою по чорній порожнечі, другою рукою намагаючись утримати виделки й ножі. **Намацав** рвані шпалери, з-під яких виступала прохолодна цегла, намацав вішак

для одягу, **намацав** штори й капелюхи, хустки й целофан (С. Жадан. Месопотамія). Наратив на мовному рівні представлений почерговим вживанням дієслів доконаного виду, що вербалізують хід подій. У цьому разі оповідач виступає як мовна особистість, безпосередній учасник описаної дії, а наратор веде оповідь або від імені 1-ої особи (експліцитний наратор), або від імені 3-ої особи (імпліцитний наратор).

Для сучасної художньої прози характерний експліцитний наратор: за таких умов авторська позиція активна, мовець вступає в безпосередню взаємодію з читачем, а наратор збігається з внутрішньотекстовим автором, напр.: *Адже вибираємо ми одне, а відмовляємося від безлічі. Цю безліч **Тарас Прохасько** називає «невибраним». І стверджує, що вона набагато важливіша за «вибране». **Він** має рацію. **Він** знає. Адже **він теж автор*** (Ю. Іздрик. Флешка). Фіксуємо й вказівки на реальних осіб – у цьому випадку письменника Т. Прохаська, – на реальні події, тобто автор-натор створює художній світ, що корелює і взаємодіє з реальністю. У такий спосіб здійснюється і перехід від уявного, потенційного читача, на якого розрахований будь-який художній твір, до реального адресата, який належить реальності, що конструює світ сучасного художнього тексту. Текстова ризоматичність тут працює на багатоваріантність читацького й авторського світів, що мають здатність перетинатися, і тоді можливий діалог між мовцем (автором-натором) та читачем (адресатом).

Наративна стратегія охоплює передусім елементи розповіді, що можуть бути поєднані з описовими вкрапленнями, а також з міркуваннями наратора чи персонажа, напр.: *Паша любив цей будинок, жив тут ціле своє життя, збирався жити далі. Його побудували німецькі полонені, відразу після війни. Була це доволі простора будівля на дві родини. Друга вулиця від залізничної станції, густозаселений приватний сектор, в якому жили переважно станційні робітники. Все їхнє селище й будувалося довкола станції: вона давала роботу, вона ж давала й надію, подібна на чорне від паровозного диму серце, що прокачує кров довколишніх балок і лісосмуг. Навіть тепер, коли депо стояло порожнє, наче басейн, із якого спустили воду, і в майстернях жили хіба що ластівки та бомжі, життя все одно трималося залізниці* (С. Жадан. Інтернат). Звідси впливає, що наративна КС має комплексний характер, вона передбачає й залучення інших стратегій і тактик.

Отже, наративна стратегія характерна для комунікативної позиції як персоніфікованого, так і неперсоніфікованого оповідача. Оповідач виступає як мовна особистість, безпосередній учасник описаної дії (персоніфікований оповідач), веде оповідь або від імені 1-ої особи (тактика експліцитної нарації), або від імені 3-ої особи як неперсоніфікований оповідач (тактика імпліцитної нарації). У сучасній українській прозі представлено переважно мовленнєву тактику

імпліцитної нарації: авторська позиція активна, а наратор є неперсоніфікованим.

Література

1. Иссерс, О. С. (2003). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. УРСС.
2. Шмид, В. (2003). *Нарратология*. Языки славянской культуры.

Н. В. Кондратенко

доктор філологічних наук, професор

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА В ОДЕСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА: ДОСВІД КАФЕДРИ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Лінгвоекспертні дослідження в ОНУ імені І. І. Мечникова здійснюються упродовж 20 років і зосереджені навколо семантико-текстуального аналізу, представленого у формі експертних висновків фахівців. В українських ЗВО, де наявні фахівці відповідного рівня, існує практика надання мовознавчих консультацій та експертних висновків. Це регламентовано на законодавчого рівні: «Судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом» [1, ст. 7], проте в такому разі фахівці повинні пройти атестацію й отримати свідоцтво судового експерта. У протилежному випадку підготовлені висновки не є доказами у суді, вони мають інформаційний характер, тому в судовому процесі функціонують як додаткові докази. З огляду на це кандидати і доктори філологічних наук, які працюють у ЗВО, активно долучаються до лінгвоекспертної діяльності як фахівці, а не судові експерти. Експертний висновок, зважаючи на це, представляють як «висновок фахівця».

В українському мовознавстві питання лінгвістичної експертизи висвітлено в працях науковців Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України (Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України – Б. Ажнюк, Л. Ажнюк) і КНУ імені Тараса Шевченка (Л. Шевченко, Д. Сизонов). Авторський колектив КНУТШ недавно представив підручник з лінгвоекспертології [4].

Серед питань, що вирішують мовознавці в ОНУ імені І. І. Мечникова, потрібно назвати уточнення галузевої термінології, пояснення щодо правильності написання та перекладу імен і прізвищ українською мовою, етимологічні дослідження та семантико-текстуальні експертні дослідження. Саме останній різновид лінгвоекспертних висновків належить до пріоритетних напрямів

діяльності кафедри прикладної лінгвістики.

Кафедра неодноразово виконувала семантико-текстуальні дослідження на замовлення Служби безпеки України, компанії «Шабо», Театру російської драми, одеських телеканалів («7 канал», «Громадське», «Перший міський»). Серед експертних досліджень домінує аналіз політичного і мережевого дискурсів: матеріалом для вивчення слугували політичні листівки, газетні статті, публікації в мережі Інтернет (зокрема, в соціальних мережах), відео- та аудіоматеріали політичної тематики. В останньому випадку матеріалом для лінгвістичного аналізу стають стенограми, підготовлені замовниками, або проводять «комплексну судову лінгвістичну експертизу та судову експертизу відео-, звукозапису» [5, с. 122]. На підставі проведених досліджень було розроблено основні принципи лінгвоекспертного аналізу політичного тексту, що охоплює лексичний, граматичний і загальнотекстовий рівні [3, с. 119].

Семантико-текстуальний аналіз має на меті «встановлення змісту понять, лексичного значення слів або словосполучень, використаних в тих або інших текстах, їх стилістичної забарвленості, смислового навантаження, характеру інформації, що міститься в текстах (чи може така інформація розглядатися як образлива, чи містить вона загрозу конкретній особі (особам) тощо), тобто вирішення питань мовленнєвого характеру, не пов'язаних із встановленням фактичних даних про автора» [2]. Передусім семантико-текстуальні дослідження і зосереджені на витлумаченні лексичного значення кожного слова, представленого в аналізованому тексті, напр.:

У висловлюванні «Безславний ублюдок, в народі відомий як «соплежуй»...» вжито російські слова «ублюдок» і «соплежуй».

Ублюдок – Прост. презр. или бран. Человек, отличающийся от других своими грубыми, низменными инстинктами, резко отрицательными качествами; выродок.

Соплежуй – человек, который говорит много и не по делу, нудный; чаще всего используется просто как ругательство» [6].

У цьому разі в центрі уваги лексика образливого характеру, що має відповідні стилістичні позначки в словникових статтях, доказами чого є покликання на тлумачний словник.

Крім того, семантико-текстуальна експертиза має на меті виявлення лінгвопрагматичних параметрів писемного мовлення, зокрема його інтенційних компонентів, що виражається в мовленнєвих актів погрози, заклику, образи тощо. Наведемо приклад: *Заклик в імпліцитній формі має граматичну форму вираження – спонукальне речення. У проаналізованих текстах закликом є речення: «Так займіть же своє прежнее место, чтобы обрести довольство Аллаха!».* Адресатами цього заклику, що семантично вказує на вимогу виконати певні дії з

метою досягнення відповідного результату, є мусульмани, що впливає з контексту (*Вы были лучшей общиной. Выведенной среди людей, из-за того, что уверовали в Аллаха, повелевали доброе и воспрещали предосудительное, призывали людей к Исламу*). Заклик скерований на повернення адресатів до базових засад ісламу, він має публічний характер. У цьому разі визначення мовленнєвого акту як заклику спирається на його граматичні характеристики – наявність спонукального речення і наказового способу дієслова. Лінгвопрагматичні компоненти встановлюють на підставі новітніх методик лінгвістичного аналізу.

Отже, кафедра прикладної лінгвістики ОНУ імені І. І. Мечникова здійснює семантико-текстуальні експертні дослідження писемного мовлення, реалізованого насамперед у політичному, релігійному і мережевому дискурсах.

Література

1. Верховна Рада України. Закон України «Про судову експертизу». <https://cutt.ly/PEruP4C>

2. Верховна Рада України. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року № 53/5 (у чинній редакції). <https://cutt.ly/pEruG6F>

3. Кондратенко, Н. В. (2017). Лінгвістична експертиза текстів політичної тематики: загальні принципи та прийоми. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 12, с. 115–119.

4. Шевченко, Л. І., & Сизонов, Д. Ю. (2021). *Лінгвістична експертиза* (підручник за заг ред. Л. І. Шевченко). ВПЦ «Київський університет».

5. Свиридова, Л. В. (2018). Лінгвістична експертиза мовлення на сучасному етапі її розвитку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2, с. 120–125.

6. *Толковый словарь современного русского языка* (под ред. С. Ожегова и Н. Шведовой). (2012). Русский язык. Відновлено з: <https://slovar.cc/rus/ojegov>

В. Б. Крамар

кандидат філологічних наук, доцент
Хмельницький національний університет

ПЕРЕКЛАД. ВІД ЛІНГВІСТИЧНОГО ПОЧАТКУ – ДО ПРАГМАТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ

Переклад, зародившись як засіб для точного відтворення вихідної інформації – релігійної, комерційної чи військової, мимоволі визначив свою природу як переклад лінгвістичний. З розвитком культури і науки на авансцену виходить новий тип інформації, не прив'язаний безпосередньо до змісту тексту. І вже в IX ст. до нашої ери Кумараджива, буддистський мислитель і перекладач [1,с.143], здійснює реформу перекладацьких принципів щодо санскритських сутр,

заявляючи, що ці тексти слід перекладати у вільний, а не послівний спосіб.

Відтоді обидва способи, які сьогодні переважно визначаються термінами «моделі» або «стратегії», набувають то більшої, то меншої популярності серед перекладознавців. Вибір перекладацької моделі здійснюється в основному з огляду на жанр вихідного тексту. Тексти інформативні відтворюються за допомогою лінгвістичної моделі, тексти, в яких значну роль відіграє конотативна інформація – за допомогою вільної моделі.

В XVI ст. Мартін Лютер здійснює і видає переклад Біблії вільною, розмовною моделлю і в такий спосіб ламає неписану залежність способу перекладу від жанру вихідного тексту. Дискусії щодо мотивів вибору перекладацької моделі тривають, різні перекладознавці наводять свої аргументи. У системній праці Ф.Шлеєрмахера «Про різні методи перекладу» [2] представлено ретельний аналіз двох методів, вибір все ж таки залежить від жанру першоджерела. Автор роботи залишається на боці лінгвістичного перекладу і наводить думку, що поєднання двох методів при перекладі одного тексту є таким, що спотворює зміст і форму оригіналу.

Індивідуальний вибір моделі перекладу все частіше зумовлюється інтуїцією та естетичними уподобаннями перекладача, а не жанровими і стилістичними рисами тексту. Зокрема, П.Кулішеві, палкому прихильнику послівного методу, не вдався переклад Біблії. Натомість поезія Байрона, ідіостиль і поетика якого великою мірою збігався з ідіостилем П.Куліша, відтворена ним еквівалентно. Цільова аудиторія також починає впливати на вибір перекладацької моделі - І.Франко, власне не перекладав, а «популяризував» зарубіжну літературу серед українського селянства.

XX століття відзначається інтенсивним розвитком і лінгвістики, і перекладознавства. Ретельному аналізу піддано взаємозв'язок категоріального апарату обидвох дисциплін, предмет дисциплін набуває точнішого визначення. Мовознавство поділяється на види, чільне місце серед яких посідає когнітивна лінгвістика, а перекладознавство на - «типи». В центрі уваги науковців опиняється не просто текст, а об'ємніше й складніше поняття дискурсу. Аналізується, відповідно, не просто мова, а мовлення й комунікація взагалі. Перекладацькі засоби вважаються адекватними, якщо вони є достатніми для еквівалентного відтворення як мовних, так і комунікативних одиниць. Зрештою, на стику двох зазначених дисциплін виникає комунікативна прагматика, дисципліна, що вивчає механізми прямого чи опосередкованого впливу на співрозмовника чи аудиторію.

Такі зміни в науковому апараті зумовлені, в першу чергу, бурхливим зростанням кількості інформації, що обробляється і передається різноманітним адресатам. Сама інформація, в художньому, публіцистичному і, особливо, стилі Ай-ті технологій чим далі набуває «постмодерністського» забарвлення. Тексти само цитуються, містять насичені алюзіями, різноманітними стилістичними

засобами; їхній наратив змінюється зі статичного до динамічного, містить як прямі, так і імпліцитні мотивації тощо.

Тому сьогодні постулат Ф.Шлеєрмахера про необхідність дотримання певної перекладацької моделі щодо окремого тексту вбачається застарілим. Нові «мозаїчні» тексти потребують таких же нових засобів відтворення. Панівна лінгвістична модель перекладу, батьком якої можна вважати Дж.Кетфорда [3], в епоху інформаційного вибуху, поступово трансформується в перекладацькі моделі, більше націлені на позамовні фактори. Науковці з Біблійного товариства США вперше вибудовують цілісну концепцію нового комунікативного перекладу, який орієнтовано не лише на лінгвістичну трансформаційність, а й на прагматичну варіативність і культурну відповідність.

Культурологічна концепція чи «теорія скопосу» отримала обмежене застосування в перекладацьких студіях. Прагматична ж концепція, найповніше представлена в дослідженнях А.Нойберта, набула подальшого розвитку в працях оксфордських науковців Д.Спербера і Д.Вілсона [4]. Спираючись на концепцію імплікатур П.Грайса, вони розробляють теорію комунікативної релевантності, що ставить в центр повідомлення суб'єктивний ступінь відповідності повідомлення певному феномену реальності в певному часі. Міра релевантності визначається параметрами адекватності, відповідності, необхідності а також можливості застосування. Параметри необхідності і можливості застосування не належать до лінгвістичних дисциплін. Переклад, таким чином, непомітно посувається в площину психолінгвістики, і навіть етики, все більше віддаляючись від своїх родових лінгвістичних ознак.

Ще одним об'єктивним фактором, що впливає на такий процес є загальна гуманітарна ситуація. Через незвичну надмірність інформації автори прагнуть за будь-яких умов виділитись, аби їх помітив читач. Денотативна інформація і художня образність частини текстів набирають характеру реклами, агресивної нав'язливості. Тексти все частіше містять невербальні засоби вираження. Тому сучасний перекладач повинен застосовувати нестандартні сполучення прийомів для відтворення згаданої «нав'язливості» сучасного дискурсу.

Отже, динаміка розвитку перекладацького процесу націлена на певний відхід від стратегій традиційного лінгвістичного перекладу і все активнішого залучення засобів з галузі культурології і прагматики.

Література

1. Кальниченко, О. (2013). *Історія перекладу та думок про переклад у стародавні часи навчальний посібник для студентів 5 курсу факультету іноземних мов освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр/спеціаліст» денної форми навчання*. ХНУ імені В. Н. Каразіна.

2. Шляйєрмахер, Ф. *Про різні методи перекладу*. Відновлено з: <https://cutt.ly/bErukVR>

3. J. C., Catford. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press.

4. Dan Sperber, & Deirdre Wilson. (1986). *Relevance: Communication and Cognition*. Blackwell.

К. В. Красницька

PhD (доктор філософії з філології)

Одеський національний університет ім.І. І. Мечникова

ГУМОР ЯК СПОСІБ ЗОБРАЖЕННЯ КОРОНОВІРУСУ В АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ

На перший погляд гумор не здається найкращим стилістичним прийомом для опису таких трагічних подій як світова пандемія. Проте саме цей прийом досить часто зустрічається в англomовних публіцистичних джерелах для змалювання ситуацій, пов'язаних з пандемією коронавірусу.

В результаті аналізу суцільної вибірки з публіцистичних видань, представлених в інтернеті, було виявлено, що найбільш яскраво іронічне ставлення до глобальної проблеми коронавірусу проявляється в неологізмах, що утворилися під час пандемії коронавірусу.

Ці неологізми вже стали частиною лексичного складу вербалізованого концепту CORONOVIRUS таким чином розширюючи понятійну його складову, а також проливаючи світло на певні конотативні відтінки аналізованого концепту. Усі знайдені нами неологізми були також зафіксовані авторитетними інтернет ресурсами про сучасний англomовний сленг: Dictionary.com [1], Merriam-Webster's dictionary [2], Urban dictionary [3]. Отже в нашій вибірці ми розглянемо наступні неологізми, що утворилися внаслідок епідемії: *cornteen, covidiot, moronovirus, quarantini, covidivorce, covidorce, blursday, zumped, infit, body mullet, covidiot, spendemic*.

Цікаво дослідити способи словотворення даних лексем.

Найпродуктивнішим засобом словотворення для цих неологізмів виявився блендінг. Так лексема *covidiot* зі значенням «людина, що ігнорує правила та обмеження, які покликані захистити здоров'я від нового коронавірусу» [1] є блендом лексем *coronavirus* та *idiot*. Іронічне забарвлення лексеми виявляється, по-перше, в використанні стилістично зниженого регістру в одному з її компонентів (*idiot*), що звучить несерйозно у зв'язку з такою важливою проблемою. По-друге, дана лексема стає базою для стилістичного прийому іронії, семема «хвороба», що взята з смислового об'єму лексеми *coronavirus* жартома екстраполюється на значення усього слова (приклад 1).

(1) *Unfortunately, there is no vaccine for covidiotics.* [4]

У лексеми *covidiot* нами було зафіксовано також два синоніми: лексеми

moronavirus та *maskhole* [3, 3]. Всі три лексеми позначають людину, яка не дотримується правил поведінки під час епідемії через безвідповідальність. Лексема *moronavirus* утворилася в результаті кореневого словоскладення слів *moron* і *virus*, а *maskhole* є результатом бледінгу лексеми *mask* і такого представника зниженої лексики як *asshole*. Дані лексеми не мають яскраво вираженого жартівливого характеру, але завдяки своїй вульгарності вони висміюють те явище, яке позначають.

Наступні лексеми не були зареєстровані нами в жартівливому контексті, але саме виникнення цих блендів на позначення феноменів, які можна описати словосполученням або реченням говорить про їхнє велике емоційне навантаження. Так наступним неологізмом з іронічним відтінком є лексема *quarantini* зі значенням «алкогольний напій, що люди вживають під час карантину і через нього» [1]. Вона є блендом частин слів *quarantine* and *martini*. Легковажна назва очевидно покликана продемонструвати уместність та дещо сумнівний позитивний ефект вживання алкоголю під час пандемії. У всіх зафіксованих текстових фрагментах, що містять цю лексему, підкреслюється саме простота, несерйозність даного явища (приклад 2).

(2) *A Quarantini is simple! It's made with whatever you've got in your kitchen* [6]

Наступні лексеми мають гумористичне забарвлення лише за рахунок незвичності та певної іронічності явищ, які вони описують. Це лексеми *covidivorce/covidorce* та *coronacation*. Перша лексема, що означає розлучення пари, що разом провела карантин, утворилася від іменників *coronavirus* та *divorce*. Друга є результатом бленду лексем *coronavirus* і *vacation*, та має значення «вимушена відпустка під час карантину, пов'язаного з COVID-19».

Наступні дві лексеми пов'язані з іронічною інтерпретацією дистанційної праці під час пандемії. *Infit* та *upperwear* одяг людини під час важливого ділового відео дзвінка [4]. Перша лексема є результатом словотворчого процесу деривації і утворилася з кореня *fit* та префіксу *in* на протигагу існуючому терміну *outfit*. Тут спостерігаємо гру слів, яка чудово пояснюється в одній з газетних статей: традиційна лексема на позначення одягу протирічить реалії самоізоляції, коли людина завжди лишається всередині (*in*), а не виходить назовні (приклад 3). Лексема *body mullet* є синонімом лексеми *infit*. Це верхня частина ділового костюму без нижньої, яка може навіть складатися лише з нижньої білизни (приклад 4). Цікавим є походження цього словосполучення. Способом словотвору тут очевидно виступає метафора. “*Mullet*” це особлива форма стрижки, яка спереду виглядає дуже акуратно і строго, а ззаду має довгий хвилястий хвіст, що покликаний символізувати волелюбний дух свого господаря.

(3) *Why would we call it an outfit if we weren't even going out?* [7]

(4) *Body mullet: What most people wear on Zoom calls—a nice top and, below the waist, underwear or less. [7]*

Наступна лексема іронічно описує стан людини на самоізоляції, коли нікуди неможна виходити і всі дні проходять однаково (приклад 5). Ця лексема є блендом назви будь якого з днів тижня та лексеми *blur* зі значенням 'нечіткість, помутніння'.

(5) *“I think Blursday has set in,” Darrell Bricker, CEO of Ipsos, said, referring to the term coined in 2020 as people struggled to keep track of what day of the week it was during lockdown periods [4]*

Неологізм *spendemic*, що є блендом дієслова *spend* та іменника *epidemic*, теж з іронією описує феномен, який з'явився саме під час пандемії: спалах дорогого онлайн шопінгу (приклад 6).

People are splurging on luxury goods during the coronavirus pandemic. Call it a spendemic [8].

Сама назва страшної хвороби також має жартівливий варіант вербалізації. Лексема *rona* (або *the rona*) – що була зафіксована в нашій вибірці 5 разів – є скороченням терміну *coronavirus* і має особливе стилістичне і конотативне забарвлення. Як пояснює Urban Dictionary і Dictionary.com цей термін є розмовним варіантом назви хвороби і вживається з відтінком іронії та навіть грайливості (*a playful or ironic way to refer to COVID-19*). Ця лексема також набуває образного значення, а саме персоніфікованого уособлення вірусу: *Miss Rona, Aunt Rona* (Some people have personified the virus as *MissRona* or *AuntRona*) (Stanley-Becker, Gregg). Цікаво відмітити, що коронавірус персоніфікується саме в жіночій, а не в чоловічій статі. Це може бути пов'язано з досить поширеною традицією зображення смерті в образі скелету жінки.

Кількість різноманітних жартів, темою яких є короновірус, вражає. Це число постійно росте, особливо в інтернет просторі. Наша вибірка склала 30 жартівливих висловлювань зі списків, що наводять авторитетні англомовні публіцистичні видання *The Times* та *The Washington Post*. Найчастіше жарти будуються навколо стилістичного прийомів іронії (15) та гри слів (8). Прикладом іронії може слугувати жарт щодо «знаковості» фільму «Один вдома», який «на 30 років випередив свій час» (приклад 7). Звичайно, ніякого особливого пророцького посилю фільм не несе.

(6) *Which Christmas film was 30 years ahead of its time? Home Alone. [7]*

Цікавими є жарти, де присутня гра слів. Прикладом такого жарту є гумористичний опис різдвяних подорожей Санта Клауса на оленях, які мають «колективний імунітет» (*herd immunity*), що англійською дослівно перекладається як «стадний» імунітет. Тут обігрується всім відомий факт, що олені пересуваються стадами, тож їхній імунітет можна саме так називати.

(7) *Why are Santa's reindeer allowed to travel on Christmas Eve? They have herd immunity [7].*

Звуконаслідування також зустрілося в нашій підбірці жартів (3). Так назва магічної істоти *elf*, що схожа за своїм звучанням до лексеми *self* стала основою для жарту про «ельф-ізоляцію» робітників майстерні Санта Клауса (приклад 9).

(8) *Did you hear that production was down at Santa's workshop? Many of his workers have had to elf isolate! [7]*

Література

1. Dictionary.com. Retrieved from: <https://www.dictionary.com>
2. Merriam-Webster's dictionary. Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com>
3. Urban Dictionary. Retrieved from: <https://www.urbandictionary.com>

Ілюстративні джерела

4. Humorous Corona Lingos introduced: The Economic Times. Retrieved from: <https://cutt.ly/rWjQZLa>
5. How to Make a Perfect Quarantini while Stuck at Home: The New York Post. Retrieved from: <https://cutt.ly/cWjQKZg>
6. Coronavirus Poll: The Global News. Retrieved from: <https://cutt.ly/TWjQD26>
7. The Best Lockdown Jokes: The Irish Times. Retrieved from: <https://cutt.ly/JWjQPo5>
8. People are Splurging on Luxury Goods during the Pandemic: The New York post. Retrieved from: <https://cutt.ly/CWjQY67>

Д. С. Кривенченко

магістрантка кафедри прикладної лінгвістики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ВИСЛОВЛЮВАННЯ ОБРАЗИ: КРИТЕРІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

На сучасному етапі розвитку реформування політичної, наукової, економічної, соціальної, сфер діяльності в нашій державі впливає на розвиток лінгвістичних експертних досліджень та їхнього поглибленого вивчення. В системі судової влади лінгвістична експертиза виникла та застосовується з початку ХХІ ст. (А. М. Агушевич, Л. Ю. Ароцкер, Є. Ф. Буринський, А. І. Вінберг, С. М. Вул, Г. Л. Грановський, А. К. Дамбраускайте, Б. М. Комаринець, Г. Д. Маркова, С. М. Потапов, М. Я. Сегай, С. І. Тихенко та ін.). Завдяки експертизі вдалося провести дослідження з метою ідентифікації того або іншого автора тексту документа, встановити його авторство [5; 6].

Проте оскільки методи лінгвістичних досліджень використовуються як з метою ідентифікації автора, так і з метою неідентифікаційних досліджень, запропоновано об'єднати зазначені підвиди в один вид під назвою лінгвістична

експертиза. Сьогодні в межах лінгвістичної експертизи проводяться авторознавча та семантико-текстуальна експертизи, які вирішують різні види завдань.

В працях Л. Ю. Ароцкера, Е. У. Бабаєвої, С. М. Вула, А. К. Дамбраускайте визначено предмет, мету, завдання лінгвістичної (авторознавчої) експертизи. Публікація харківських учених Л. Ю. Ароцкера і В.К. Войнова у 1966 р. стала поштовхом для розробки наукових засад лінгвістичної (авторознавчої) експертизи. В 1970 році Е. У. Бабаєвою було обґрунтовано принципову можливість ідентифікації автора анонімного документа за ознаками писемного мовлення, однак методичні засади лінгвістичного (авторознавчого) дослідження в її роботі не розглядалися [2]. Для вирішення експертних завдань з метою встановлення автора тексту документа, що ймовірно образив свого опонента, можуть бути поставлені питання щодо його ідентифікації, факту складання тексту під впливом будь-яких збивальних факторів, декількох текстів однією особою, виконання тексту документа під диктування або шляхом переписування, встановлення соціально-біографічних характеристик автора документа (місце формування його мовленнєвих навичок, рідна мова, стать, вік, освітній рівень тощо). Виникнення саме таких семантико-текстуальних досліджень зумовлене потребою вирішення судових спорів у справах.

При проведенні лінгвістичної експертизи необхідною є чітка регламентація та єдиний методичний підхід, оскільки на практиці часто виникають проблеми, які за відсутності на сьогодні методик дослідження текстів інтернет-переписування, електронних повідомлень, офіційно ділового стилю мовлення тощо викликають непорозуміння не лише серед експертів, яким замовили проведення експертного дослідження (експертизу), але й у науковців, що на теоретичному рівні розглядають проблеми лінгвістичного дослідження текстів.

Звернемо увагу на те, що застосування методів лінгвістичного експертного дослідження пов'язані зі справами про захист честі, гідності, ділової репутації у зв'язку з наклепами й образами. Тому лінгвістична експертиза спирається на тлумачення текстів, їх фрагментів, окремих слів або словосполучень.

Як свідчить аналіз судової та експертної практики, при застосуванні методів лінгвістичного дослідження досить часто трапляються експертні помилки, які стосуються, здебільшого, підміни смислу тексту як об'єкту дослідження шляхом синонімічної заміни, реферування, інтерпретації у штучно створений контекст тощо [2]. Позначене вище є причиною критики експертів-лінгвістів, яких у засобах масової інформації звинувачують у «замовних» висновках, а також у непрофесійності.

Крім того, досить часто виникають питання щодо чіткого розмежування повноважень експертів-лінгвістів з повноваженнями фахівців інших галузей. Так, інколи експерти-лінгвісти намагаються в процесі дослідження вирішувати

юридичні питання (наприклад, питання кваліфікації дій, тощо).

Отже, нагальною і своєчасною є потреба у створенні окремих експертних методик лінгвістичних досліджень, лінгвістичної експертизи, що спирається на тлумачення текстів, їх фрагментів, окремих слів або словосполучень, з метою об'єктивного вирішення судових спорів у справах.

Література

1. Ароцкер, Л. Е., & Войнов В. К. (1966). Об использовании лингвистической статистики для установления автора анонимного текста. *Криминалистика и судебная экспертиза*, 3, с. 141-151.

2. Бабаева, Э. У. (1970). *Криминалистическое исследование анонимных документов с целью идентификации личности по признакам письменной речи* [Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.717 «Криминалистика», тип. им. Урицкого].

3. Белкин, Р. С. (1999). *История отечественной криминалистики*. Норма.

4. Бринев, К. И. (2009). *Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза: монография* (под ред. Н. Д. Голева). Барнаул.

5. Подкатилина, М. Л. (2011). Формулирование вопросов судебной лингвистической экспертизы экстремистских материалов. *Современные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы в России и Украине*, 2. с. 104–108.

6. Будко Т. В. (2013). Теоретичні аспекти експертної методики кримінально-правової оцінки інформації, яка міститься в текстах мовних повідомлень. *Криминалистика и судебная экспертиза*, вып. 58, ч. 2. с. 212–224.

7. Кукушкина О. В., Сафонова Ю. А., & Секераж Т. Н. (2011). *Теоретические и методические основы судебной психолого-лингвистической экспертизы текстов по делам, связанным с противодействием экстремизму*. ЭКОМ Паблшерз.

8. Вул С. М. (1984). *Вопросы судебно-автороведческой диагностической экспертизы* (под ред. С. М. Вула, с. 122-127). РИО МВД УССР.

9. Свиридова Л. В. (2012). Українське писемне мовлення як об'єкт судово-авторознавчого дослідження. *Сучасні тенденції розвитку судової експертизи: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Кримського науково-дослідного інституту судових експертиз* (АР Крим, 20–21 вересн., с. 96-99).

ОСОБЛИВОСТІ АСОЦІЮВАННЯ ПРИ ПАРАНОЇДНІЙ ШИЗОФРЕНІЇ

Асоціативний експеримент – один із найбільш удалих інструментів психолінгвістичного аналізу семантики мовлення [1]. З. Фройд і його послідовники вважали, що неконтрольовані асоціації є символічною або й прямою, часто неусвідомленою проєкцією людської свідомості [4]. Формування асоціацій – це складний психофізіологічний процес, який передбачає зв'язок між окремими нервово-психічними актами, думками, уявленнями, почуттями особистості. Будь-яке слово, сказане, прочитане або почуте, приводить у дію величезний механізм асоціативних зв'язків, який формує певний образ.

На сьогодні існують лише узагальнені відомості про особливості асоціювання хворих на шизофренію (Т. Ахутіна, В. Белянін, О. Лурія, Т. Чернігівська та ін.). Отже, ця проблема потребує детального опрацювання та є **актуальною**.

Нами був проведений асоціативний експеримент серед 11 жінок, які мають діагноз «параноїдна шизофренія» (п'ятеро респондентів відмовилися брати участь у тестуванні) та 50 психічно здорових жінок. Усі респонденти були різного віку, освіти та соціального статусу, що дало змогу отримати об'єктивнішу картину перебігу хвороби.

Експеримент складався з трьох етапів. На першому етапі було проведено дослідження серед психічно здорових жінок, на другому – серед психічно хворих. Третій етап полягав в аналізі асоціативного фону обох груп та зіставленні результатів.

Після виконання асоціативного експерименту нами послідовно порівнювалися між собою пари стимул-реакція за двома категоріями: логічні (центральні та периферійні) та граматичні реакції (синтагматичні та парадигматичні).

Якщо між словом-стимулом і асоціацією спостерігався логічний зв'язок, то ми ставили позначку в графі «центральна логічна реакція». Таких асоціацій нараховано 6789, що становить 79,89% від загальної кількості у психічно здорових жінок, та відповідно 29, що становить 16,67% у психічно хворих жінок.

Якщо зв'язку між стимулом та реакцією не було виявлено, то пара уналежнювалася до графі «периферійна логічна реакція». Таких одиниць – 1457, що у відсотковому співвідношенні дорівнює 20,11% у психічно здорових жінок, та 145, що ставить 83,33% у жінок із діагнозом «параноїдна шизофренія».

Респонденти	Розподіл логічних зв'язків	
	центральні	периферійні

Здорові	79,89%	20,11%
Хворі	16,67%	83,33%

Отримані дані показують, що у мисленні психічно здорових жінок переважають центральні логічні реакції. Це вказує на розвинутість розумових процесів, пізнавальної сфери та рівня мислення переважної більшості респондентів.

У жінок, які мають діагноз «параноїдна шизофренія», значну частку складають відповіді, що належать до периферійних логічних реакцій, що засвідчує ймовірну ригідність мовленнєво-мисленнєвих процесів.

Респонденти	Розподіл граматичних зв'язків, %	
	синтагматичні	парадигматичні
Здорові	68%	32%
Хворі	39,66%	60,34%

За граматичним критерієм до групи, що характеризується синтагматичним зв'язком, увійшло 5050 асоціації психічно здорових жінок. Це означає, що в зафіксованих реакціях спостерігався зв'язок між різними граматичними категоріями слів, а саме: між іменниками і прикметниками, дієсловами та іменниками, іменниками і прислівниками, дієсловами та прислівниками. Кількість реакцій за синтагматичним варіантом зв'язку дорівнює 68%. До групи, що характеризується парадигматичним зв'язком, належать 2376 слів-реакцій на запропоновані слова-стимули, що складає 32% від загальної кількості. У таких відповідях виявлено зв'язок у межах однієї граматичної категорії. Збільшення синтагматичних реакцій свідчить про комплексність мислення, вміння респондента виділяти схожі між собою об'єкти та їхні ознаки. Таке мислення характеризується синкретизмом, комплексністю, тобто предмет або ознака уявляються разом із аксесуарами, що доповнюють їх [2].

Також необхідно відзначити те, що кількість реакцій до слова-стимула у психічно здорових жінок більша, ніж у жінок, хворих на «параноїдну шизофренію»: 6-8 слів та 3-4 слова відповідно, що вказує на зниження вербальної активності хворих.

У 4-х випадках було неможливо відстежити ланцюжок логічних переходів хворих що свідчить про розірваність асоціацій та відсутність логічного зв'язку.

Нами було помічено, що хворі часто описували предмети навколо себе, після зауваження дослідника називали слова вкрай повільно, ставлячи питання, що не стосуються експерименту.

Деякі хворі відмовилися брати участь в експерименті, оскільки перебували у стані тривожно-мареннєвого збудження та не мали бажання контактувати, що є характерними ознаками цієї хвороби [3].

У хворих із діагнозом «параноїдна шизофренія» частіше слова-стимули були

пов'язані з негативним досвідом.

Деякі хворі мали незвичну реакцію на слова-стимули, що може виявлятися у буркотінні, скаргах, вигуках, проявах вегетативних емоцій, вимовлянні непотрібного чи недоречного слова-реакції тощо, це пояснюється виявами психологічного захисту (за З. Фройдом, механізм спротиву [4]). Дане явище пов'язано з тим, що слово-стимул асоціативно викликає в них неприємні, пов'язані з певними подіями, спогади. Під час дослідження було виявлено 12 таких реакцій.

Отже, особливості асоціювання психічно здорових та психічно хворих жінок відрізняються за граматичним критерієм та за логікою (змістом) зв'язку слова-стимула та реакцій. У вільному потоці асоціацій розкриваються особистісні переживання хворих. Так ми можемо прослідкувати за процесом розпаду мислення, а отже, – мовленням людей такого типу психічних хвороб.

Література

1. Белянин, В. П. (2007). *Психолінгвістика* (учебник. 4-е изд). Флінта: Московский психолого-социальный институт.
2. Лурия, А. Р. (2009). *Основные проблемы нейролингвистики* (изд. 3-е). Книжный дом ЛИБРОКОМ.
3. Юрьева, Л. Н. (2010). *Шизофрения: клиническое руководство для врачей*. Новая идеология.
4. Freud, S. (2016). *A General Introduction to Psychoanalysis*. Wordsworth Editions Ltd.

М. Г. Малишева

аспірантка кафедри прикладної лінгвістики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

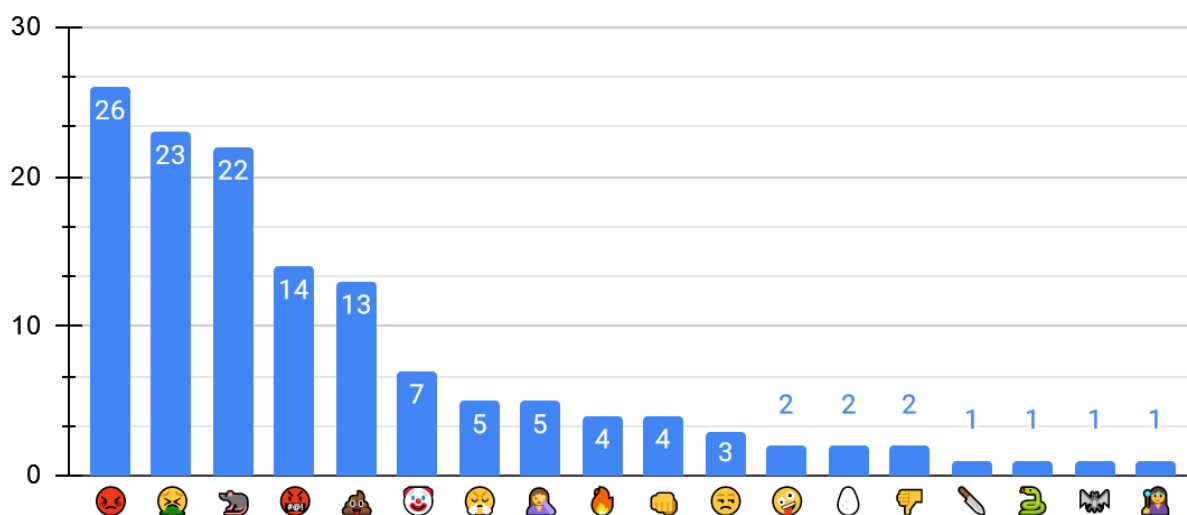
ФУНКЦІЇ ЕМОДЗІ В ІСПАНСЬКОМОВНОМУ МЕРЕЖЕВОМУ ДИСКУРСІ: ВИРАЖЕННЯ ВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ

Соціальні мережі надають користувачам унікальні технічні можливості для комунікації, зокрема мова йде про емодзі – кольорові піктограми, що позначають людей, тварин, природні явища, предмети побуту тощо. Емодзі є інтуїтивно-зрозумілими та сприяють мовній економії, адже одна піктограма може замінити ціле речення. Інтерес користувачів соціальних мереж до емодзі відображається також у спробах створення словників та спеціальних онлайн-сервісів перекладу з природної мови на мову емодзі і навпаки. Саме через ці причини мова емодзі стає предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів [1; 2; 3; 4]. У центрі нашої уваги постали емодзі, використані в конфліктогенних коментарях соціальної мережі Facebook.

Матеріалом для розвідки слугував іспанськомовний сегмент соціальної

мережі Facebook. Для подальшого аналізу відібрано 35 коментарів, кожен коментар відповідає двом умовам: агресивний зміст та наявність емодзі (29 коментарів з текстовим супроводом та 6 без нього). У відібраних коментарях зафіксовано 136 емодзі, із них 18 унікальних. До аналізу залучено 5 найчастотніших емодзі (із частотою від 26 до 13 вживань, див. діаграму 1):

1. 😡 «насуплене обличчя» (англ. *Pouting Face*) – обличчя із насупленими очима та бровами, зігнутими вниз, позначає почуття ненависті чи люті. Виявляємо цей емодзі у текстовому супроводі: *Pirada!* 😡 (укр. *Божевільний!* 😡 (тут і далі переклад наш)) та без нього у якості незалежного коментаря: 😡😡😡😡😡😡 (повторення піктограми підсилює емоційну складову висловлення), також натрапляємо на поєднання з іншими емодзі: 😡😡😡😡😡😡 (у комбінації піктограма «непристойно висловлююсь» 🚫 та «насуплене обличчя» 😡 взаємодоповнюють одне одного: «я розлючений і тому непристойно висловлююсь»).

2. 🤮 «знудило» (англ. *Face Vomiting*) – зелене обличчя із відкритим ротом, що відображає відчуття нудоти. Його використовують на позначення реакції «мене від цього нудить». Виявляємо цю піктограму у текстовому супроводі: *Que puto asco* 🤮🤮🤮🤮 (приблизний переклад українською: *Як же це огидно* 🤮🤮🤮🤮); у текстовому супроводі як заміник слова: *Dais tanto* 🤮 (емодзі вжито замість лексеми *asco*, укр. *огида*: *Ви такі* 🤮); як незалежний коментар без текстового супроводу: 🤮🤮🤮🤮🤮🤮 (повторення піктограми підсилює емоційну складову висловлення).

3. 🐭 «щур» (англ. *Rat*) – зображення щура, у агресивних контекстах є образою та вживається на позначення зрадників, злочинців тощо. Виявляємо цю піктограму у текстовому супроводі як заміник слова *rata* (укр. *щур*): *Otra* 🐭🐭🐭🐭

(укр. *Ще один* 🐔🐔🐔🐔) та без текстового супроводу в поєднанні з іншими емодзі: 🐔🐔🐔🐔🐔🐔🐔🐔 (у комбінації піктограма «щур» 🐭 та «бачу гроші» 💰 взаємодоповнюють одне одного: «вони злодії, вони крадуть гроші»).

4. 🗨️ «непристойно висловлююся» (англ. Face with Symbols on Mouth) – червоне обличчя зі смугою проти рота, що імітує цензуру. Виявляємо цей емодзі у текстовому супроводі як заміник лайки: *Paraguay ese* 🗨️🗨️🗨️🗨️ (укр. *Ото пануга* 🗨️🗨️🗨️🗨️) або у комбінації з іншими емодзі: 🗨️🗨️🗨️🗨️🗨️🗨️.

5. 💩 «купка екскрементів» (англ. Pile of Poo) – зображення купки екскрементів, в агресивних контекстах виступає лайкою. Виявляємо цей емодзі у текстовому супроводі замість лексеми *mierda* (укр. *лайно*): *Come* 💩💩💩 *son felices viviendo del sudor de la clase trabajadora* (укр. *жерси, вони щасливо живуть за рахунок поту робітничого класу*); також фіксуємо цю піктограму без тексту у комбінації з іншими емодзі: 🙄💩 (піктограма «нема слів» 🙄 та «купка екскрементів» 💩 взаємодоповнюють одне одного: «в мене нема слів, це лайно»).

Отже, проаналізований фактичний матеріал дозволив зафіксувати певні спостереження. Іспанськомовний сегмент соціальної мережі Facebook насичений емодзі (на 35 коментарів виявлено 136 піктограм). В конфліктогенних коментарях емодзі вживають у текстовому супроводі як ілюстрацію змісту коментаря або замість певних лексем. Також виявляємо емодзі без текстового супроводу як самостійні коментарі. Повторення піктограми підсилює емоційний складник висловлення, а у комбінаціях емодзі взаємодоповнюють одне одного. Перспективи дослідження вбачаємо у більш детальному розгляді мультимодальних виявів вербальної агресії.

Література

1. Весна, Т. & Савицька, Ю. (2017). Потенціал комунікативних збоїв при трактуванні емоджі в контексті міжкультурного спілкування. *Мова*, 28, с. 9-13. <https://doi.org/10.18524/2307-4558.2017.28.115854>

2. Махачашвілі, Р., & Бахтіна, А. (2021). Hate емої в лінгвокриміналістичних експертизах: проблеми декодифікації смислу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 1(94), с. 79-96. [https://doi.org/10.35433/philology.1\(94\).2021.79-96](https://doi.org/10.35433/philology.1(94).2021.79-96)

3. Cantamutto, L., & Vela Delfa, C. (2020). Interpretación de emojis en interacciones digitales en español. *Lenguas Modernas*, (54), pp. 29-47. <https://goo.su/7KXe>

4. Cantón Tébar, M. C. (2020). El lenguaje no verbal en las redes sociales. *Sabir. International Bulletin of Applied Linguistics*, 1(2), pp. 5-32. <https://doi.org/10.25115/ibal.v1i2.3485>

О. М. Назаренко

кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»,

Н. В. Кабанцева

кандидат філологічних наук, викладач
Міжнародний гуманітарний університет,

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ІНТЕРВ'Ю В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У публіцистичному дискурсі, зокрема в газетному тексті діалог виконує текстотвірну роль, організуючи такий жанровий різновид, як інтерв'ю.

В газетному інтерв'ю, де поєднано різні мовні засоби вираження, найповніше реалізується категорія діалогічності в основному сучасному українському газетному тексті. Слід зазначити, що інтерв'ю належить як до інформаційних, так і до аналітичних жанрів. Це багатовимірний жанр медіадискурсу. Інтерв'ю має спільні риси з такими жанрами, як бесіда, прес-конференція та дискусія, адже всі вони мають ознаки діалогічного характеру, який сприймається як організаційний принцип [5, с. 6].

Для інтерв'ю характерна питально-відповідна форма та структура з окремих діалогічних єдностей. На думку К. Серажим, інтерв'ю має бути економним та змістовним, переважно «передається у формі діалогу: запитання репортера й відповіді інтерв'юваної особи. Перший визначає коло питань, другий розкриває суть питань, дає на них вичерпну відповідь» [7, с. 291], висвітлення структурно-семантичного аспекту інтерв'ю в газетному тексті увиразнює *актуальність* нашого дослідження. Специфіка інтерв'ю полягає в тому, що «стратегію його розгортання визначає не одна людина, а два і більше» [8, с. 23]. Крім того, для газетного діалогу релевантний «погляд третього» [1, с. 125], який є пасивним учасником – таким «третім» у газетному тексті виступають читачі, реципієнти.

В інтерв'ю завжди реалізується теорія мовленнєвого впливу, воно є ситуативно та інтенційно скероване мовленнєве висловлювання адресанта, зорієнтоване на перлокутивну реакцію адресата та аудиторії, в газетному тексті це читачі.

Специфічними особливостями інтерв'ю, зокрема, діалогу як мовленнєворозумового процесу інтерперсонального характеру є: ситуативність, спонтанність, часткова невимушеність, суспільна значущість, точність, емоційна стриманість, дохідливість викладу, оперативність.

Ми досліджували діалогічну взаємодію адресанта й адресата в газетному тексті інтерв'ю. Проаналізували типи комунікативної взаємодії, залежно від актуалізованого чинника, описали засоби та форми їх вираження в цьому

жанровому різновиді [4, с. 371-376]. Залежно від надання переваги одному з комунікантів як текстотвірному чиннику поділяємо на адресатно домінантні та адресантно домінантні. Адресатно домінантні тексти підпорядковано співрозмовникові, тому адресант виступає в пасивній ролі, скеровуючи загальний напрямок розгортання тексту. Адресантно домінантні тексти передбачають активну позицію суб'єкта мовлення, вираження думок і позицій автора, його міркувань на противагу підпорядкованій ролі адресата. Відзначимо, що для газетного інтерв'ю характерні несиметричні відношення адресанта й адресата [3, с. 10].

Н. Кондратенко запропонувала класифікацію діалогічних текстів інформаційного типу та проаналізувала політичні інтерв'ю з огляду на презентацію в них іміджевих характеристик українських політиків. Серед яких виокремлює інформаційні, іміджеві (портретні), аргументативні та провокаційні різновиди політичних інтерв'ю [2, с. 53].

Дослідження структурно-семантичного аспекту інтерв'ю в газетному тексті уможливорює виокремити компоненти та категорії структурного і семантичного зв'язку цього жанру; виявити граматичні, лексико-семантичні та стилістичні особливості мовлення комуніканта. Основною структурною комунікативною одиницею газетного інтерв'ю є діалогічна єдність, а мінімальною структурною комунікативною одиницею – репліка (висловлювання або мовленнєвий акт) комуніканта.

Інтерв'ю має форму діалогу, тому для нього властива взаємодія між репліками у діалогічних єдностях, яке має таку структуру:

1. Привітання – відповідь на привітання (включення у розмову);

2. Пропозиція (початок розмови) – прийняття пропозиції (підтримка розмови), напр.: *Євгене Михайловичу, ви відійшли від редакторства в газеті «Всесвітні одеські новини», зате у вас з'явився час для написання цікавих просвітницьких матеріалів в соцмережах ...*

- Дійсно, в 2018 році так сталося, що я вирішив завести свою сторінку на Фейсбук... І вирішив вести щось на зразок свого щоденника. І ось так вже більше десяти місяців я щодня, щоранку підходжу до комп'ютера, сідаю і пишу про те, що було вчора або дуже давно. Таким чином, я продовжую існувати в Фейсбук, своїми роздумами про те, що читаю, що бачу, про що думаю... (ОВ. № 16. 2019).

3. Питання – відповідь. Адресант може ставити запитання, які провокують політика. Прикладом є інтерв'ю з міністром МВС Арсеном Аваковим: *Турчинов досі ще намагається схилити вас до політичного союзу з Порошенком?*

— Турчинов — розумна людина, він не робить зайвих рухів і не бореться з вітряками.

— Коломойський пропонував вам союз проти Порошенка?

— Ні, ніколи. Я не в конфлікті з Порошенком, хоча я йому й не соратник. Я це вже казав і повторю. У мене з ним нормальний виробничий контакт. Ми з ним у постійному діалозі, але ми в різних партіях. Він багато зробив для країни і багато чого не зробив.

Із Коломойським я спілкуюся так само, як і з Ахметовим та Пінчуком. Я з усіма в комунікації, бо інакше неможливо. Але немає ніякого альянсу ні з Коломойським, ні з Ахметовим, ні з Тимошенко, ні з Порошенком. Ні в мене, ні в партії.

— **Наскільки достовірна версія, що Петро Олексійович задумується про можливість вашого арешту?**

— Я читав про це в Інтернеті. Держзрада, наручники, арешт... Хворі фантазії когось із технологів його штабу, котрі відчують дискомфорт від позиції міністра внутрішніх справ. Чи здатні вони на реалізацію такого свавілля? У сьогоднішній Україні — думаю, ні.

— **Боротьба з фальсифікаціями — це єдина причина?**

— А яка ще? Інших причин немає. Я президентові в очі сказав: я не проти вас, але буду виступати проти фальсифікацій на виборах (ДТ №7. 2019). На початку матеріалу в авторському коментарі було висунуто припущення, що міністр «знає більше, ніж каже». Тому журналіст вдається до таких запитань, щоб «розговорити» політика. Очевидно, міністр був готовий до такого типу запитань, тому не відреагував на провокацію.

4. Ствердження – підтвердження, напр.: **Тобто після Coronavac вколоти Moderna або Pfizer не можна?**

– **Так, правильно.** Лікуючий лікар має прийняти обгрунтоване рішення про можливість змішування вакцин і відправити людину в пункт щеплення або центр вакцинації, де ця вакцина є в наявності.

– **Тобто цілком реально, що вже в серпні українці зможуть отримувати змішане щеплення?**

– За відповідним направленням лікуючого лікаря – **так** (УП. 29.07.2021).

5. Завершення інтерв'ю (прощання) – відповідь та побажання.

Структурний та семантичний аспект до аналізу тексту інтерв'ю уможливорює реалізацію когезії (структурно-граматичний різновид зв'язності) та когерентності (семантичний різновид зв'язності). Показниками когезії є формальні засоби зв'язку слів, речень, зокрема, узгодженість морфологічних категорій слів, організація синтаксичних структур. Показниками когерентності є семантичне узгодження лексичних одиниць лексичні ряди слів та семантико-стилістичні фігури [6, с. 230].

Для досягнення прагматичних інтенцій комунікантів, в текстах інтерв'ю наявні різні види мовних засобів, емоційно насичених тропів та стилістичних

фігур на граматичному, лексико-семантичному та стилістичному рівнях.

Отже, для газетного інтерв'ю характерні несиметричні відношення адресанта й адресата. Структурно-семантичний аспект цього жанру вбачаємо у виокремленні компонентів та категорій структурного і семантичного зв'язку тексту; виявленні граматичних, лексико-семантичних та стилістичних особливостей мовлення комуніканта.

Література

1. Загнітко, А. П. (2007). *Лінгвістика тексту: теорія і практикум*. Юго-Восток.
2. Кондратенко, Н. В. (2018). Політичне інтерв'ю як вербальна репрезентація іміджу українського політика. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 32(3), 53-56.
3. Назаренко, О. М. (2012). *Реалізація категорії діалогічності в сучасному українському газетному тексті* [автореф. дис. канд. філол. наук, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова].
4. Назаренко, О. М. (2012). Діалогічна взаємодія в мас-медійному інтерв'ю. *Слов'янський збірник*, 17(1), 371-376.
5. Прокопенко, А. В. (2013). *Інтерв'ю в передвиборчому американському дискурсі: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти*. [автореф. дис. канд. філол. наук, Донецький національний університет].
6. Селіванова, О. О. (2011). *Лінгвістична енциклопедія*. Довкілля-К.
7. Серажим, К. С. (2008). *Текстознавство*. Київський університет.
8. Филиппов, К. А. (2007). *Лінгвістика текста*. С.-Петербург. університет.

С. О. Нерян

кандидат філологічних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ДЕКЛАРУВАННЯ В ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Стратегія декларування є вираженням комунікативного конфлікту в імпліцитній формі: мовець замість того, щоб вступати у відкриту конфронтацію, вдається до використання «словоблуддя», багатослів'я, семантичної невизначеності, тобто порушує одночасно декілька максим спілкування Г. Грайса [1] – подає зайву інформацію, часто недоречну і більшу за обсягом, ніж потрібно, а також використовує різноманітні риторичні фігури – синтаксико-стилістичні прийоми.

Комунікативна стратегія (далі – КС) декларування використовується у випадках обговорення переважно етичних питань, актуальних для суспільства, тому пафосні міркування з приводу важливої проблеми викликають в адресатів роздратування і неприйняття. КС декларування актуалізує етичні цінності,

важливі або для певного історичного періоду, або соціуму, або конкретної людини. Утім, специфікою стратегії декларування є підвищений пафос у висловленнях, використання загальних тверджень, оцінних суджень, але разом з цим мінімізація раціональної аргументації. Зважаючи на це, КС декларування можна визначити і як маніпулятивну стратегію. Саме тому використання цієї стратегії передбачено насамперед з маніпулятивною метою, тобто замість переконування, що є раціональним впливом з апеляцією до «логічної сфери свідомості, а також вимагає ретельного конструювання ретельної системи аргументації, доказів, винайдення точних і влучних фактів» [2, с. 128] має місце сугестивний вплив, позбавлений раціонального підґрунтя. На нашу думку, специфіка декларативної КС полягає в емоційній аргументації, що скерована на створення для адресата неприйнятної комунікативної ситуації через комплекс деструктивних емоцій, наслідком чого є прийняття позиції мовця, напр.: *Обмін для України – це задача Керченської протоки та виходу з Азовського моря – якщо наші моряки повинні їздити у Мск, щоб відповідати на судах за «порушення російського кордону». А там і до визнання «російського Криму» недалеко. Чому про це мовчать адвокати, юристи та українська влада? – Тому що всім треба шоу та сльози, братання та «юго-західний округ» замість України. Якщо хтось пам'ятає історію – після «хліба та видовищ» Рим надовго залишався у руїнах. Ось і думай...те* (Facebook, О. Балаба. 9.09.2019). Допоміжними прийомами тут слугують прецедентні феномени, зокрема прецедентні імена і ситуації, що вербалізують аналогії.

КС декларування репрезентована конкретними прийомами – комунікативними тактиками (далі – КТ), що мають насамперед маніпулятивний потенціал. Для соціальних мереж найбільш характерними є тактика покликання на неперевірені джерела і тактика заперечення.

1. Тактика покликання на неперевірені джерела полягає в наведенні інформації, яку не можна перевірити, тому вона використовується з декларативною і маніпулятивною метою, напр.: *Злі язика кажуть, що на всиновленні побудовано непоганий багатотисячний бізнес. Звісно, коли ця історія набула резонансу, відповідальні за ситуацію чиновники одразу почали якісь метушіння (тут цілком і повністю винна місцева влада)* (Facebook, О. Добровольська. 14.09.2019). Вербальними маркерами використання цієї КТ є синтаксичні конструкції: за неперевіреними даними, наші джерела, усім відомо тощо. Реальне джерело інформація за таких умов встановити неможливо, але авторські твердження сприймаються як такі, що мають фактичне підґрунтя.

Найпоширенішою формою реалізацією цієї КТ є використання неозначено-особових речень із семантикою мовлення, напр.: *Подивився на проект бюджету. Навіть, якщо є шанс виконати: те саме, що було, цифри децю більші, логіка та*

сама. Рухаємося тією ж колією. Так слоніка, як кажуть, не продати. І точно не купити (Twitter, П. Клімкін, 4.11.2019). Вставлені неозначено особові конструкції типу *кажуть, говорять, повідомляють* тощо є вербальними маркерами тактики покликання на неперевірені джерела. Такі конструкції сприймаються як узагальнена, колективна думка, з якою всі погоджуються, тому і адресат змушений погодитися.

Використання неозначено-особових речень орієнтовано саме на апеляцію до колективної думки, до історичного досвіду, з якими має погодитися адресат, напр.: Ntina Ntoubrova: *Дякую! це дуже важливо! Бо про існування ДВОХ МОРИВ в нашій країні чомусь замовчують. Я тут б'юся – не можу знайти для племінників дитячих книжок про фауну Причорномор'я та Приазов'я. ЦЕ РЕАЛЬНА ГАНЬБА!* (Facebook, 3.10.2019). У наведеному прикладі негативний факт, обговорюваний у дописі, представлений як невідомий через свідомі дії невідомих осіб, проте цьому не надано жодного підтвердження.

2. Тактика заперечення полягає у вираженні незгоди зі співрозмовником через заперечення його думки, але соціальних мережах це здійснюється за допомогою логічної операції спростування, напр.: Ярослав Вішталюк: *Наші пращури ніяк не могли за традицією запалювати гарбузики, бо на той момент Колумб ще не привіз насіння гарбуза з Південної Америки – він це зробив через п'ятсот років після того, як наші пращури юдейської віри успішно завершили винищення й асиміляцію наших пращурів української віри* (Facebook, 31.10.2019). Теза спростування наведена на початку коментаря, а далі представлений історичний факт, що спростовує не лише аргументацію іншого комуніканта, а й істинність його тези. Проте в межах КС декларування використовуються не лише раціонально обґрунтовані спростування, а й тотальні заперечення, коли адресат не погоджується з будь-якими аргументами мовця.

КТ заперечення не завжди реалізується як пряме несприйняття думок опонента, переважно вона передбачає уточнення, часткову незгоду, заперечення через твердження, напр.:

Oleh Gladky: як на мене, дві головні міцно пов'язані між собою проблеми – корупція і північний сусід, є ще ментальність людей, але якщо в Україні відмовляться від зв'язків з московією (повністю) і переможуть корупцію, люди відразу зміняться

Юлія Сиромолот тільки навпаки, а точніше, це одночасні процеси (Facebook, коментарі до допису С. Тараторіної, 13.09.2019).

Тут адресат не погоджується з висловленим мовцем, проте не заперечує зміст висловлення, а коментує його і висловлює свою позицію, що є протилежною щодо думки мовця. Проте прямого конфлікту не виникає, тому що комуніканти більшою мірою декларують свої позиції, але не нав'язують їх одне одному. На

вербальному рівні відсутні заперечні синтаксичні конструкції, хоч зміст висловлень є семантично протилежним.

Отже, КС декларування має виражений маніпулятивний потенціал, скерована на емоційний вплив і передбачає деструктивну дію, реалізуючись за допомогою КТ покликання на неперевірені джерела і заперечення.

Література

1. Грайс, Г. П. (1985). Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике: Лингвистическая прагматика*, XVI, с. 217–237.

2. Корольова, А. В. (2008). Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуації конфлікту. *Studia-Linguistica*, 1, с. 48–53.

В. О. Нечипоренко

кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ КОНТАМІНОВАНИХ СЛІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Питання визначення і дослідження найбільш продуктивних способів словотвору в сучасній англійській мові є актуальним і своєчасним, адже ми в режимі «наживо» спостерігаємо появу нових слів та їхнє швидке засвоєння носіями мови. В науковій літературі описані основні способи збагачення вокабуляру, що дозволяє вважати контамінацію одним з найбільш продуктивних способів словотворення.

Лінгвістичний феномен контамінації – словотвірної моделі, в результаті якої виникають контамінанти – слова, утворені стягненням «уламків» слів або морфем, ще донедавна не викликав значного інтересу науковців, вважався периферійним явищем. Одним з перших про контамінацію писав Г. Пауль (1890), визначаючи її “as occurring when two synonymous items force themselves simultaneously into consciousness, thereby creating a new form in which elements of one form mingle with the elements of the other, as manifested partly in the phonetic form of single words and partly in their syntactic combination” [1, с. 88]. Займаючи ледь помітне місце в лексиконі англійської мови першої половини XVI століття, наприкінці XX – початку XXI ст. контаміновані слова стають популярними новоутвореннями, а контамінація займає провідні позиції серед креативних словотвірних стратегій. Бурхливе зростання потоку різноманітної інформації потребує від комунікантів створення спеціальних механізмів її переробки й ущільнення. У цьому випадку контамінація репрезентує один з найефективніших прийомів компресії засобів плану вираження, що уможливорює збереження значущих елементів плану змісту.

Термін *контамінація* походить від лат. *contaminatio* – «стикання», «змішування» і позначає створення нової мовної (або мовленнєвої) одиниці під

час взаємодії, як правило, двох вільних основ, які структурно, функціонально або асоціативно дотичні одна одній. Як зазначають Л. Рись і О. Бєлих, «в українському мовознавстві розумінню контамінації як способу утворення нових лексем із усічених основ більше відповідає термін «телескопічний словотвір» [2, с. 43]. На позначення цього феномену в англійському мовознавстві набули поширення такі номінації: blends, portmanteau words, telescope-words, hybrid-words, fusion-words, amalgamated words; в німецькому – Amalgamierung, Wortkreuzung, Wortmischung.

Найпопулярнішим контамінованим словом сучасної англійської мови є неологізм *Brexit*. L. Fontaine наводить першу згадку цього терміну у соціальній мережі Twitter: *British Influence @britinfluence 15 May 2012 Stumbling towards the Brexit – Britain, a referendum and an ever-closer reckoning: Nucleus News* [3, с. 3]. Лінгвісти не дійшли згоди щодо питання, які слова-«донори» брали участь у словотвірному процесі. За однією версією, слово *Brexit* є результатом телескопії словосполучення *Britain exits*, що за змістом відповідає виразу *Britain exits the European Union*. За іншою, – *British exit*, як у виразі *a British exit from the European Union*. Прототипом такого утворення слугувало слово *Grexit* (Greek + exit), яке було створене на позначення процесів, пов'язаних з борговою кризою в Греції, зафіксоване 2010 року. Зауважимо, що таке схрещення, або blending, передбачає не лише поєднання звуків в одне слово, але й значень, передусім концептуального змісту слів, що з'єднуються.

Слова-бленди рідко беруть участь у словотворенні нових контамінантів, оскільки їх подальша інтерпретація може бути ускладненою. Але бленд *Brexit* послідовно використовується для продукування нових номінацій, з інтерпретацією значення яких у носіїв мови не виникає проблем: *Breturn* (Brexit + return), *Braccident* (Brexit + accident), *Branalysis* (Brexit + analysis), *Brelax* (Brexit + relax), *Brexodus* (Brexit + exodus), *Brexpert* (Brexit + expert), *Brextrovert* (Brexit + extrovert) тощо. Той факт, що словотвірні форманти, асоційовані з контамінантом *Brexit*, *brex-/ bre-/ br-* є легко впізнаваними, слугує ще одним доказом інституалізації бленду в англійському лексиконі. Також можемо стверджувати про існування певної тематичної групи, яка створилася навколо терміну *Brexit*. Редактор Інтернет-видання *The Independent* Sean O'Grady у 2018 році склав *Brexicon* – повний словник жаргону, пов'язаного з суспільно-політичним феноменом [4].

Слово *Brexit* слугувало прототипом ще одного популярного утворення – неологізму *Megxit*, який виник у 2020 році, коли Принц Гаррі, Герцог Сассекський, і його дружина Меган, Герцогиня Сассекська, оголосили про відмову виконувати обов'язки старших членів Британської Королівської родини. Таке рішення викликало бурхливу реакцію в суспільстві, а таблоїд *The Sun* «подарував» власне ім'я процесу, опублікувавши номінацію *Megxit* на першій сторінці випуску за 9

січня 2020 року. Термін є результатом телескопії слів *Meg(han) + (e)xit*.

Сьогодні у багатьох авторитетних словниках лексема *Megxit* наводиться з позначкою *informal* або *slang*, але сам факт наявності дефініції і роз'яснення етимології терміну свідчить про початок процесу кодифікації:

1) *Megxit (informal)* – the withdrawal of the Duke and Duchess of Sussex from royal duties, announced in January 2020 ([collinsdictionary.com](https://www.collinsdictionary.com));

2) *Megxit* is a slang term for the decision of couple Meghan Markle and Prince Harry to step back from their senior roles in the British Royal family ([dictionary.com](https://www.dictionary.com));

3) *Megxit (colloquial)* – the (initially hypothetical) departure of Meghan, Duchess of Sussex, from the British royal family, the January 2020 decision of Prince Harry and Meghan to step back from duties as senior members of the British royal family ([WordSense Dictionary](https://www.wordsense.com)).

Фіксування у словниках зазначеної словоформи засвідчує соціальну необхідність лексеми, її затребуваність. Той факт, що слово *Megxit* увійшло у топ-10 слів 2020 року за версією [Collinsdictionary.com](https://www.collinsdictionary.com), свідчить про те, що воно є назвою впізнаваного феномену, пов'язаного із певними зрушеннями у суспільному житті не лише окремої країни, а й Європи і світу в цілому.

Зростання кількості контамінантів в лексиконі пояснюється тим фактом, що контамінація (блендінг, телескопія), поєднуючи найкращі риси двох продуктивних способів англійського словотвору (скорочення і словоскладання), дозволяє передати максимум смислового змісту за рахунок мінімальних формальних (звукових, графічних) витрат. Високий ступінь компресії інформації, що спостерігається при контамінації, сприяє продуктивності цього способу словотворення.

Література

1. Лаврова, Н. А. (2011). Контамінація в современном англійском языке: структура, семантика, прагматика. *Вестник Челябинского государственного университета*, № 8 (223), *Филология. Искусствоведение*, вып. 51.

2. Рись, Л. Ф., & Белих, О. М. (2017). Контамінація як особливий спосіб словотворення у сучасній німецькій мові. Відновлено з <https://cutt.ly/SWYgAUJ>

3. Fontaine, L. (2017). The early semantics of the neologism BREXIT: a lexicogrammatical approach. Retrieved from <https://cutt.ly/OWY1Wb7>

4. O'Grady, S. (2018). *Brexicon: A full dictionary of Brexit-related jargon*. Retrieved from <https://cutt.ly/mWYzP8P>

ТЕКСТОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕЧЕННЯ У МІСТИЧНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Актуальність теми та постановка проблеми в загальному вигляді. Лінгвістика тексту як мовознавча наука виникла у 60-70-ті рр. минулого сторіччя і зумовила виникнення ряду питань, пов'язаних із аналізом зв'язного тексту на різних рівнях: лексико-семантичному, морфолого-синтаксичному, стилістичному – і аналізом функціонального навантаження мовних одиниць у тексті. У центрі уваги опинився художній текст (і, відповідно, художній дискурс), оскільки він становить інтеграцію кодифікованої літературної мови (КЛМ) і розмовного мовлення (РМ). М. Я. Димарський зазначає, що художній твір займає особливе положення по відношенню до цих двох сфер (КЛМ та РМ), позаяк в ньому відбито «найскладніші переплетення авторських, персонажних та ін. мовленнєвих планів, наявні різні авторські маски, які поза художнім текстом неможливі» [6, с. 104]. Однак чимало художніх жанрів, які виникли у літературі у ХХ ст., досі не мають сталої лінгвістичної дескрипції на різних мовних рівнях, зокрема йдеться і про містичний дискурс. У центрі нашої уваги постали особливості речення як текстотвірної одиниці містичного художнього дискурсу, оскільки в сучасному мовознавстві наявні лише поодинокі наукові розвідки, присвячені мовним особливостям цього типу художнього дискурсу.

Ступінь дослідження проблеми. Проблема вивчення текстотвірного потенціалу мовних одиниць характеризується наявністю у мовознавстві сталих концепцій. Так, детальну класифікацію мовних одиниць та опис їх функційного навантаження представлено в монографії «Філологічний аналіз тексту» Н. С. Болотнової [1]; вербальну репрезентацію мовних одиниць через текстові категорії знаходимо у працях Н. С. Болотнової [1], О. П. Воробйової [4], І. Р. Гальперіна [5]; концепції породження та сприйняття тексту відбито у працях Н. С. Валгіної [2], Т. А. ван Дейка [3], М. Я. Димарського [6].

Об'єктом нашого дослідження є містичний художній дискурс, а **предметом** – текстотвірний потенціал речення як мовної одиниці.

Метою нашої розвідки є дескрипція текстотвірного потенціалу речення у містичному художньому дискурсі, що зумовлює розв'язання таких **завдань**: 1) визначити основні текстотвірні одиниці на різних мовних рівнях; 2) ідентифікувати особливості речення як текстотвірної мовної одиниці; 3) схарактеризувати особливості функціонування різних типів речення у текстах містичної прози.

У дослідженні використано такі **загальнонаукові методи**: *описовий*, за допомогою якого виокремлено мовні одиниці в текстах містичних творів, *методи аналізу і синтезу*, за допомогою яких систематизовано зібраний матеріал та узагальнено отримані результати. Серед **спеціальних лінгвістичних методів** залучено: *метод контекстуально-інтерпретативного аналізу*, який використано для визначення функціонального навантаження мовних одиниць.

Викладення основного матеріалу дослідження. Текстотворенням (М. Я. Димарський, Т. А. ван Дейк, І. Р. Гальперін) вважатимемо власне мовні закономірності організації тексту. Текст трактуватимемо як результат творчого процесу, що становить цілісне системно-структурне утворення. Причому зазначені у дефініції ознаки тексту – цілісність, системність і структурність тексту, а також інші властивості тексту (наприклад, зв'язність, автосемантия, діалогічність, напруженість тощо) – зумовлені саме текстотвірними одиницями.

Вивченню параметрів текстотворення присвячена монографія Н. С. Болотнової «Філологічний аналіз тексту», у якій дослідниця дає визначення категоріям та одиницям, що беруть або здатні участь у процесі текстотворення, створює їх типологію.

Текстовірні одиниці Н. С. Болотнова розглядає крізь призму образної перспективи тексту, яку дефінує як «поетапне розгортання комунікативно образного потенціалу мовних одиниць в ієрархії контекстів, що розширюються, з урахуванням інших мовних засобів, які потрапили в радіус естетичної взаємодії з цією мовною одиницею» [1, с. 266] і подає загальну дескрипцію їх текстотвірного потенціалу.

Так, «малі» текстотвірні одиниці – фонема / звук – відіграють важливу роль у процесі текстотворення, коли автор має на меті створити сугестивний текст. Н. С. Болотнова відзначає асонанс, алітерацію та звуконаслідування як засоби втілення впливового ефекту. У зв'язку з цим особливої вагомості набуває фоносемантична концепція А. П. Журавльова, згідно з якою виявлено символізм фонетичних одиниць.

Морфема, хоча і граматично не самостійна мовна одиниця, має текстотвірні можливості: особливого значення набуває повтор морфем, передусім корневих, а також синонімія морфем і однотипність емоційно-оцінного і стилістичного маркування різних морфем. Особливо великий текстотвірний потенціал мають морфemi у авангардних текстах і таких, що будуються за принципом мовної гри.

Текстотвірні можливості лексеми, або ЛСВ, пов'язані з її комунікативним потенціалом, адже вона «співвідноситься з уявленнями про певні явища дійсності. Ця здатність реалізована на основі асоціативних зв'язків: референтних, ситуативно-тематичних, парадигматичних, синтагматичних, когнітивних, культурологічних тощо» [1, с. 277].

Текстотвірний потенціал висловлювання / речення визначається його здатністю актуалізувати певну ситуацію, пов'язану з подальшим або попереднім розгортанням тексту. Роль речень в текстотворенні, як зазначає Н. С. Болотнова, залежить від характеру синтаксичної конструкції і семантико-синтаксичних відношень (доповнення, підсилення, контраст) із її найближчим і подальшим оточенням [1, с. 288-289].

У текстах містичної прози представлені речення усіх семантико-синтаксичних типів. Так, речення, пов'язані відношеннями доповнення, лінійно і послідовно передають інформацію щодо різних явищ реального та ірреального світу, на межі яких перебувають головні герої. Протиставлення цих двох світів відбивають речення, що семантично марковані як контрастні. За допомогою цих речень реалізується категорія амбівалентності у містичному художньому дискурсі [8]. Відношення підсилення засновані на повторенні семантичних ознак і характерні для речень, що мають не тільки описати різноманітні містичні явища чи події, а й створити певний емоційний фон напруги та переживання за долю героїв. Вони є синтаксичним вираженням категорії саспенсу у містичній прозі [7].

Висновки і перспективи дослідження. Ґрунтуючись на типовості та повторюваності фрагментів, можемо резюмувати, що речення у містичному художньому дискурсі пов'язані між собою відношеннями доповнення, підсилення та контрасту і є вербальними репрезентантами категорії амбівалентності і саспенсу у містичному художньому дискурсі. Подальші перспективи дослідження пов'язані з описом природи інших параметрів містичної прози та їх текстотвірних вербальних репрезентантів на різних мовних рівнях.

Література

1. Болотнова, Н. С. (2009). *Филологический анализ текста : учеб. Пособие*. Флинта.
2. Валгина, Н. С. (2003). *Теория текста*. Логос.
3. Ван Дейк, Т. А. (1988). Стратегии понимания связного текста. *Новое в зарубежной лингвистике*, 23.
4. Воробьёва, О. П. (1993). *Текстовые категории и фактор адресата: монография*. Вища школа.
5. Гальперин, И. Р. (2006). *Текст как объект лингвистического исследования*. КомКнига.
6. Дымарский, М. Я. (1999). *Проблемы текстообразования и художественный текст* (на материале русской прозы XIX-XX вв.). Эдиториал.
7. Жогова, И. Г. (2018). Языковые средства создания саспенса в произведениях жанра «триллер» и способы их актуализации (на материале романов англоязычных авторов)». *Язык и культура*, 43.
8. Першин, Є. В. (2020). Містичний художній дискурс: жанрові особливості й мовна специфіка. *Записки з українського мовознавства*, 27.

**ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МОВНОГО ІМІДЖУ С. ТАРУТИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОГРАМИ КАНДИДАТА
У ПРЕЗИДЕНТИ УКРАЇНИ 2019 РОКУ)**

Політичні зрушення ХХІ століття відбуваються на тлі глобалізаційних світових тенденцій. У зв'язку з цим формування морального, компетентного та толерантного політичного діяча є нагальною потребою. Справжнім політичним лідером можна назвати такого, чий комунікативні інтенції є зрозумілими і прийнятними народом. Підґрунтям таких інтенцій виступають ті чи інші комунікативні ролі як вияв політичного іміджу.

Різні аспекти мовного іміджу та його вияву ґрунтовно досліджено в працях таких науковців: Н. Асмус, Ф. Бацевича, А. Башука, Т. ван Дейка, М. Гаврилової, Г. Джинджолії, В. Дуалетової, О. Зернецької, О. Іссерса, К. Кантура, В. Карасика, В. Маслової, О. Михальнової, А. Мороз, Т. Романової, О. Семенюк, Й. Стерніна, О. Філінського, Дж. Чартеріс-Блека, А. Чудінова, О. Шейгала та ін.

Мета дослідження – визначити лінгвальні засоби вияву політичного іміджу кандидата у Президенти України С. Тарути, зокрема з'ясувати його комунікативну роль. Мета наукової розвідки передбачає вирішення таких завдань: розкрити поняття комунікативного іміджу, комунікативної ролі, політичної програми; охарактеризувати лінгвістичні засоби реалізації комунікативного іміджу політичного діяча.

Поняття «імідж» набуло широкого розповсюдження на початку ХХ століття. Назва цього феномену походить від англійського *image* у значенні: відображення в дзеркалі; суспільна думка про когось/щось; ментальний образ людини [6, с. 809]. Т. Романова називає іміджем такий портрет особистості, який «створюється суспільством на основі заяв та практичних дій особи» [3, с. 109].

Однією зі сфер вияву іміджу є політика. Відповідно, перед нами постає особливий різновид іміджу – політичний, який поєднує в собі політичні та психологічні характеристики. Іміджем, на думку К. Єгорової-Гантман, є політичний образ, що створено спеціально для досягнення поставлених політичних цілей [1, с. 5].

У політологічному словнику читаємо таке визначення: «Імідж політичний – це своєрідне уявлення населення про ідеальне втілення тієї чи іншої соціальної ролі» [5, с. 228].

В. Кривошеїн тлумачить політичний імідж як складний феномен, що складається з багатьох факторів, специфіка конструювання якого насамперед

пов'язана з «особливістю політики як виду діяльності, її місця в житті людей і характером діяльності політичного лідера чи організації» [5, с. 230].

З погляду іміджології успішність політика на політичній арені вимірюється ступенем маніпуляції громадською думкою. Ідеальним часом такого впливу в демократичному суспільстві є вибори, які супроводжуються передвиборчою кампанією та великим різноманіттям агітаційного, маніпулятивного матеріалу. До останніх традиційно зараховують політичні (передвиборчі) програми кандидатів у президенти.

Передвиборна програма – це передвиборчий дискурс кандидата, який формує мовні тактики різної інтенційної спрямованості; в агональній (змагальній) політичній площині інтенція спрямована на спонукання виборців віддати свій голос за представника (автора) цієї програми [2, с. 422].

З метою посилення впливової дії команда фахівців працює над пошуком тієї «центральної» комунікативної ролі (стратегій, тактик, мовних засобів), що дозволила би політику заволодіти голосами електорату й, як наслідок, обійняти омріяну посаду.

Дослідниця О. Чорна пропонує називати комунікативну роль ментальним образом, який «мовець прагне створити у свідомості слухачів у процесі комунікації, дотримуючись прийнятих в суспільстві стереотипів вербальної поведінки чи довільно обираючи / конструюючи моделі здійснення останньої за допомогою мовних та комунікативних ресурсів» [4, с. 34].

Програма ґрунтується на комунікативній ролі «Компетентний керівник». Засобами об'єктивації виступають (за О. Чорною):

1) дієслова зі значенням результативності, ефективності: *територіальна цілісність України буде відновлена за допомогою ефективної дипломатії; армія буде переозброєна за кращими світовими стандартами, насамперед завдяки використанню виробничої бази ВПК України; буде реалізована інвестиційна програма зростання видобутку газу, країна зможе відмовитися від імпорту газу і експортуватиме його;*

2) дієслова доконаного виду для позначення подальших дій (аналітична форма майбутнього часу): *під моїм керівництвом цей план буде реалізовано в повному обсязі; уряд буде сформовано з галузевих експертів із високою репутацією, які довели свою ефективність упродовж тривалої трудової діяльності; кількість чиновників усіх рівнів буде скорочено втричі; буде створено ефективну систему захисту здоров'я громадян, яка передбачає запобігання захворювань, збільшення тривалості активного та працездатного віку, заохочення до здорового способу життя;*

3) «Я-висловлювання», що підкреслюють відповідальність політика: *я зроблю все, щоб Росія сповна відповіла за свою агресію проти України; за роки роботи в*

металургії я створив першу і найбільшу транснаціональну компанію в Україні, налагодив співпрацю з провідними світовими фінансовими організаціями й готовий використати набутий досвід для ефективного керівництва державою; подолаю корупцію у системі державної влади, досягну того, що правоохоронні органи стоятимуть на захисті прав та інтересів кожного громадянина; я гарантую... (15 разів); (я) забезпечу... (4 рази); я впевнений... (2 рази); (я) реалізую... (2 рази); (я) поверну... (2 рази);

4) спостерігається апелювання до базових потреб людини: *гарантую мир в Україні; гарантую медичне страхування за рахунок держави; переселенцям гарантую вирішення житлового питання.*

Політична програма характеризується наявністю метафори: *оздоровлення банківського сектору (уподібнення до живої істоти, котра хворіє і потребує допомоги).*

Перший блок програми вирізняється комунікативною стратегією підвищення власного статусу: *я, Сергій Тарута, як свідомий громадянин України, як людина справи, управлінець і як майбутній очільник держави...; здійснення пропонованої програми – справа честі для мене і всієї партії «Основа», яка висунула мене кандидатом у Президенти; за 2015 – 2018 роки я разом із командою однодумців розробив і представив в Україні та закордонним партнерам важливі політичні документи; за роки роботи в металургії я створив першу і найбільшу транснаціональну компанію в Україні, налагодив співпрацю з провідними світовими фінансовими організаціями.*

Читаємо маніпулятивну стратегію підвищення статусу адресата: *основа багатства України – люди; я поверну повагу до кожної людини.*

Зустрічаємо комунікативну стратегію взяття відповідальності: *як Президент України я візьму на себе відповідальність за економічний розвиток країни.*

Закінчується політична програма реченням: *Я поверну повагу до кожної людини, і країна ЗаПрацює!* Тут привертає нашу увагу гра слів при графічному оформленні дієслова *запрацює*. З одного боку, виборцю обіцяють процес покращення ситуації в країні, а з іншого – повідомляють, що такі зміни можливі за умови, якщо він проголосує за кандидата, який не тільки обіцяє та планує, а вже працює на благо країни і народу.

Отже, проаналізувавши політичну програму кандидата на пост Президента України С. Тарути, ми встановили, що політичний імідж політика формує комунікативна роль «Компетентний керівник», яка супроводжується маніпулятивними комунікативними стратегіями: апелювання до базових потреб людини, взяття відповідальності, підвищення статусу власного й адресата.

Література

1. Егорова-Гантман, Е. В., Плешаков, К. В., Байбакова, В. Б., &

Бирюков, А. А. (Ред.). (2002). *Политическая реклама*. ЦПК Никколо – Медиа.

2. Романов, А. А., & Новоселова, О. В. (2020). Дискурсивная реализация угрозы в предвыборной коммуникации. *Russian Journal of Linguistics*, Т. 24, № 2.

3. Романова, Т. В. (2009). Коммуникативный имидж и речевой портрет современного политика. *Политическая лингвистика*, Вып (1) 27.

4. Чорна, О. О. (2017). *Комунікативний імідж президента: Монографія*. Видавничий дім Дмитра Бураго.

5. Шемшученко, Ю. С., Бабкін, В. Д., & Горбатенко, В. П. (Ред.). (2004). *Політологічний енциклопедичний словник*. Генеза.

6. Fox, Ch. (Ed.). (2006). *The LONGMAN Dictionary of Contemporary English*. La Tipografica Varese.

Використані джерела

7. Передвиборна програма Торути С. О. (2019). <https://goo.su/7PUi>

О. С. Романюк

кандидат філологічних наук, доцент

Національний університет «Одеська морська академія»

СТРАТЕГІЧНІСТЬ ФЕМІННОЇ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У РОМАНТИЧНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: БІНАРНА LOGIT-МОДЕЛЬ

Серед факторів впливу на створення першого враження під час первинної романтичної інтеракції науковці визначають: каскад гормонів «закоханості» та нейромедіаторів [3], фізичну привабливість незнайомих [2], схожість у віці, освіті, расі та релігії [7, с. 113], а також схожість у особистих рисах, цінностях та інтересах [5, с. 1137]. Водночас, встановлено, що одним із критичних факторів впливу на бажання потенційних партнерів продовжувати романтичні стосунки після романтичного знайомства є невербальна поведінка незнайомих [1]. Проте, питання, які саме невербальні засоби комунікації, ініційовані незнайомцями під час первинної романтичної інтеракції, збільшують ймовірність успішного досягнення комунікативної мети, залишається недостатньо вивченим.

Матеріалом дослідження впливу невербальних засобів комунікації на ймовірність досягнення комунікативної мети – створити перше враження на потенційного партнера – виступили 189 первинних романтичних інтеракцій медіаперсонажів Американського реаліті дейтинг-шоу “The Bachelor”, 2012-2019 рр. [8]. За науковою позицією медіалінгвістів, реаліті дейтинг-шоу виступають інформаційним путівником соціальних і лінгвокультурних норм, а також інструментом вивчення романтичних скриптів, зокрема представленими медіаджерелами [4, с. 210; 6, с. 164].

З метою спрогнозувати вплив невербальної поведінки на ймовірність досягнення комунікативної мети використано логістичну регресію. Статистична модель логістичної регресії (бінарна logit-модель) виражає залежність логарифма

шансу (logit) від лінійної комбінації фемінних невербальних засобів комунікації у рамках фемінної комунікативної стратегії «Створення першого враження». Отриманий результат створення першого враження і наявність або відсутність невербального засобу комунікації розглядаються як дихотомічні змінні, які мають два значення: успіх або наявність були позначені як «1», а невдача або відсутність – як «0».

Виявлено, що бінарна logit-модель фемінної невербальної поведінки є покращенням порівняно з моделлю випадкового перехоплення без предикторів (пор., 75,1% vs. 81,5%). За допомогою критерію хі-квадрат встановлено, що модель логістичної регресії є статистично значущою, $\chi^2(28, N = 189) = 37,635, p = 0,106$. Суттєва різниця між Log-ймовірностями дорівнює 174,377, що означає, що бінарна logit-модель є статистично значущим покращенням порівняно з моделлю випадкового перехоплення без предикторів.

Аналіз двох додаткових значень псевдо R-квадратів (R^2) виявив, що двадцять вісім фемінних невербальних засобів комунікації, як змінних-предикторів у бінарній logit-моделі, разом складають 18% (Cox & Snell R^2) та 27% (Nagelkerke R^2) обґрунтування рішення холостяка запросити на романтичне побачення учасницю після романтичного знайомства. Тест на узгодженість – інференційний критерій адаптованості Критерій Хосмера–Лемешоу (H–L) встановив, що бінарна logit-модель добре адаптується до даних, оскільки $\chi^2(8, N = 189) = 10,445, p = 0,235 (> 0,05)$.

Наступним встановлено, наскільки кожний фемінний невербальний засіб комунікації сприяє варіаціям отриманих результатів створення першого враження при контролі інших фемінних невербальних засобів комунікації. За допомогою коефіцієнтів логістичної регресії (Odds Ratio) виявлено оцінку коефіцієнтів шансів для кожної змінної предиктора в бінарній logit-моделі фемінної невербальної поведінки.

Відтак, ініціація наступних **одинадцяти фемінних невербальних засобів комунікації** створює позитивний ефект, збільшуючи ймовірність успіху у досягненні комунікативної мети під час романтичного знайомства: махання рукою ($e^{1,203} = 3,33$), взаємний погляд з-під брів ($e^{0,749} = 2,115$), погляд вбік ($e^{0,328} = 1,774$), поцілунок у щоку ($e^{0,243} = 1,707$), розправлення одягу ($e^{0,4} = 1,491$), підняття брів ($e^{1,203} = 1,388$), покусування нижньої губи ($e^{1,203} = 1,275$), вказування на себе ($e^{0,238} = 1,269$), заперечення головою ($e^{0,179} = 1,196$), відкидання волосся ($e^{0,126} = 1,135$), кивання головою ($e^{0,031} = 1,031$).

Водночас ініціація **чотирнадцяти фемінних невербальних засобів комунікації**, створюючи негативний ефект, не впливає на рішення холостяка запросити учасницю після романтичного знайомства на наступне романтичне побачення, і, відповідно, на ймовірність успіху у досягненні комунікативної мети

– справити перше враження на потенційного партнера: інтимні обійми з поплескуванням по спині ($e^{-0,072} = 0,93$), пожимання плечима ($e^{-0,123} = 0,884$), погляд вниз ($e^{-0,197} = 0,821$), вказування на партнера ($e^{-0,221} = 0,802$), гра з волоссям ($e^{-0,293} = 0,746$), нахил тулуба назад ($e^{-0,454} = 0,635$), нахил тулуба вперед ($e^{-0,488} = 0,614$), гойдання плечима з боку в бік ($e^{-0,521} = 0,594$), тримання за руки ($e^{-0,576} = 0,562$), нахил голови вбік ($e^{-0,618} = 0,539$), долоні вгору ($e^{-0,919} = 0,399$), інтимні обійми ($e^{-0,954} = 0,385$), рукостискання ($e^{-1,085} = 0,338$), тримання рук спереду ($e^{-1,106} = 0,083$).

Константою відносно як переможниць, так і переможених учасниць реаліті дейтинг-шоу “The Bachelor” є **три фемінні невербальні засоби комунікації** взаємний погляд, щастя і вертикальна постава відтак можливість визначити ступені їх впливу на потенційного партнера відсутня. Поза бінарною logit-моделлю невербальної поведінки жінок перебувають **три фемінні невербальні засоби комунікації**: здивування ($e^{-20,3}$ – співвідношення шансів не визначено), закриття руками обличчя ($e^{-19,9}$ – співвідношення шансів не визначено) і підморгування ($e^{-19,67}$ – співвідношення шансів не визначено).

Отже, за отриманими результатами бінарної logit-моделі фемінної невербальної поведінки, ініціація одинадцяти фемінних невербальних засобів комунікації, а саме – махання рукою, взаємний погляд з-під брів, погляд вбік, поцілунок у щоку, розправлення одягу, підняття брів, покусування нижньої губи, вказування на себе, заперечення головою, відкидання волосся, кивання головою **збільшує ймовірність успіху у досягненні комунікативної мети – справити перше враження на незнайомця на 18-27%**.

Література

1. Ambady, N. & Skowronski, J. (2008). *First Impressions*. Guilford Press.
2. Crenshaw, T. L. (1997). *The Alchemy of Love and Lust*. Gallery books.
3. Fisher, H. (2016). *Anatomy of Love. A Natural History of Mating, Marriage, and Why We Stray*. Ballantine Books.
4. Frith, H., & Kitzinger, C. (2001). Reformulating sexual script theory. *Theory Psychology*, 11(2), 209–232. <https://doi.org/10.1177/0959354301112004>
5. McCrae, R. R., Martin, T. A., Hrebícková, M., Urbánek, T., Willemsen, G., & Costa, P. T. (2008). Personality trait similarity between spouses in four cultures. *Journal of Personality*, 76, 1137–1163. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00517.x>.
6. Stupak, I. V. (2017). Frame model features of participants questionnaires within the dating shows in German and Ukrainian linguistic cultures. *Scientific Bulletin of the International Humanities University*, 26, 164-167 [in Ukrainian].
7. Surra, C. A., Gray, C. R., Boettcher, T. M. J., Cottle, N. R., & West, Adam R. (2006). From courtship to universal properties: Research on dating and mate selection, 1950 to 2003, in A. L. Vangelisti, and D. Perlman (eds), *Cambridge handbook of personal relationships*. Cambridge University Press, 113–130.
8. The Bachelor (Seasons 16-23) 2012-2019. Episodes 01. Retrieved from <https://goo.su/7pUK>

ЗАЛУЧЕННЯ PhD СТУДЕНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА АКАДЕМІЧНИМ СПРЯМУВАННЯМ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК АГЕНТИВНОСТІ

Залучення студентів у процес навчання – це багатовимірне поняття, яке, як правило, включає поведінкові, емоційні, когнітивні та агентивні компоненти

[1,2,3,6]. Кожен вимір містить індикатори залучення та роз'єднання, які студенти відчувають безперервно у процесі навчання [5].

Представлене дослідження керується наступним ствердженням: залучення PhD студентів – це енергія та зусилля, які вони застосовують у своїй навчальній та науковій сферах, ці зусилля можна спостерігати за кількістю вимірюваних освітньо-наукових, поведінкових, когнітивних чи афективних показників у безперервному режимі, що формується під впливом цілого ряду структурних та внутрішніх впливів, включаючи чотири складові:

- складова агентивності здобувача ступеня Доктор філософії (1);
- складова взаємодії відносин «PhD студент – викладач» (2);
- складова навчальної та наукової діяльності (3);
- складова навчального середовища (4).

На думку Ван Лієра (2008), успішне вивчення мови залежить насамперед від діяльності та ініціативи здобувача освіти. Ні значна кількість годин, ні чудовий викладацький матеріал не в змозі перетворитися магічним чином в знання мови, якщо здобувач сам не докладе певних зусиль для її вивчення. Те, що здобувач освіти робить для того, щоб навчитися, відображає поняття «агентивність». Студента можна розглядати як агента, який ініціює своє навчання, бере участь і виконує дії націлені на досягнення результату [7].

Мета цього дослідження розглянути проблему залучення до вивчення англійської мови за академічним спрямуванням через розвиток та підвищення рівня агентивності в процесі навчання здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Для отримання більш поглибленого уявлення про використання викладацьких технік в сфері змішаного навчання PhD студентів та для досягнення вищезазначеної мети можуть бути сформульовані наступні **завдання** дослідження:

- дослідити взаємозв'язок між поняттями «автономія» та «агентивність» здобувача вищої освіти;
- розробити та порівняти техніки залучення з використанням високого та

низького рівня агентивності PhD студентів;

- розробити опитний лист для викладачів що відображує ступінь агентивності, яку вони пропонують здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня.

Відокремлюючи поняття «автономія» та «агентивність», зазначимо, що у всіх поняттях пов'язаних з автономією та самоосвітою лежить агентивність (англ. 'agency'), тобто фундаментальне переконання, що поведінка людини може змінити ситуацію. Таким чином, можна сказати, що всі інші важливі концепції – це репрезентація поняття агентивність. Іншу відповідь надається Намгангом, який зазначив, що в той час як автономія «зосереджена насамперед на незалежності особистості та вільному вибору стосовно її дій... , агентивність передбачає багатовимірні властивості, які включають внутрішньо-особистісні фактори та навколишнє оточення» [4].

Результати та їх обговорення. Спосіб організації діяльності PhD студентів має вирішальне значення для забезпечення та розвитку агентивності. Нами було розроблено та порівняно декілька технік залучення з використанням різних рівнів агентивності PhD студентів. В подальшому успішні техніки було впроваджено у курс «Академічне письмо з іноземної мови (англійської).

Техніка 1. Низький рівень агентивності: лише викладач викладає. Високий рівень агентивності: PhD студенти навчають один одного так само як і викладача. Наприклад: PhD студент читає мікролекцію (не довше ніж 5-7 хвилин) чи робить презентацію в форматі Power Point, що присвячена нескладній темі з професійної дисципліни. Таким чином, здобувачі поглиблюють своє навчання та втілюють агентивність шляхом самовираження, тобто демонструючи свої професійні та викладацькі навички.

Техніка 2. Низький рівень агентивності: лише викладач надає відгук стосовно роботи PhD студентів. Високий рівень агентивності: PhD студенти не лише надають відгук один одному, але й вибирають різні способи надання відгуку їх одногрупнику: письмовий чи усний, виправлення в анотації до статті чи в тексті наукової статті, у вигляді електронного листа, як аудіозапис чи консультація вічна-віч. Важливо підкреслити, що в цьому випадку викладачі не відмовляються від будь-яких із своїх обов'язків, а навпаки підтримують та допомагають у розвиненні навичок, де на думку PhD студента є проблеми. З цією метою викладач може запропонувати написати відгук на саме завдання та свою власну викладацьку діяльність, ставлячи наступні питання: *What were the most challenging parts of this assignment for you to complete? What section are you most proud of on this assignment? Where would you like me to focus my attention? Is there a section of the paper that you feel is particularly weak? How can I help you improve as a writer? (Які складові цього завдання Вам було найскладніше виконати? Яким розділом ви найбільше пишаєтесь у цьому завданні? На якій проблемі б Ви хотіли, щоб я*

зосередив свою увагу? Чи є розділ Вашої статті, який Вам здається особливо слабким? Як я можу допомогти вдосконалити Ваші навички у ролі письменника-дослідника?)

Техніка 3. Низький рівень агентивності: лише викладачі визначають мету та завдання курсу та заняття. Високий рівень агентивності: PhD студентам пропонується ставити змістовні особисті цілі у партнерстві зі своїми викладачами. Наприклад, на першому занятті викладачі просять PhD студентів відповісти на такі питання, як: *Якою з чотирьох основних навичок (читання, писання, говоріння, слухання) в академічній англійській мові Ви володієте краще за інші? Як ви розвиваєте цю навичку та інші? Що Ви хотіли б покращити? Що заважає Вам покращити рівень володіння вищезазначеними навичками, і як Ви можете змінити ситуацію?* На початковому етапі PhD студенти можуть не знати, якими мають бути цілі на початку навчання курсу «Академічне письмо іноземною (англійською) мовою» або як їх викласти англійською мовою, але вони будуть спроможні сформулювати свою мету та переглянути її у процесі навчання.

Техніка 4. Низький рівень агентивності: зміст кожного уроку впливає з навчальної/робочої програми та підручника. Високий рівень агентивності: PhD студенти створюють власний контент. Наприклад, PhD студент приносить анотацію до своєї майбутньої статті і група допомагає поліпшити її зміст. PhD студенти роблять аудіо або відео запис презентації завдань, методів чи попередніх результатів свого дослідження, а пізніше одnogрупники переглядають запис і складають список невідомих академічних слів та виразів. Навчальна/робоча програма та підручник важливі, але зміст також має визначається тим, що вважається здобувачами ступеня Доктор філософії важливими для їхнього дослідження, презентації його результатів і, в цілому, для становлення їх як дослідників.

Техніка 5. Низький рівень агентивності: види діяльності в аудиторії або онлайн строго обмежені планом уроку. Високий рівень агентивності: різні академічні теми та проблеми відкриті для обговорення і в процесі обговорення можуть з'являтися питання для нової дискусії. Наприклад, іноді викладач або PhD студент зачіпає актуальне питання і організовує дискусію, надаючи рівний час для висловлювання поглядів кожному з бажаних висловитися. PhD студенти можуть бути розділені на невеликі підгрупи для знаходження рішень тієї чи іншої проблеми, як наприклад: *«Якої шкоди завдає плагіат міжнародній науковій спільноті?»*

Техніка 6. Низький рівень агентивності: PhD студенти відтворюють академічну мову, яку використовує викладач. Високий рівень агентивності: PhD студенти розвивають здатність адаптувати мову, яку вони вивчають до контексту або обставин, що створилися у даний момент комунікації. Наприклад, студенти

читають дві статті з однієї галузі знань з подібними темами досліджень або дві різні статті з суміжних галузей, а потім порівнюють різне використання мови і роблять висновок про те чому вони навчилися. Успішна адаптивна поведінка передбачає здатність сприймати зміни у використанні мови та реагувати на нові контексти та умови.

Висновки. Розвинення агентивності PhD студента має вирішальне значення для дослідницького і викладацького зросту. PhD студенти з почуттям власної агентивності демонструють значний рівень залучення і спроможність інвестувати свої зусилля та енергію у вивчення англійської мови, зокрема її академічного жанру, що розширює їх дослідницькі можливості і посилює мотивацію.

Література

1. Chiu, T. K. F. (2021a). Applying the Self-determination theory (SDT) to explain student engagement in online learning during the COVID-19 pandemic. *Journal of Research on Technology in Education*, 4, 1–17. <https://doi.org/10.1080/15391523.2021.1891998>
2. Chiu, T. K. F. (2021b). Student engagement in K-12 online learning amid COVID-19: A qualitative approach from a self-determination theory perspective. *Interactive learning environments*. <https://doi.org/10.1080/10494820.2021.1926289>
3. Fredricks, J. A. (2011). Engagement in school and out-of-school contexts: A multidimensional view of engagement. *Theory Into Practice*, 50(4), 327–335. <https://doi.org/10.1080/00405841.2011.607401>
4. Namgung, W., Moate, J., & Ruohotie-Lyhty, M. (2020). Investigating the professional agency of secondary school English teachers in South Korea. *Asian-Pacific Journal of Second and Foreign Language Education*, 5, Article 5. <https://doi.org/10.1186/s40862-020-00083-1>
5. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101860. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
6. Reeve, J., & Tseng, C. M. (2011). Agency as a fourth aspect of students' engagement during learning activities. *Contemporary Educational Psychology*, 36(4), pp. 257–267. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2011.05.002>
7. Van Lier, L. (2010). The ecology of language learning: Practice to theory, theory to practice. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, V.3, pp. 2–6. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.005>

СТРОКИ НИКОЛАЯ ГУМИЛЁВА В ЗАПИСЯХ МАЯКОВСКОГО: ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ

Среди записей Маяковского для подготовки к публичным выступлениям мною было обращено внимание на следующие строки.

Быстрокрылых везут капитаны.

Или, бунт на борту обнаружив,

из-за пояса [рвёт пистолет] (пропуск в оригинале). (Цитаты из стихотворения Николая Гумилёва «Капитаны»).

Он меня оглядел через эполет,

по плечу меня с лаской ударя.

Я бельгийский ему подарил пистолет

и портрет моего государя (Неточная цитата из стихотворения Николая Гумилёва «Галла». В оригинале: *Я склонился, он мне улыбнулся в ответ.* (Записки к выступлению на вечере в Красном зале МК ВКП(б) 10 сентября 1928 года (Маяковский, 1961, с.187).

Маяковский часто цитировал других поэтов иронически, критикуя поэтов и их поклонников за неверное, с его точки зрения, отношение к жизни, к новой социалистической культуре. Иногда использовал чужие цитаты для своей иронии по другим поводам.

Невозможно сказать, в каком контексте Маяковский собирался использовать строки Гумилёва в выступлении, и были ли они произнесены. Однако, если строки были записаны, они были важны для поэта.

Согласно методу анализа свободных ассоциаций З. Фрейда (2015, 2021), особенности ассоциаций испытуемого выдают мысли и чувства, не осознанные индивидом, связанные с его бессознательным, возможно, подавляемые.

В записях Маяковского ключевое слово – *пистолет*. В первой цитате оно пропущено. Пропуск может быть знаком аффективного переживания.

Образ пистолета – важный компонент картины мира Маяковского. От дореволюционного: *Всё чаще думаю: не поставить ли лучше точку пули в своём конце до: Тише, ораторы! Ваше слово, товарищ маузер.*

В афишах Маяковского 1926 года снова фигурирует *Тише, ораторы! Ваше слово, товарищ 33* (Маяковский, 1961, с.161). В комментариях указано: 33 – калибр револьвера.

Известно, что пистолет Маяковскому подарил Яков Агранов, который в то время был заместителем начальника секретного отдела ОГПУ. Он был вхож в дом

Лили Брик.

Яков Саулович Агранов известен тем, что «раскрыл» (на самом деле – сфальсифицировал) первый антисоветский заговор, «участников» которого расстреляли. Это было дело «Петроградской боевой организации В.Н.Таганцева», по которому был расстрелян Николай Гумилёв. В 1987 году в журнале «Новый мир» была опубликована статья генерального прокурора Терехова, где показано, что дело Гумилёва было сфальсифицировано и по предъявленному поэту обвинению судить его было нельзя. Таким образом началась реабилитация Николая Гумилёва, заклеянного для нескольких поколений советских читателей как контрреволюционер. Хорошо, что до этой реабилитации дожил сын поэта, автор пассионарной теории этногенеза историк Лев Гумилёв.

Исходя из связи ситуаций, где фигурируют Агранов, Н. Гумилёв и пистолет, можно реконструировать мысли и опасения Маяковского.

Маяковский думает о Гумилёве, который подарил пистолет абиссинскому шейху. Возможно, что ситуация, описанная Гумилёвым, вымышленная. Слова о том, что дарящий пистолет дарит еще и портрет государя, прочитываются так: даритель обладает полномочиями государственного лица. У дарителя, в представлении Маяковского, есть эполеты. Строкой об эполетах Маяковский заменил строку Гумилёва, где другой собеседник улыбается в ответ. Эполеты – знак власти и силовых структур. Строка об улыбке оказалась заблокирована в памяти Маяковского, и это может означать травматическое переживание (улыбка подменяется указанием на властный статус). Об улыбке Якова Агранова Валентин Скорятин (1998) писал, цитируя воспоминания художницы Е. Лавинской: «Тонкие и красивые губы Якова Сауловича всегда змеились не то насмешливой, не то вопрошающей улыбкой. Умный был человек» (с.16). В строках Гумилёва дарящий и улыбающийся – разные люди, у Маяковского произошло их смешение.

В первой цитате из Гумилёва капитан выхватывает из-за пояса пистолет, намереваясь стрелять в зачинщиков восстания. Агранов довёл дело предполагаемых бунтовщиков до расстрельного приговора.

У Маяковского возникает ассоциативная связь имён Гумилёва и Агранова, и оба имени объединяет ключевое слово *пистолет* (с глаголом *подарить*) по сходству ситуаций – дарение пистолета, расстрел из пистолета. Смысл ассоциации в том, что Агранов привёл Гумилёва к гибели, а по существу убил, а теперь дарит пистолет Маяковскому и под видом дружелюбия намекает, что расправится с ним, как с Гумилёвым.

В книге Валентина Скорятина «Тайна гибели Владимира Маяковского» (1998) собраны доказательства версии, что Маяковский был убит. Одно из важнейших доказательств – посмертная маска поэта, на которой видно, что у поэта был сломан нос ударом в лицо слева.

О страхе, который испытывал поэт в предпоследний и в последний день жизни, и о боязни поэта находиться одному писал Валентин Катаев (2007), который с ним в эти сутки общался. Следствием по делу о гибели Маяковского занялся сам Агранов, хотя оно должно было проходить по ведомству милиции.

Официальные экспертизы, выполненные по версии гибели Маяковского в 1991 году и по версии гибели Есенина в 1993 году, пытаются опровергнуть информацию об убийстве обоих поэтов. Однако официальные аргументы шатки. Интернет-статьи, в которых рассказывалось об экспертизах, связанных с версией о гибели Маяковского, закрыты.

Психолингвистическая реконструкция мыслей Маяковского, выполненная нами, показывает, что у поэта были опасения за свою жизнь. Человек с суицидальными настроениями, наоборот, не боится смерти. Поэтому мы видим в опасениях Маяковского аргумент в пользу версии об убийстве поэта.

Литература

1. Катаев, В. П. (2007). *Трава забвенья*. Вагриус.
2. Маяковский, В. В. (1961). *Полное собрание сочинений*. Т.13. ГИХЛ.
3. Скорятин, В. И. (1998). *Тайна гибели Владимира Маяковского*. Звонница-МГ.
4. Фрейд, З. (2015). *Толкование сновидений*. Азбука-классика.
5. Фрейд, З. (2021). *Психопатология обыденной жизни*. Андронум.

Г. В. Ситар

доктор філологічних наук, професор

К. О. Адамусік

студентка

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ТЛУМАЧНО-ПЕРЕКЛАДНИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ КОНСТРУКЦІЙНОЇ ГРАМАТИКИ: ЕТАПИ СТВОРЕННЯ

Постійне зростання обміну науковою інформацією між вченими певної галузі зумовлює потребу укладання словників різних типів, зокрема тлумачно-перекладних.

Як новий напрям лінгвістичних досліджень конструкційна граматика (Construction Grammar) була започаткована у 80-х роках ХХ ст. американським лінгвістом Чарльзом Філлмором [9 та ін.], напрями дослідження якого продовжили й розвинули Адель Голдберг, Томас Гоффманн, Джонатан Данн, Вільям Крофт, Лаура Михайліс, Мір'ям Фрід та інші вчені в багатьох країнах. Попри те, що цей напрям мовознавства ще порівняно новий, він уже має свою систему термінів, що постійно поповнюється новими одиницями. На сьогодні в українській термінографії немає окремого словника термінів конструкційної

граматики, тому укладання такої лексикографічної праці є актуальним завданням українського мовознавства.

Метою дослідження є визначення й опис основних етапів створення тлумачно-перекладного словника термінів конструкційної граматики.

Укладання двомовного словника термінів – це складний і тривалий процес, у якому важливим є поєднання наукового підходу до виділення та лексикографічного опису термінів і творчий підхід до розв'язання поставлених завдань.

Усі науковці одноставні в тому, що створення словника – це багатоетапний процес [1 – 7], однак є різні думки щодо кількості та якості таких стадій. Так, Борис Городецький розмежовує десять етапів роботи над словником [2]. Спираючись на його класифікацію, Олена Румянцева згрупувала ці етапи у три: 1) аналіз наявних словників, установлення потреб користувачів, на їх підставі визначення вимог до словника, опрацювання його макроструктури і мікроструктури; 2) безпосереднє укладання словника (розподіл слів за семантичними полями, підбір еквівалентів, оформлення словникових статей); 3) експериментальна перевірка відповідності словника поставленим завданням [7].

Спираючись на практичний досвід укладання словників, Валентина Перебийніс виокремлює десять етапів лексикографічної діяльності, серед яких основними вважає п'ять: 1) опрацювання концепції словника; 2) створення бази даних майбутнього словника; 3) формування реєстру; 4) укладання статей; 5) макетування словника [6, с. 18].

Наша праця над тлумачно-перекладного словником термінів конструкційної граматики охоплювала сім етапів.

1. Аналіз наявних словників лінгвістичних термінів на предмет фіксації в них термінів конструкційної граматики. На цьому етапі було виявлено, що в наявних на сьогодні лексикографічних працях відбито лише найпоширеніші терміни, проте переважно в іншому розумінні (наприклад, *конструкція*), а також терміни, спільні для конструкційної граматики й суміжних напрямів, зокрема, когнітивної лінгвістики, комп'ютерної лінгвістики, статистики (наприклад, *коефіцієнт асоціації, фрейм*).

2. Опрацювання концепції словника. За визначенням Орісі Демської, «Основою словника є його концепція – система поглядів на статус, тип, призначення, обсяг, структуру, принципи відбору описуваних одиниць і, що найважливіше, засади їх словникового опису» [3, с. 28]. За нашим задумом, створюваний продукт належить до словників термінів тлумачно-перекладного типу, він адресований мовознавцям, викладачам і здобувачам вищої освіти спеціальності 035 Філологія і повинен охоплювати основні терміни, вживані у працях представників конструкційної граматики.

3. Визначення макроструктури словника й укладання реєстру словника. Наш словник включає такі складники: передмову, список скорочень, власне-словник (словникові статті), алфавітний покажчик термінів, список джерел.

Безпосередньому створенню словникових статей передувало формування реєстру термінів, який укладено шляхом суцільної вибірки терміноодиниць з авторитетних наукових праць, присвячених проблемам конструкційної граматики й дотичних напрямів (монографій, збірників наукових праць, наукових статей, тез доповідей на спеціалізованих конференціях). Оскільки українською мовою існує досить невелика кількість таких джерел (праці Марини Балко, Вікторії Жуковської, Івони Новаковської-Кемпни, Ганни Ситар та ін.), до аналізу залучено передусім праці англійською мовою (див., зокрема, [9]).

Окремого вирішення потребувало питання про переклад англійських термінів українською (і навпаки). Для пошуку англійських або українських еквівалентів використовувалися передусім англломовні наукові джерела з проблем конструкційної граматики, новітній англо-український, українсько-англійський словник та онлайн-платформу АВВУУ Lingvo Live. За відсутності українських відповідників реєстрові одиниці були передані за допомогою таких перекладацьких трансформацій, як адаптивне транскодування, калькування, інверсія, контекстна заміна, додавання та вилучення слова та ін.

4. Визначення мікроструктури словника. Структура словникової статті охоплює такі складники: заголовну одиницю в початковій формі із вказівкою наголосу, граматичні позначки (зокрема, для іменника – вказівку на рід, закінчення родового відмінка однини), за потреби – коротку етимологічну інформацію, власне-тлумачення терміна; покликання на джерело, у якому зафіксовано термін; англійський еквівалент. За наявності подано синоніми до реєстрової одиниці, наприклад, *бокс-діаграма* і *рамкова діаграма*, *конструкційна граMATика* і *граMATика конструкцій*.

5. Безпосереднє укладання словникових статей. Наведемо приклади створених словникових статей для термінів «зовнішній синтаксис конструкції» й «когнітивна конструкційна граMATика».

ЗОВНІШНІЙ СІНТАКСИС КОНСТРУКЦІЇ, *-ого + -у + -ї*, ч.р. (*гр.* *sýntaxis* – устрій, зв'язок, поєднання, порядок і *лат.* *constructio* – побудова) — «властивості конструкції загалом, тобто те, що мовці знають про конструкцію, яка має відношення до більших синтаксичних контекстів, в яких вона вживається» (Fillmore 1988, 36).

Англійською: external syntax of a construction.

КОГНІТІВНА КОНСТРУКЦІЙНА ГРАМАТИКА, *-ої + -ої + -и*, ж.р. (*фр.* *cognitif* від *лат.* *cognitio* – знання, пізнання; *лат.* *constructio* – побудова; *гр.* *grammatikḗ* – мистецтво читати і писати букви від *gramma* – літера, написання)

— різновид конструкційної граматики, метою якого є «надання психологічно правдоподібного опису мови, який визначає, як різні загальні когнітивні принципи служать для структурування інвентаря конструкцій» (ОНСГ, Boas 2013, 248).

Англійською: *cognitive construction grammar (CCG)*.

Докладніше питання про макро- і мікроструктуру словника викладено у праці [8].

6. Оформлення словника відповідно до опрацьованої макроструктури.

7. Перевірка та редагування створених компонентів.

Зазначимо, що етапи опрацювання словника є взаємопов'язаними, тому досить складно їх розмежувати й чітко визначити кінець одного етапу й початок іншого.

Отже, створення тлумачно-перекладного словника термінів конструкційної граматики вмотивоване її невинним розвитком та потребою забезпечення фахової комунікації в середовищі лінгвістів. Процес укладання такого словника складався з семи етапів. Праця над словником є циклічною і триває далі.

Література

1. Вискушенко, С. А. (2011). До проблеми розробки двомовного термінологічного словника англійської фахової мови. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство: зб. наук. праць*, с. 194-197.

2. Городецкий, Б. Ю. (1983). Проблемы и методы современной лексикографии. *Новое в зарубежной лингвистике*, Вып. 14, с. 5-23.

3. Демська, О. (2010). *Вступ до лексикографії*. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».

4. Дубічинський, В. В. (2011). *Лексикографія: навч.-метод. посіб.* НТУ «ХП».

5. Лендау, Сидні Іван (2021). *Словники: мистецтво та ремесло лексикографії* (пер. з англ.). К.І.С.

6. Перебийніс, В. І., & Сорокін, В.М. (2009). *Традиційна та комп'ютерна лексикографія* (навч. посібник). Вид. центр КНЛУ.

7. Румянцева, Е. А. (2005). О проекте русско-английского учебного электронного словаря с элементами тезауруса. *Истфил: Исследования в гуманитарных науках*, с. 123-127.

8. Ситар, Г. В., & Адамусік, К. О. (2021). Макро- й мікроструктура словника термінів конструкційної граматики. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників та здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019-2020 рр. (квітень-травень, ДонНУ імені Василя Стуса, с. 130-131)*.

9. Fillmore, J. Charles (1988). The Mechanisms of «Construction Grammar». *Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, p. 35-55.

10. ОНСГ (2013). *The Oxford Handbook of Construction Grammar* (edited by

К. М. Скиба

доктор педагогічних наук, професор
Хмельницький національний університет

ВИКОРИСТАННЯ ЛОКАЛІЗАЦІЙНОЇ ПЛАТФОРМИ CROWDIN ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ НАВИЧОК ПЕРЕКЛАДУ

Глобалізація, динамічні інтеграційні процеси у світі та високий рівень інформатизації впливають на комунікаційні процеси та їхніх медіаторів – перекладачів. Перекладацька діяльність, особливо з розвитком інформаційних технологій, набула якісно нового характеру і вимагає на сьогодні нових, раніше не властивих перекладачу, знань та умінь. З огляду на це, професійна підготовка майбутніх перекладачів, які могли б якісно виконувати свої обов'язки, повинна враховувати особливості сучасного ринку послуг перекладу у змінних умовах сьогодення.

Проблемою компетентнісного портрету перекладача 21 століття займається чимала когорта науковців. Ми вважаємо, що такі дослідження навряд чи колись припиняться, оскільки перекладацька діяльність безупинно адаптується до середовища, де вона виконується, та нових реалій оточуючого світу. Саме тому набір компетентностей перекладача теж видозмінюється. Поруч із сталими компетентностями, які повинні завжди бути присутніми у перекладача, з'являються такі, про необхідність яких ще 10 років тому навіть не можна було здогадуватися. Отже, на додачу до мовної, транскультурної, текстової, соціолінгвістичної, перекладацької додаються компетентності пошуку та перевірки інформації, ведення перекладацького бізнесу, технічна компетентність, що передбачає вміння користуватися новітніми технологіями, форматувати та публікувати тексти, вести веб-сторінки, знати основи програмування та здійснювати локалізацію веб-сайтів й інші компетентності, залежно від галузі, для якої виконується переклад.

Наразі в Україні не існує затвердженого професійного стандарту перекладача, що ускладнює професійну підготовку майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти (ЗВО) в країні. Наявний стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» не враховує всі аспекти перекладацької роботи і має узагальнений характер. Прийняття професійного стандарту значно полегшило б організацію цілеспрямованої професійної підготовки майбутніх фахівців перекладу.

У ході нашого дослідження ми звертаємо увагу на європейський стандарт перекладача - EN 15038:2006 “Translation services – Service requirements” (“Послуги перекладу – вимоги до надання послуг перекладу”) [1], який враховує

особливості роботи сучасного перекладача та передбачає уміння користуватися апаратним та програмним забезпеченням, необхідним для ефективного автоматизованого перекладу.

Численні праці дослідників дидактики перекладу та фахівців-перекладознавців підкреслюють важливість знань програмного забезпечення для перекладацької діяльності (наприклад, Гуадек (Goudaеc) [2], Келі (Kelly) [3], Крюгер (Krüger) [4], Обраєн (O'Brien) [5], Шафнер (Schaffner) [6]). Вони також наголошують на тому, що навчання використанню технічних інструментів, необхідних для перекладу, має становити важливу частину підготовки майбутнього перекладача. На думку Гуадека, для того, аби випускник університету міг стати успішним у перекладацькій професії, він повинен не лише вміти користуватися базовою версією робочої станції перекладача, що зазвичай включає текстовий редактор, пам'ять перекладів, системи управління термінологією, набір браузерів для виходу в Інтернеті, але й таким специфічним програмним забезпеченням, яке необхідне для перекладу субтитрів та локалізації, здійснення управління перекладацькими проектами.

Навчання перекладачів в українських ЗВО не завжди є практико-орієнтованим. Переважна більшість навчальних планів на бакалаврському та магістерському рівнях підготовки майбутніх перекладачів передбачають значну кількість годин для вивчення теоретичних дисциплін. Вивчення нових САТ-інструментів для здійснення перекладу швидше та ефективніше часто здійснюється поверхово, або не отримує належної уваги, або ж взагалі не практикується. Така ситуація свідчить про те, що іноді практичні заняття з перекладу в університетах не співпадають із реальними завданнями перекладача на ринку праці, даючи лише приблизне уявлення того, як виглядає процес перекладу. Ще однією проблемою є те, що не всі перекладацькі лабораторії оснащені комп'ютерним обладнанням. Через це студентам іноді доводиться працювати на власних пристроях, які вони приносять з дому. В інших випадках переклади виконуються від руки, що дуже рідко зустрічається в перекладацьких реаліях. Такі заняття розраховані виключно на роботу із текстом і не враховують того, що в умовах стислих дедлайнів, перекладач, який працює на папері, просто не зможе конкурувати з тим, хто вміє працювати з новими САТ-інструментами. Справедливо відмітити, що такий стан речей у вітчизняних ЗВО зумовлений тим, що системи пам'яті перекладів, якими сьогодні користуються перекладачі по всьому світу, є дороговартісними і заклади просто не мають можливості їх придбати. Для вирішення такої проблеми ми пропонуємо користуватися безкоштовними версіями програм пам'яті перекладу, як SmartCat чи OmegaT. Варто відзначити, що хоча ці програми і мають обмежену функціональність, проте вони чудово виконують свої функції і можуть сформувати у студентів базові

навички користування програмами пам'яті перекладу. Аналогічно з платформами для локалізації – альтернативою дорогим програмам може бути платформа локалізації Crowdin. На відміну від численних інструментів CAT, використання платформи локалізації Crowdin є безкоштовним для перекладачів, і тільки провайдер вмісту вихідної мови платить за використання порталу. Програма пропонує перекладачеві численні функції, характерні для комерційного програмного забезпечення. Кожен проєкт має власну пам'ять перекладів, де зберігаються підтверджені переклади. Великою перевагою платформи є миттєвий попередній перегляд, включаючи остаточний макет веб-сайту з усіма матеріалами, посиланнями, зображеннями, відео та оновленнями вмісту в реальному часі. Завдяки цій функції перекладач знає, де розміщено той чи інший сегмент перекладу, і може прийняти рішення, наприклад, де текст потрібно зменшити або збільшити з урахуванням розміру вікна.

Платформи локалізації в Інтернеті можна використовувати більше для студентів молодших курсів, з перспективою вивчення складних комерційних програм на старших курсах чи на магістерському рівні. Опанування навичками роботи з таким видом програмного забезпечення може знайти відображення і в системі навчання впродовж життя для вже працюючих перекладачів. З цього погляду ми цілком погоджуємося з думкою Гуадека (2007) про те, що оптимізація навичок перекладу - це процес довжиною в життя, тому знайомство з будь-якою новою програмою також рекомендується досвідченим перекладачам.

Література

1. European Committee for Standardization. (2006) *EN 15038:2006 Translation services – Service requirements. English version of DIN EN 15038:2006-08*. Brussels. Retrieved from <http://www.itcanet.ir/ITCA/Standards/din%20en%2015038.pdf>
2. Gouadec, D. (2007). *Translation as a Profession*. John Benjamins.
3. Kelly, D. (2005). *A Handbook for Translator Trainers. A Guide to Reflective Practice*. St. Jerome Publishing.
4. Krüger, R. (2016). Contextualising Computer-Assisted Translation tools and modelling their usability. *TransKom*, 9(1), 114-148.
5. O'Brien, S. (2012). Translation as Human-Computer Interaction. *Translation Spaces*, 1(1), 101-122.
6. Schäffner, C. (2016). *An integrated approach to translator education: Didactic challenges* [1st CTER Congress 2016: Inspirations for Translation Pedagogy]. Cracow. Retrieved from <https://goo.su/7Puw>

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВЛЕННЕВОГО ЖАНРУ «ПОДЯКА» В ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Поняття мовленнєвого жанру було запроваджено М. М. Бахтіним на початку ХХ ст. на позначення стійких тематичних, композиційних і стилістичних типів висловлень: «наші висловлення мають певні стійкі типові форми побудови цілого. Ми використовуємо багатий репертуар усних (і писемних) мовленнєвих жанрів» [1, с. 272]. Актуальність проблеми вивчення мовленнєвих жанрів (далі – МЖ) зумовлена дискурсивної природою останніх. Ф. С. Бацевич вважає, що «є всі підстави розглядати МЖ як категорію дискурсу» [2, с. 42]. К. Ф. Сєдов вважає, що МЖ – це «універсальна лінгвофілософська категорія, дослідження якої має прояснити природу дискурсивної поведінки та мислення мовної особистості» [3, с. 237].

У лінгвістиці представлено різні типології МЖ (М. М. Бахтін, Н. Д. Арутюнова, О. Й. Шейгал, Т. В. Шмельова та ін.), однак Ф. С. Бацевич наполягає на визначення типів МЖ відповідно до типів дискурсів, у межах яких МЖ функціонують, тобто в межах виокремлюємо такі МЖ: політична біографія, політичний слоган, політична програма, політичне інтерв'ю тощо. Л. Л. Славова виокремлює ритуальні жанри, що «мають на меті адекватно реагувати на наявну ситуацію, пов'язану з відносинами між людьми [4, с. 85]. Одним з важливих МЖ у політичному дискурсі є подяка.

У політичній комунікації функціонують так звані листи-подяки, адресовані як політикам, так і від імені політикам різним особам або групам громадськості. Зважаючи на те, що ситуація подяки належить до етикетної комунікативної взаємодії, в ній використовуються ритуальні мовні формули: *дякувати, подякувати, завдячувати, спасибі* тощо. Проте на відміну від попередніх ритуальних МЖ подяка не пов'язана з урочистими подіями – як регулярного, так і нерегулярного характеру. Інформаційним приводом до створення подяки може бути конкретний вчинок адресата або подія, що вплинула на його поведінку. МЖ подяки об'єднує мовця та адресата як причетних до спільної справи, напр.: *Шановний пане Гулієв! Висловлюємо Вам щиру вдячність за надісланий Президентові України В.Ф. Януковичу подарунок – монографію «Институт президентства в противодействию международному терроризму», яку передано Главі держави. Дякуємо за добрі слова підтримки, побажання Главі держави, активну громадянську позицію та небайдужість до суспільних процесів, що відбуваються у нашій державі* (Подяка від імені В. Януковича проф. А.

Д. Гулієву). Подяка як ритуальний МЖ переважно має конкретного адресата, якого зазначено в рамковому ініціальному компонентів. Якщо адресатом привітання є одна конкретна людина, то характер такого спілкування має псевдоіндивідуалізований характер. За формою комунікативна взаємодія збігається з діалогічною писемною комунікацією, є звичайним епістолярним жанром, а за конкретною реалізацією ритуальні політичні привітання розраховані не лише на безпосереднього адресата, а й на адресатів-спостерігачів, аудиторію, тобто виконують іміджеву функцію та є елементом масової комунікації.

Проте окремі політичні подяки можуть бути адресованими й групі людей, колективному адресату, напр.: **Шановні земляки! Я вдячний за кредит довіри. Ви повинні знати, що голос кожного з вас – цінний і вирішальний. Я беру на себе відповідальність і даю вам слово, що буду робити все від мене належне для того, щоб наша країна та наша рідна Вінниччина жили краще. Жили по-новому! (...)** (Подяка землякам за підтримку на виборах, Р. Демчак, 2014). Колективний адресат є цільовою групою громадськості, до якої звертається конкретний політик від власного імені.

Обов'язковим елементом МЖ подяки є наявність текстової частини з переліком заслуг адресата, завдяки яким і підготовлено відповідний текст, напр.: **ВГО «Союз «Народна Пам'ять» від імені наших пошуковців і волонтерів, які беруть участь у місії з пошуку, ексгумації та евакуації тіл загиблих військових, висловлює Вам величезну подяку за надану допомогу у вирішенні транспортних проблем і питань страхування учасників цієї місії. З нами солідарні рідні та близькі тих хлопців, які знаходяться в зоні АТО. (...) Спасибі Вам за те, що ви не відстороняєтеся від проблем пошуку військовослужбовців, загиблих в зоні АТО. Окрема подяка – від тих матерів, які змогли повернути своїх синів з поля бою** (Подяка О. Богомолець, голова правління СНП Я. Жилкін, 2015). Цей перелік становить основний зміст подяки і пояснює причини створення тексту. Пояснення причини створення цього МЖ є обов'язковим, оскільки масовій аудиторії не зрозуміло, з якої нагоди політики вітають певну людину або групу людей.

Рідкісні приклади подяк становлять адресовані конкретному політику від колективного мовця, напр.: **Вельмишановний Вікторе Андрійовичу! Ми, громадяни України, представники так званої «трудової еміграції», що об'єднані в українські громадські організації країн Європи, засвідчуємо Вам свою велику повагу та подяку за Ваше рішення присвоїти звання «Героя України» провіднику ОУН-УПА Степану Бандері. (...) В новітній боротьбі за незалежну, соборну Україну мусимо пам'ятати, що націю об'єднують не соціальні блага, а сила жертвності її героїв! Слава Україні!** (Подяка В. Ющенку від українських громадських організацій країн Європи, 2010). Такі подяки є офіційними та урочистими, вони позбавлені елементів індивідуалізованості, оскільки мають

колективного мовця.

Отже, на відміну від інших МЖ ритуальної політичної комунікації подяки не пов'язані з політичними ритуалами, вони лише є елементами етикетного спілкування, тому виконують ритуальну функцію, хоч знакової ритуальної події. Подяки містять конкретизацію внеску і не репрезентують адресата в політичне життя, на підставі якого і підготовлено відповідний текст.

Література

1. Бахтин, М. М. (1979). *Естетика словесного творчества*. Искусство.
2. Бацевич, Ф. С. (2005). *Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи*. ПАІС.
3. Седов, К. Ф. (2004). *Дискурс и личность: Эволюция коммуникативной компетенции*. Лабиринт.
4. Славова, Л. Л. (2010). *Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Г. М. Труба

кандидат філологічних наук, доцент

С. А. Гречка

студентка 1 курс, магістр

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

МАНІПУЛЯЦІЯ СЛОВОТВОРЕННЯ В ПОЛІТИЧНИХ СЛОГАНАХ

Варто відзначити наукові дослідження професорки та мовознавців Зірки В.В., яка займається проблемами термінології, іншомовної лексики та мовних засобів ЗМІ: «Лінгвістика ХХІ ст.: нові дослідження і перспективи» (2008 р.); «Новий лексикон рекламних запозичень», «Неолексика в рекламі: необхідність чи реальність?» (2009 р.). Важливим також є доробок сучасних українських вчених, зокрема: структуру самого поняття «політичний дискурс» досліджують Н. Нагорна, І. Клименко, Н. Акінчиць, К. Серажим, А. Вовк, Н. Кондратенко; мовна гра як атрибут ЗМІ і політичного дискурсу покладена у центр дослідження Колоїз Ж.В., Космеди Т.А., Крутько Т.В.; маніпулятивний мовний вплив досліджують Кутуза Н.В., Ковалевська Т.Ю., Дяченко О.В., Зайцева М.О. та ін..

Загальноприйнятого визначення політичного дискурсу на сьогоднішній день не існує. У лінгвістичній літературі політичний дискурс представлений як багатоаспектне і багатопланове явище, як комплекс елементів, що утворюють єдине ціле [5]. Аналіз поняття «політичний дискурс» дозволяє застосувати широкий підхід до визначення політичного дискурсу і уналежнити до нього різні види дискурсу, автором якого є політик або який адресований політику як дискурс реагування на політичні події. Політичний дискурс як особливий вид спілкування характеризується рядом ознак і наділяється рядом функцій [4; 6]. Основними

функціями політичного дискурсу є інструментальна функція соціального контролю. У межах останньої здійснюється регуляція маніпулятивними технологіями.

Різновидом політичного дискурсу є мас-медійний (медійний) політичний дискурс, в рамках якого використовуються тексти політичної тематики, створені журналістами та поширювані за допомогою преси, телебачення, радіо, інтернету [2; 3].

Мовне маніпулювання як свідоме і цілеспрямоване використання тих чи інших особливостей пристрою і вживання мови використовує цілий ряд маніпулятивних мовних прийомів і засобів. Аналіз мовних одиниць показав, що в досліджуваному матеріалі в якості маніпулятивних мовних одиниць активно використовуються численні різноманітні мовні засоби, які представлені в такий спосіб: лексико-фразеологічні, просторічні та синтаксичні одиниці інтелектуалізації мови. У дослідженому матеріалі вони проявляються в першу чергу аббревіатур, термінологізація мови, використання іншомовної лексики [1].

Зазначені явища ускладнюють сприйняття інформації, роблять його багатоступеневим і опосередкованим, вимагають спеціальних інтелектуальних зусиль і додаткових знань.

Метою є дослідити феномен мовних маніпуляцій в політичному дискурсі, зокрема на прикладі слоганів партій сучасних українських політичних діячів, та проаналізувати слогани політичних партій на предмет лінгвістичних прийомів впливу та оцінити їх загальну ефективність.

Матеріалом дослідження слугували політичні рекламні слогани, представлені на білбордах, українських телеканалах та соціальної мережі Інтернет у період передвиборчої кампанії з 2009 по 2019 роки в Україні.

Основними **методами дослідження** стали контекстуально-інтерпретаційний та описовий.

Предметом дослідження є мовна маніпуляція в політичному дискурсі, що розглядається в аспекті її технологічності, який системно та цілеспрямовано сформований. **Об'єктом дослідження** даної роботи є тексти політичного дискурсу.

Улюбленим засобом мовленнєвого маніпулювання в області синтаксису залишаються риторичні запитання, за допомогою яких запускається негативна інформація про опонента, результатом чого може стати вкорінене в масовій свідомості негативну думку і, як наслідок, остаточно «підмочена» репутація політика. Навмисні повтори окремих слів і словосполучень, які закріплюють у свідомості адресата потрібну думку. Лінгвістичний аналіз слоганів різних партій показує, що для досягнення цієї мети використовувались різні прийоми мовного маніпулювання, а саме:

- популізм («Відбудуємо стабільність!», «Віддамо вклади Ощадбанку», «Будемо їздити до Європи без віз. Україні — бути!»);

- використання ідеалів і цінностей певних груп для залучення електорату («Владу мільйонам, а не мільйонерам», «Шанс для молоді. Європейський рівень освіти. Гарантоване перше робоче місце.», «Повернемо нормальні тарифи», «Русский язык — от регионального до второго государственного! Голосуй за будущее!»);

- абстрактні форми («Візьми і зроби!», «Об'єднуйтесь!»).

Підводячи підсумок, необхідно підкреслити, що ефективність впливу на аудиторію досягається шляхом взаємодії інформаційної та емоційної складових політичної реклами. Вдала політична реклама — яскрава, виразна, і тому запам'ятовується. Реклама багато в чому формує громадську думку і іноді навіть знання про політику. Для електоральної аудиторії політичну реальність становить не сама політична програма партії, а її інтерпретація. Саме за допомогою мовних технологій формується в свідомості людей бажані образи, ставлення до політичного курсу, програмою. Мовні технології також здатні спонукати, мотивувати людей до прийняття тих мул інших рішень, створювати і зберігати інтерес до певної політичної партії. В умовах української дійсності роль політичної реклами велика, що вимагає подальшої розробки цієї проблеми.

Література

1.Быкова О. Н. (1999). Языковое манипулирование. *Теоретические и прикладные аспекты речевого общения*, Вып. 1(8).

2.Ван Дейк Т. А. (2000). *Язык. Познание. Коммуникация*. БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ.

3.Васильев А. Д. (2006). Некоторые манипулятивные приемы в текстах телевизионных новостей. *Политическая лингвистика*, 20.

4.Кондратенко Н. В. (2007). *Український політичний дискурс: текстуалізація реальності*. Астропринт.

5.Маслова В. А. (2008). Политический дискурс: языковые игры или игры в слова? *Политическая лингвистика*, 1(24).

6.Шейгал Е. И. (2000). *Семиотика политического дискурса*. Перемена.

ПРИЗВИЩЕ ЯК СПОСІБ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ: СЛОВОТВІРНИЙ АСПЕКТ

Антропоніми, зокрема прізвища, є важливим способом етнічної ідентифікації. На це прямо або ж опосередковано вказується у працях багатьох українських дослідників (С. П. Бевзенко, Ю. О. Карпенко, Ю. К. Редько, І. Д. Фаріон, П. П. Чучка та ін.). Вивчення означеної проблематики було й нині залишається **актуальним**, оскільки, як наголошує І. Д. Фаріон, антропоніми як згустки історично-культурних смислів найбільше відкриті до суспільно-політичного втручання. Їхня глибинна і знакова природа виклично провокує колоніальне чи постколоніальне суспільство до асиміляційного підпорядкування [1, с. 35].

Мета нашого дослідження – розкрити на морфемно-словотвірному рівні етнічно-ідентифікаційну функцію прізвищ. **Об’єкт** спостереження – офіційні антропоніми. **Предмет** вивчення – морфемно-словотвірні засоби етнічної ідентифікації, які репрезентують прізвища. Перед собою ставимо **завдання**: визначити й описати морфемно-словотвірні засоби прізвищ, за допомогою яких здійснюється етнічна ідентифікація; порівняти використання цих засобів у різних мовах; з’ясувати, у яких мовно-суспільних зв’язках перебувають прізвища.

В українській мові є кілька десятків словотвірних типів, за зразком яких утворюються прізвища. Кількість формантів, якими продукуються прізвища, перевищує число 30. Серед них найпродуктивніші – суфікси -енк-о, -ук (-юк), -чук [3, с. 495]. Прізвища з синонімічними суфіксами -енк-о, -ин, -ак (-як), -ук (-юк), -чук позначають буквально таке: *Назаренко – син Назара, Васишин – син Васиши, Гнатишак – син Гнатиши, Климук – син Клима, Остапчук – син Остапа*. Вони є однією з тих яскравих ознак, які засвідчують самотність української морфемно-словотвірної системи в царині національної антропонімії [2, с. 72]. Морфемна структура антропонімів, утворених цими афіксами, а також характер їх деривації якнайповніше розкривають етнічно-ідентифікаційне наповнення українських прізвищ.

Спостереження, які стосуються творення прізвищ осіб різних етносів, показують, що процес деривації офіційних антропонімів в інших мовах відбувається аналогічним чином. Пор. афікси та інші структурні компоненти з такою ж функцією, а також сам процес продукування прізвищ у мовах, серед яких як близькі за своїм походженням мови до української, так і далекі: рос. *Іван-ов* (син Івана), болг. *Пётр-ов* (син Петра), груз. *Григора-швілі* (син Григора), вірм. *Петрос-ян* (син Петра), нім. *Мендель-сон* (син Менделя), англ. *Джонсон* (син

Джона), дат. *Андер-сен* (син Андера), тюрк. *Ібрагім-заде* (син Ібрагіма), *Алім-огли* (син Аліма) тощо. Отже, можемо висновувати, що етнічна ідентифікація відбувається саме завдяки специфічним афіксам та іншим структурним компонентам, якими створюються офіційні найменування представників різних народів. І. Д. Фаріон, досліджуючи національно-ідентифікаційну функцію особових імен, з цього приводу зазначає, що всі власні назви людей є найзагальнішими й найіндивідуальнішими та найміжнароднішими і найнаціональнішими словами водночас [1, с. 35].

Прізвище – вид антропоніма, обов'язкове спадкове власне іменування людини, яким окрім неї в офіційних сферах називають кожного з членів родини. На відміну від імені особового, яке вибирають для новонародженого, та від імені по батькові, яке утворюють від офіційного батькового імені, прізвище в Україні, за чинним законодавством, передається від чоловіка дружині (рідше – навпаки), від батьків – дітям. Оскільки прізвище – основне ідентифікуюче позначення родини в суспільстві, то його форма здебільшого не варіюється [3, с. 494]. Утім, спостереження показують, що нерідко українцям доводилося змінювати своє прізвище чи то з власної волі, чи то вони змушені були це робити через певні обставини. Йдеться про часи лінгвоциду в минулому з боку імперської Росії, деяких інших сусідніх країн – Польщі, Румунії, Угорщини, а також часи існування радянського тоталітарного режиму. Найчастіше в прізвищах змінювали суфікс, який ідентифікує особу як представника одного етносу, на формант, яким ідентифікується представник іншого етносу. Так, скажімо, прізвища полеглих у Другій світовій війні українців могли змінювати шляхом вилучення в них одних суфіксів і додавання іншого – суфікса -ов, який є морфемним ідентифікатором російського етносу: *Петрук* → *Петров*, *Литвин* → *Литвинов*. Про ці випадки розповідають родичі тих, хто не повернувся з війни, пошуки місця загибелі та поховання яких дуже ускладнилися у зв'язку зі зміною прізвищ. Щоб вижити в радянській тоталітарній державі, нерідко своє прізвище змушені були змінювати діти так званих ворогів народу. Фіксуються й такі випадки, коли українці змінювали своє офіційне іменування, додаючи російські суфікси -ов, -ин з метою отримання від влади певних преференцій (кар'єрне зростання тощо). За свідченням істориків, саме ця причина спонукала відомого генерала часів Другої світової війни Ватутю, українця за походженням, за порадою маршала Жукова змінити своє прізвище на *Ватутін*. Непоодинокими є випадки, коли в органах державної реєстрації прізвища людей навмисне або випадково (через низький рівень освіти працівників) записуються неправильно. На сьогодні на непідконтрольній території українського Донбасу громадянам України владою РФ надано 700 000 російських паспортів. У цій ситуації питання про те, як саме в них фіксуються українські прізвища, залишається відкритим. Недослідженим

залишається також питання, яке стосується прізвищ українців, що проживають на етнічних українських землях за кордоном. Нерідко на кладовищах на надмогильних написах можна побачити, що поховані поруч родичі мають прізвища, які відрізняються лише одним афіксом. Спостерігається це переважно на тих територіях України, які межують з іншими країнами.

І. Д. Фаріон стверджує, що антропонімійна асиміляція – один із надійних і далекосяжних способів відчуження нації від власної природи, чи духовної ідентифікації [1, с. 36]. Вона стосується не лише українців як етносу, але й інших народів. Як зазначалося вище, прізвища тюркомовних народів, як правило, утворюються приєднанням до особового імені батька компонентів -заде, -огли зі значенням ‘син, спадкоємець того, хто названий твірним словом’. Свідченням лінгвоциду тюркських народів є морфемно-словотвірне оформлення їх прізвищ. Пор. напр.: *Джамілев* (кримський татарин), *Айтматов* (киргиз), *Назарбаєв* (казах), *Алієв* (азербайджанець), *Гамзатов* (дагестанець), *Мустафаєв* (чеченець) та ін.

З поверненням кримських татар на їх історичну батьківщину після депортації в 1944 р. в антропонімній системі цього народу спостерігається дуже цікаве явище. У них з’явилися сім’ї, у яких діти мають різні прізвища. Так, батьки, старші діти, які народилися в депортації, мають морфемно зросійщену форму прізвища, а діти, які вже народилися в Криму, – прізвище, утворене за морфемно-словотвірними законами кримськотатарської мови. Пор., напр., прізвище старшого брата – *Алієв*, а молодшого – *Аліогли*.

Отже, прізвища, зокрема їх морфемно-словотвірне оформлення, – яскравий показник етнічної ідентифікації. Антропонімійна асиміляція – один із важливих кроків, спрямованих на безкровне знищення етносу.

Перспективу нашого дослідження вбачаємо в ретельному фундаментальному вивченні порушеної проблематики.

Література

1. Фаріон І. Д. (2005). Національно-ідентифікаційна функція антропонімів. *Традиційне і нове у вивченні власних назв* [тези допов. Міжнародн. ономаст. конф., с. 35–37]. Донецьк; Горлівка; Святогірськ.
2. Хрустик Н. М. (2015). *Сучасна українська мова. Морфеміка. Словотвір: підручник*. Фенікс.
3. Чучка П. П. (2000). Прізвище. *Українська мова: Енциклопедія* (с. 494–495). Укр. Енцикл.

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ АНТРОПОНІМНИХ ФОРМУЛ

Антропонімі форми є національно маркованими та специфічними для різних рівнів суспільства [2, с. 34]. Участь у їх конструюванні можуть брати: особове ім'я, середнє ім'я, прізвище, особове ім'я батька та особове ім'я діда (як компонент іменування дитини), патронім, почесне ім'я (надане особі або використовуване нею як знак статусу чи поваги), релігійне ім'я (присвоєне або вживане відповідно до традицій носія) [5, с. 2]. Пропонована наукова розвідка має за мету простежити особливості формування деяких національних антропонімічних формул.

Так, англійське офіційне іменування зазвичай включає особове ім'я (first name), середнє ім'я (middle name), прізвище (family name). Із двох індивідуальних назв пріоритетною є здебільшого перша, тоді як сферою функціонування другої є офіційна документація. За спостереженням дослідника англійських імен О. Леоновича, звичай присвоювати дитині середнє ім'я є настільки стійким, що наразі випадки обрання двох чи трьох середніх імен фіксуються частіше за відсутність хоча б одного такого компонента [3]. Реалії вживання британської антропонімічної формули допомагають з'ясувати вільні джерела інтернету. Так, один із дописувачів сайту Quora Ніл Андерсон, магістр археології, расової та етнічної належності (Саутгемптонський університет) розтлумачує, як працює ця система: *Ніл* – так до нього звертаються зазвичай, *Ніл Андерсон* – так до нього звертається малознайома людина або ж це офіційна ситуація спілкування, *Ніл Девід Андерсон* – так до нього звертається матір, коли свариться [9]. Іронічний ефект увиразнює висновок про те, що не всі компоненти офіційного іменування однакою мірою представлені в комунікативній практиці.

Аналогічна система онімної ідентифікації поширена в американському вжитку, однак там середні імена мають дещо більшу вагу: у дослідженні В. А. ван Тілбург та Е. Ігу описано популярність середнього імені у формі ініціалу в тих сферах, що мають справу з інтелектуальними досягненнями (академічна та наукова діяльність, юриспруденція, медицина), та засвідчено його фрагментарне використання в спорті, інтертейнменті [8]. Неоднозначним є ставлення до середніх імен й у політиці: так, Барак Хуссейн Обама колись жартома відзначив, що він своє середнє ім'я отримав від людини, яка, вочевидь, ніколи не думала, що він балотуватиметься в президенти [10], натомість британський політик та державний діяч *Александр Борис де Пфедфель Джонсон* більш відомий за своїм середнім ім'ям – *Борис Джонсон*.

Сучасна антропонімна модель Франції є дволексемною, однак часто особове ім'я або прізвище є аналітично вираженим: *Фредерік Жоліо-Кюрі, Марі-Терез Морле* [2, с. 35].

Арабська система має власну традицію, що виявляє суттєві варіації залежно від країни походження носія, релігії, культури (сільська, племінна чи міська), ступеня офіційності та навіть особистих уподобань, однак загалом традиційні арабські іменування можуть комбінувати до п'яти лексем і більше [7, с. 20]: *Аль-Джузджані. Шейх Абу Аль-Раїс Шараф Аль-Мульк абу Аль-Хусейн ібн Абдаллах ібн Аль-Хасан ібн Сіна* (Авіценна). У своєму дослідженні «The Arabic Naming System» Б. Нотзон та Г. Несом зауважують, що на практиці офіційне ім'я, присвоєне після народження, часто супроводжується неофіційним почесним найменням, яке є неформальним звертанням та виявом поваги, а також релігійним чи описовим іменем-епітетом: *Абу Юсуф Хасан, Харун аль-Рашид*. Використання прізвища взагалі не є послідовним (у Єгипті та Лівані не вживається), тож встановлення родинних зв'язків на підставі іменування часто просто не видається можливим. Аналогом українського по батькові є арабський *nasab*, який починається з *bin / ibn* або *bint* та означає «син» або «донька»: *Хасан ібн Фарадж*. Використання *bin / ibn* різняться залежно від країни, що часом спричиняє неправильну ідентифікацію особи: в Іраці та деяких інших регіонах його просто опускають, тож *Саддам Хусейн* фактично означає «Саддам, син Хусейна», а не поєднання імені та прізвища.

Китайська офіційна система іменування сьогодні репрезентована родовим спадковим іменем та індивідуальною назвою: *Ван Шулань, Лі Цзе*. Однак ще донедавна сама особа могла використовувати кілька імен, щоб означити себе, або ж її можна було ідентифікувати через низку антропонімів різних груп [5, с. 56]. При цьому вибір завжди регламентувався багатьма етикетними приписами й табу. Так, за різних обставин, крім офіційного індивідуального імені та родового спадкового імені, вживалися: вікові наймення – дитячі (молочні) імена й учнівські імена; спеціалізовані – творчі (літературний і артистичний псевдонім) та конфесійні (почесне чернече ім'я за визначні заслуги); обрані самостійно або надані оточенням імена (запозичене західне ім'я, прізвисько); почесні імена за заслуги, за дозволом органів влади чи за рішенням громади [1]. Наразі традиція вживання багатьох цих антропонімів уже нівельована, однак прізвиська й надалі продовжують використовувати замість офіційного імені, додаючи до прізвища та в такий спосіб ускладнюючи правильну ідентифікацію особи [5, с. 57].

Іспанська антропонімна формула є доволі складною. Фахівці найчастіше говорять про два прізвища, з яких перше – батьківське, друге – материнське. Після одруження жінка зберігає лише прізвище батька, до якого додає прийменник *de* та прізвище батька чоловіка (*Марія Есківель де Санчес*). Натомість алгоритм

формування офіційного іменування її дитини буде зовсім інший: особове ім'я буде скомбіноване з прізвищем батька та прізвищем матері (*Сусана Санчес Есквівель*). У результаті батько, матір та дитина матимуть різний набір антропонімів з відмінною послідовністю компонентів. При цьому описана традиція часто має багато варіацій: може опускатися частка *de*, додаватися сполучник *у* та приєднуватися батьківські й материнські імена [6, с. 118].

Два імені та прізвища від обох батьків отримують новонароджені португальці: іменування португальського футболіста *Сергіо Мігеля Рельваса де Олівейри* поєднує в антропонімній формулі особове імена *Сергіо Мігель*, прізвище матері *Рельвас* і прізвище батька *де Олівейра*. А от ісландська антропонімна формула, окреслена докладно О. Скляренко, навпаки, є двокомпонентною (особове ім'я та ім'я по батькові) і передбачає дуже обмежене використання прізвища, причому заборона існує на законодавчому рівні: *Свен Торвардссон* є сином *Торварда*, а його син матиме «прізвище» *Свенссон* [4, с. 142].

На африканському континенті існує цілий спектр антропонімних формул. Наприклад, у Нігерії типовими компонентами офіційного іменування є особове ім'я та прізвище (народи йоруба, іґбо), а от у Сомалі особа зазвичай має три компоненти, причому серед них прізвище відсутнє: особове ім'я, особове ім'я батька, особове ім'я діда [5, с. 5–8]. Факультативне деякою мірою прізвище також у афганців (пушту), індійців (сикхи), пакистанців тощо.

Література

1. Завьялова, Т. Г. (2012). *Имя и судьба в китайской культуре*. НГУ.
2. Коломойченко, А. Е. (2016). Один человек – много имен (об онимной структуре в современном английском языке). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Серія: Філологія*, 24(2).
3. Леонович, О. А. (2002). *В мире английских имен*. ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель».
4. Скляренко, О. М. (2018). До типологічного зіставлення антропонімів. *Студії з ономастики та етимології*.
5. A guide to names and naming practices. Retrieved from <https://cutt.ly/iWkJvEE>
6. Black, B. (2003). Indexing the Names of Authors from Spanish and Portuguese-Speaking Countries. *Council of Science Editors*, 26.
7. Notzon, B., & Nesom, G. (2005) The Arabic Naming System. *Council of Science Editors*, 28(1).
8. van Tilburg, W., & Igou, Eric R. (2014). The impact of middle names : Middle name initials enhance evaluations of intellectual performance. *European Journal of Social Psychology*, 44(4).
9. Quora. *Why do Britons have middle names less often than Americans?* Retrieved from <https://cutt.ly/2WkKdJO>
10. BBC. *Your name reveals more than you think*. Retrieved from <https://cutt.ly/HWkKzhd>

ДИСКУРС ФАТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ АНТРОПОЗОРІЄНТОВАНОЇ ЛІНГВІСТИКИ СЬОГОДЕННЯ

Дискурс фатичної комунікації, що входить у дискурсивно-стильовий континуум української мови як важливий його складник, забезпечує соціально й ситуативно детерміноване спілкування, регулює перебіг мовленнєвих актів, спрямованих на підтримування процесу спілкування, на встановлення й завершення контакту, на дотримання правил мовленнєвого етикету – у ситуації привітання, побажання, знайомства, прощання, подяки, загалом на вербалізацію метакомунікативних інтенцій [2]. Цей тип дискурсивної практики мовця засвідчує його вихованість, високу культуру поведінки та мовлення, толерантне ставлення до співрозмовника.

Фатична комунікація слугує обов'язковим компонентом повсякденного спілкування людей. Попри те, що вона лише супроводжує перебіг основної комунікації, усе ж це так само «зустріч з іншим», «акт взаємодії особистостей» [1, с. 103]. Такий діалогічний адресантно-адресатний континуум детермінує низка чинників, з-поміж яких комуніканти як основні субстанції процесу спілкування. Адже на перебіг комунікативного процесу впливає їхній соціальний статус. Комунікантові властиві певні стандарти поведінки, стать, національна належність, вік, позиційно-фахова роль, що впливає на вдалий або невдалий перебіг комунікації, на використання тих або тих вербальних / невербальних засобів у різнотипних мовленнєвих ситуаціях.

В адресантно-адресатному континуумі важливу роль відіграє мовець як основний суб'єкт комунікації. Він створює і передає вербальне повідомлення, використовуючи етикетні формули ввічливості для підкреслення важливості повідомлюваного, для налагодження тіснішого контакту зі співрозмовником. У комунікативній ситуації саме мовець повинен враховувати особливості адресата, керувати й регулювати його поведінку, тому зрозумілими є певні моделі міжособистісної взаємодії, зокрема – домінування, маніпуляція, суперництво, партнерство, співробітництво чи конфлікт. Водночас принцип ввічливості як присутній чинник гармонізації дискурсу фатичної комунікації спрямований на запобігання розвитку конфліктності та мовленнєвій агресії.

Фатична комунікація, як і будь-яка інша, спрямована на реалізацію конкретних комунікативних цілей, вираження інтенцій соціально-регулятивного характеру. Вітаючи адресата мовлення, дякуючи йому, починаючи розмову чи завершуючи, співчуваючи чи радячи, мовець вербалізує низку

метакомунікативних інтенцій, що «відображають комунікативну поведінку мовців у ситуаціях ритуального (етикетного) спілкування, у процесі налагодження, ініціювання та припинення контакту» [2, с.146].

Фатична комунікація розгортається в часі та просторі, її здійснюють мовці, використовуючи мовні засоби в контексті тих або тих соціокультурних, фізичних, психоментальних чинників, що загалом дає змогу нам виокремити діалог як найрелевантніший комунікативний реєстр фатичної комунікації, напр.: – *З Різдром Христовим будьмо здорові і за всіх здоров'я! – Будьмо здорові* (М. Вінграновський). У фатичному діалозі вітання чи поздоровлення репліка стимулу здебільшого є ініціальною. Як репліку реакцію визначаємо етикетні конструкції дякування, вибачення тощо. Однак від стосунків між комунікантами, від можливостей утілити їхні інтенції виокремлюють кооперативні (гармонійні) діалоги, побудовані за принципом кооперації, толерантності й ефективної мовленнєвої взаємодії (діалоги-унісони), та діалоги негармонійні, що порушують правила кооперації й відображають конфліктну комунікацію (діалоги-дисонанси). Пор.: – *Здорові були, пані Марусю! – І ви будьте здорові з неділею!* (В. Шкляр); – *Що, козачки? – не вітаючись, звернувся Олекса до трьох незнайомих йому чоловіків. – Совдепію зібрались розводити?* (В. Шкляр).

За нашими спостереженнями, фатичний діалог реалізує: 1) простий фатив, що представлений реплікою стимулу і становить одиничну формулу етикету (привітання, звертання, співчуття, компліменту тощо), пор.: – *Добрый вечер добрим людям!* (М. Стельмах); – *Спасибі, спасибі, Олександр, за поміч* (М. Стельмах); – *Хай вас боронить Всевишній* (М. Стельмах); 2) складний фатив, сформований з двох і більше етикетних конструкцій, які створюють фатичну ситуацію, наприклад, вітання і звертання, компліменту та похвали, початку розмови й побажання, пор.: *Дорогий Олесю Терентійовичу, з Новим роком. З новим щастям Вас з родиною сердечно вітаємо! Бажаємо здоров'я, радісного настрою, творчих перемог все нових і нових на нашу радість* (П. Тичина); 3) складений фатив, який складається з етикетної конструкції та конкретної комунікативної мети (розповідної, питальної, спонукальної, оптативної та ін.): – *А відкіля вас Бог несе? Чи здалека, чи зблизька? Може, ви охотники які? Може, рибалки або, може, вольнії козаки?* (М. Вінграновський).

У контексті антропозорієнтованої лінгвістики дискурс фатичної комунікації увиразнює толерантний перебіг людської інтеракції, засвідчує наявність адресантно-адресатного континууму, детермінованого етикетом, категорією ввічливості, соціальними стандартами спілкування. Подальший аналіз комунікативно-інтенційного змісту етикетних висловлень із використанням найновіших прагматичних методів і методик (інтент- й дискурс-аналізу), порівняльний аспект традиційних та осучаснених етикетних конструкцій формує

перспективу дослідження цього важливого феномену людської комунікації.

Література:

1. Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики: підручник*. Академія.
2. Шабат-Савка, С. Т. (2014). Типологічні вияви інтенцій у дискурсі фатичної комунікації. *Вісник Одеського національного університету, Серія: Філологія*, т. 19, вип. 4(10), с. 145–152.

Л. Д. Швелідзе

кандидат філологічних наук, доцент

Національний університет «Одеська політехніка»

СТРАТЕГІЯ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У дискурсі сомереж учасники самостійно обирають вектор самовизначення й самопредставлення, вони коригують власну мовленнєву поведінку, створюючи такий образ, що повинен бути привабливим або – навпаки – епатажним. На думку дослідників, специфіка мережевого дискурсу дає можливість представити себе ким завгодно, навіть створити повністю новий образ, з цього погляду інтернет вважають «середовищем самоідентифікації, у якому індивід повинен пройти процес самопрезентації» [2]. Стратегія самопрезентації характеризується поданням інформації про мовця як користувача соцмережі та його найважливіші характеристики: «інтернет-користувач створює певний віртуальний образ, з яким комунікують інші користувачі» [1, с. 28]. В українськомовному мережевому дискурсі представлена 284 (6%) текстовими фрагментами, в англійськомовному – 355 (7%) від загальної кількості проаналізованих одиниць і 10% та 15% у межах кооперативних стратегій відповідно.

О. Лутовінова вважає, що «під час аналізу особливостей самопрезентації тієї чи тієї особи у віртуальній комунікації особливу увагу потрібно приділити особливостям мовленнєвої поведінки і невербальним компонентам комунікативної поведінки» [3, с. 58–59]. До особливості мовленнєвої поведінки уналежнено специфічні формули спілкування, прецедентні феномени і мовну гру; до невербальних – використання емотиконів, картинок, а також мультимедійних засобів.

На перший план у такому разі мовець висуває власні досягнення, визначні події в житті, що його позитивно характеризують і повинні вразити адресатів, напр.: *In celebration of Open Access Week, my doctoral thesis, **Properties of Expanding Universes**, written in 1966, is now available to the public. Anyone, anywhere in the world should have free, **unhindered access to not just my research, but to the research of every great and enquiring mind across the spectrum of human***

understanding. *I hope my work will inspire someone to pursue their own research, to seek the answer to one of the universe's many unanswered questions, as the works of Isaac Newton, James Clerk Maxwell, and Albert Einstein once inspired me. After so many requests over time from people wanting to read this thesis, I also hope it doesn't disappoint. If it does, please address any questions or complaints to my younger self. You will only have to invent time travel to do so.* – **SH** (Facebook, С. Хокінг, 23.10.2017). Мовними засобами вираження стратегії самопрезентації насамперед є граматичні форми 1-ої особи однини та особові і присвійні займенники, а на семантичному рівні – позитивно оцінна лексика, вжита для характеристики дій мовця. Важливо відзначити, що позитивна оцінка надається мовцем його власним діям, рисам характеру з виокремленням таких характеристик, що вигідно відрізняють його від інших людей. Таке вираження егоцентричної мовленнєвої поведінки є, на нашу думку, порушенням максими скромності і – відповідно – принципу ввічливості.

Зважаючи на це, комунікативна стратегія самопрезентації характерна для дописів політиків, напр.: *Мене називають соціальним Прем'єром – бо для мене було важливо, щоб через економічне зростання зростав добробут людей. Цей тренд треба продовжити, але не за рахунок нарощування боргів, а через зростання економіки* (Twitter, В. Гройсман, 18.09.2020); *Finished off the year with the highest Stock Market in history. Setting records with your 401k's, just like I said you would. Congratulations to all!* (Facebook, Д. Трамп, 1.01.2021); *Немає у світі щасливчиків, для кого б #COVID19 не становив загрози. Попри усі карантинні заходи, я теж отримав + результат. В мене 37,5, а всім бажаю 36,6! Втім, почувуюся добре. Обіцяю ізолюватися і продовжую працювати. Більшість долає COVID19. І я теж це пройду. Все буде добре!* (Facebook, В. Зеленський, 9.11.2020). Мовці-політики абсолютизують власні досягнення, визначаючи їх як позитивні дії, та дають неаргументовані позитивні оцінки власним діям, зокрема в минулому.

Відзначимо зловживання граматичними формами 1-ої особи однини: мовець повторює багаторазово ці форми, наголошуючи на своїй ролі в описаних подіях, напр.: *Music has always played an important role in my life – and that was especially true during my presidency. In honor of my book hitting shelves tomorrow, I put together this playlist featuring some memorable songs from my administration. Hope you enjoy it* (Facebook, Б. Обама, 16.11.2020); *I see now why democracy never works* (Twitter, 28.12.2020). Фіксуємо багаторазове повторення особових і присвійних займенників на позначення 1-ої особи однини разом з вживанням позитивно-оцінної лексики, напр.: *Помітила, що з віком все більше тяжію до простих речей. Мій нині девіз – не ускладнювати і так без того складне життя. Простий одяг, проста їжа, незамудрені рецепти, прості слова про найголовніше... Це та*

простота, що осяює зсередини не від примітивного світогляду, а від великого досвіду пережитих труднощів. **Люблю ці зміни в собі** (Facebook, Т. Єщенко, 23.12.2020).

Наявність позитивних оцінок власної діяльності та особистості вважаємо визначальною рисою стратегії самопрезентації. Зважаючи на це, домінантними мовними засобами реалізації цієї стратегії є особові займенники 1-ої особи, відповідні присвійні займенники і дієслівні форми, напр.: *Якось вранці я подумав: Бог спеціально придумав COVID-19, аби я на карантині написав цю книгу. Секс, Смерть, Любов і Гроші – ось теми, які понад усе цікавлять людство. А оскільки я є його яскравим представником, то втілю в життя давній задум – виклав власну біографію у формі коротких, часом смішно-грішних історій, що мали місце в моєму житті* (Facebook, А. Мухарський, 21.09.2020). Нашарування особових і присвійних займенників актуалізує егоцентричність мовлення, що й увиразнює стратегію самопрезентації. Звернемо увагу і на вживання лексем позитивно оцінної семантики (англ. *great and enquiring mind*, укр. *яскравий представник*), що характеризують особистість мовця.

Крім того, стратегія самопрезентації скерована на комплексне висвітлення подій життя мовця, його особистості, зокрема досягнень і перемог. Самопрезентація передбачає самовихваляння та самооцінювання, напр.: *If I do not sound like a typical Washington politician, it's because I'm NOT a politician. If I do not always play by the rules of the Washington Establishment, it's because I was elected to fight for YOU, harder than anyone ever has before!* (Twitter, Д. Трамп, 22.10.2020). Наведений приклад демонструє презентацію життєвого кредо, пояснення власних вчинків, позиціонування себе як видатної особистості.

Отже, здебільшого самопрезентація стає основною стратегією мовленнєвої поведінки мовців-політиків у мережевому дискурсі, тобто вони використовують соцмережі для самопрезентації.

Література

1. Быкова, О. А. (2016). Кооперативные и некооперативные стратегии участников интернет-полилога. *Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки*, 12(751), с. 26–35.
2. Жичкина, А. Е., & Белинская, Е. П. (1999). Стратегии самопрезентации и их связь с реальной идентичностью. *Флогистон: Психология из первых рук*. Відновлено із: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/strategy>
3. Лутовинова, О. В. (2009). *Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса*. Перемена.

ДИНАМІКА ГУСТАТИВІВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ «КАЙДАШЕВА СІМ'Я» І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

Вступна частина. Самобутня творчість І. Нечуя-Левицького і досі залишається актуальним питанням досліджень та розвідок учених. Існує низка праць, спрямованих на дослідження художнього стилю, мовотворчості, етнокультурного змісту творів митця, адже «мовотворчість І. Нечуя-Левицького – це важливий об'єкт вивчення історії літературної мови, формування її лексичної норми» [7, с. 110], а також лінгвокультурології, епсихолінгвістики тощо. Різні аспекти цих розвідок представлено у працях таких учених: А. Амбіцька [1], В. Власенко [2], С. Єрмоленко [4], Н. Зборовська [5], Р. Іванченко [6], Л. Мялковська [7; 8], І. Приходько [10], Н. Сологуб [11] та ін. Мова героїв твору І. Нечуя-Левицького віддзеркалює національний колорит українців, їхні психо- й етноментальні риси. У зв'язку з цим Л. Мялковська зазначає: «Словник письменника і структура художньої оповіді дають змогу сучасному читачеві не лише уявити традиційний український побут, пізнати народні звичаї, обряди, а й оцінити ширший погляд автора на етнокультурні й соціальні явища тогочасного українського суспільства, які позначалися на долях, характерах конкретних людей» [7, с. 110]. Особливої уваги заслуговують сцени споживання їжі, представлені в контексті творів прозаїка, які ідентифікують автентичність української густаторної культури: «Дивуєшся тій кількості їжі, яку селяни споживають за столом! Це справжні гедоністично-їстівні оргії. Письменник ніби милується цим здоровим поглинанням їжі» [5, с. 60].

Основна частина. Вищезазначене спонукає до необхідності виокремлення густаторних маркерів у контексті твору «Кайдашева сім'я», оскільки його традиційне прочитання акцентує увагу на «етнопсихологізмі» творчості І. Нечуя-Левицького [5, с. 73], а лексика на позначення назв їжі, продуктів харчування, питва (т. зв. густаторна лєсика) демонструє національні традиції, побут, звичаї, обряди, святкування, виявляючи в такий спосіб неповторність і самобутність світоглядних пріоритетів українців. Густаторна лексика – це лексика на позначення їжі та питва, яка у тексті стає маркером національної та соціальної ідентичностей. Вона може або відштовхувати носія іншої національної харчової культури, або викликати змішані почуття захоплення та гидливості від незвичності й екзотичності [14, с. 19]. С. Яценко підкреслює, що «лексика на позначення їжі та питва тісно пов'язана з матеріальною культурою народу, це дає можливість ідентифікувати її як категорію історичну» [15, с. 160] й

етнокультурну, бо «їжа українців – це символ традицій, культури етносу, якоюсь мірою матеріального стану народу. Українській системі харчування, як і системі харчування кожного етносу, притаманні своєрідні звичаї, пов'язані з приготуванням повсякденних чи ритуальних страв, харчові заборони, обмеження та переваги, певні смакові стереотипи в меню повсякденних та обрядових трапез» [3, с. 314-315]. Таким чином, метою нашої роботи є виокремити й описати густативи у контексті соціально-побутової повісті «Кайдашева сім'я» І.Нечуя-Левицького, дослідити найчастотніші показники відповідних кодів. Після детального опрацювання тексту соціально-побутової повісті І.Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» ми виокремили 50 лексем на позначення їжі та питва: **бориц, бублик, буряк, вареники, вишкварки, галушка, гарбуз, горілка, горіхи, горох, запіканка, калач, капуста, картопля, каша, квасоля, ковбаса, коржик, крашанка, лемішка, мак, маківники, масло, мед, медяник, млинець, молоко, наливка, насіння, огірки, оселедець, паляниця, паска, патока, перець, перцівка, перчиця, писанка, праник, проскура, ріпа, сало, сироватка, сіль, сметана, хліб, цибуля, чай, яблука, яєчня**. Наведене розмаїття визначає необхідність виокремлення найчастотніших густативів та пояснення їхньої значеннєвої специфіки. Так, найчастотнішими виявилися лексеми горілка – 25 слововживань, борщ – 23, хліб – 19, каша – 9, мед – 8, сало – 7.

Горілка – це міцний алкогольний напій [12]: *"Треба випити хоч одну чарку горілки: одна чарка не гріх, бо вже од голоду аж шкура болить"* [9, с. 4]; *"Кайдаш сів з ними за стіл і почав балакати, випивши чарку горілки"* [9, с. 4]. *"Сама хазяйка накраяла хліба, а хазяїн вніс з хижки бокату пляшку горілки й поставив на стіл"* [9, с. 10]; *"Кайдаш устав, приказав до чарки кілька слів і швидко вкинув у рот горілку"* [9 с. 10]; *"Червоний перець у горілці дражнив його, неначе цяцька малу дитину"* [9, с. 11]. Цей густатив найуживаніший серед лексем на позначення напоїв у творі, позаяк сюжет повісті «Кайдашева сім'я» побудовано на інтимній сюжетній лінії О.Кайдаша, який мав суттєвий недолік – чарколюбство; також І.Нечуєм-Левицьким описано традиційні народні обряди, наприклад, сватання, де не обходилось без уживання одного з найпопулярніших напоїв українців – горілки.

Борщ – це рідка страва, що вариться з посічених буряків, капусти з додатком картоплі та різних приправ [12]: *"Свекруха тільки ложку вмочила й не їла борщу"* [9, с. 13]; *"Оце як сама не догляну, то напартолить такого борщу, що й собаки не їдять"* [9, с. 15]; *"В хаті стало тихо, тільки борщ бризкав вряди-годи здоровими бульками, неначе старий дід гарчав, а густа каша ніби стогнала в горішку, підіймаючи затужавілий вершок угору"* [9, с. 16]; *"Раз Мотря спекла хліб. Хліб не вдався. Вона подала його на стіл до борщу; хліб вийшов липкий, з закальцем на два пальці"* [9, с. 20]; *"Нате вам і цей борщ, що я наварила, та, про мене, оддайте*

його собакам" [9, с. 23]. Лексему **борщ** у контексті «Кайдашевої сім'ї» згадано як основну національну страву нашого народу, без якої неможливо уявити обід українців: «Борщ – одна з найпопулярніших страв. В Україні існувало три види борщу: червоний, щавлевий, або весняний, і пісний» [3, с.315]. У контексті згадано класичний червоний борщ з буряком : *"Візьми ж, моє серце, начисть картоплі на борщ та накриши буряків, а я ось зараз встану та покажу тобі, як борщ накладатъ"* [9, с. 12].

Хліб – це харчовий продукт, що випікається з борошна [12]: *"Кайдашиха і оддала хазяйці чарку в руки, закусивши хлібом та салом"* [9, с. 10]; *"Виплескала вона хліб, посаджала в ніч і подала на стіл обід"* [9, с. 13]; *"Невістка достала з полиці хліб та сіль і сіла полуднуватъ"* [9, с. 13]; *"Я вашого сина не силувала мене брати; я до вас з хлібом з сіллю не ходила, порогів ваших не оббивала"* [9, с. 16]; *"– Хіба ж я дурно їм ваш хліб? Од ранку до вечора й рук не покладаю..."* [9, с. 16]. Найбільша кількість народних обрядів в Україні (родини, хрестини, сватання, весілля, вінчання) пов'язана із цим продуктом харчування, оскільки «хліб – символ добробуту, гостинності, хлібосольства; обрядовий знак; символ культурних, первісних здобутків; споконвіку на столі, застеленому барвистим, вишитим рушником, лежав хліб, а поруч нього сіль, які завжди для українців були святинею. Хліб – найвиразніший, найпопулярніший атрибут слов'янського харчування» [3, с. 831]. У контексті «Кайдашевої сім'ї» хліб також вжито як символ тяжкої щоденної праці головних героїв твору, які докладали багато зусиль, щоб здобути цей кулінарний скарб : *"Карпо й Мотря, заробивши літом собі хліба, вже знали, що вони їдять свій хліб, а не батьківський"* [9, с.18].

Кашиа – це страва з крупів, пшона, рису тощо, зварена на воді або молоці [12]: *"Як приставиши до вогню борщ та кашу, то вимети хату та накришиши сала на вишварки до каші"* [9, с.12]; *"Кайдашиха разів зо два одсунула горщик од жару, вимішала кашу, а хати все-таки не замела."* [9, с.13]; *"В хаті стало тихо, тільки борщ бризкав вряди-годи здоровими бульками, неначе старий дід гарчав, а густа каша ніби стогнала в горщику, підіймаючи затужавілий вершок угору"* [9, с.16]; *"Другого дня Мотря встала дуже рано, сіла собі прядсти, потім затопила в печі, знайшла два невеличкі горщечки й приставила в одному борщ, а в другому кашу"* [9, с.21]; *"– Глянь! Що це таке! – сказала Кайдашиха, тикаючи під самий ніс Кайдашеві горня з кашею – Кашиа. Що ж воно, як не каша, – сказав Кайдаш. Він не доглядався, в якому там горщику зварили кашу. – Подивись лишень, в якому горщику приставила твоя невісточка оцю кашу, – сказала Кайдашиха"* [9, с.22]. У контексті лексему **кашиа** зазначено як традиційну українську страву, що готували Кайдашиха та Мотря до обіду, порівняно так часто, скільки готували і борщ, адже «дуже поширеними та улюбленими щоденними стравами українців є різноманітні каші: гречана, ячна, манна, пшенична, гарбузова та ін. «Каша мати наша» [3,

с. 316].

Мед – це густа солодка маса, яку бджоли виробляють з нектару квітів [12]: *"Той солодкий медок одразу не сподобався Мотрі"* [9, с.10]; *"В мене ж є й горішки, є мед і мак; була б спекла маківників"* [9, с.31]; *" – Вибачайте на цей раз, будьте ласкаві. До вареників нема меду, – сказала хазяйка"* [9, с.31]; *"Кайдашиха взяла чарку в руки, і хоч була сердита, але таки не вдержалась і розпустила на всю хату мед своїм язиком"* [9, с.32]; *"Діти вкрили хустку, як мухи мед, а в тій хустині було всякого добра: і горіхи з насінням, і груші, й яблука, ще й медяники"* [9, с.35]. Цей густаторний показник у контексті твору вжито як у прямому (солодка страва) : *"В мене ж є й горішки, є мед і мак; була б спекла маківників"* [9, с.31] так і в переносному («говорити улесливо – мед розливати» [13]) значенні : *"Заговорила Кайдашиха, неначе в розмові мед розлила по хаті"* [9, с.10].

Сало – відокремлений від м'яса підшкірний свинячий жир, що зберігається солоним і вживається сирим, смаженим чи вареним [12]: *"Мати загадала їй зібрати з глечика сметану та накришить сала "* [9, с.10]; *"Мотря поставила на стіл полумисок з сметаною й тарілку з шматочками сала"* [9, с.10]; *"Коли б не впиться, — сказала Кайдашиха і оддала хазяйці чарку в руки, закусивши хлібом та салом"* [9, с.10]; *"Кайдашиха помолилась Богу й почала знов навчати невістку, як наливають борщ, як затовкувать, коли вкидати сало"* [9, с.12]; *"Недобрий, дочко, сьогодні зварила борщ. Мабуть, і сьогодні сало збігло"* [9, с.13]. Лексему **сало** в контексті повісті згадано поряд із такими густаторними показниками як борщ, сметана, хліб на позначення культури харчосмакування героїв твору, бо борщ, сметана, сало є своєрідною «візитівкою» українців у світі, а сало – найпопулярніша м'ясна страва, найцінніший у традиційному харчуванні продукт [3, с.315].

Висновок. Отже, ми проаналізували та потлумачили найуживаніші густаторні показники в контексті соціально-побутової повісті І.Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Дійшли висновку, що найчастотнішою лексемою на позначення напою є **горілка (25)** , на позначення їжі – **борщ (23)**. Аналізовані нами густативи рефлектують феномен української лінгвоментальності, традицію культури харчосмакування нашого народу, багатолітню історію кулінарних надбань українців. Перспективи подальшого розвитку вбачаємо в дослідженні лексики на позначення їжі та питва на матеріалі творів української літератури ХХІ ст. для порівняння цих густативів з лексемами на позначення їжі та питва , які було нами проаналізовано у контексті твору «Кайдашева сім'я» ХІХст.

Література

1. Амбіцька, А. (2008). Архетипи розіп'ятого Бога і хресної дороги в повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря». *Іван Нечуй-Левицький: постать і творчість*, с. 290-301.

2. Власенко, В. (1969). *Художня майстерність І. Нечуя-Левицького*. Радянська школа.
3. Енциклопедичний словник символів культури України. (2015). Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди. с. 314-316.
4. Єрмоленко, С. (2013). Етнокультурний та соціальний зміст художньої оповіді Івана Нечуя-Левицького. *Культура слова*, 79.с. 6–15.
5. Зборовська, Н. (1999). Український світ Нечуя-Левицького: гендерний підхід. *Феміністичні роздуми на карнавалах мертвих поцілунків*, с. 60-73.
6. Іванченко, Р. (1980). *Іван Нечуй-Левицький: Нарис життя і творчості*. Дніпро.
7. Мялковська, Л. (2015). Мова художніх творів І. Нечуя-Левицького: етнокультурний аспект. *Лінгвостилістичні студії : зб. наук. пр.*, 3, с. 110-117.
8. Мялковська, Л. (2013). Про аспекти дослідження мови творів Івана Нечуя-Левицького. *Культура слова*, 79, с. 19-29.
9. Нечуй-Левицький, І.(1965). *Кайдашева сім'я*. Наук.думка.
10. Приходько, І. (1998). *Українська ідея у творчості І. Нечуя - Левицького*. Каменяр.
11. Сологуб, Н. (2013). Незнаний І.Нечуй-Левицький. *Культура слова*, 79, с.15-19.
12. Глумачний онлайн-словник української мови. (2021, вересень 7). <https://slovník.net.ua>
13. Фразеологічний онлайн-словник української мови. (2021, вересень 7). <https://goo.su/7Pth>
14. Юрчук, О. (2020). *Їжа як маркер ідентичності в романі «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма» Наталки Сняданко: колект. моногр* (с. 16-21). ФОП «Белій А. Є.».
15. Яценко, С. (2007). Що їли і пили поліщуки в XVI-XVII століттях? *«Волинь-Житомирищина»*. *Історико-філол.збір. з регіон.пробл.*, 17, с. 159-163.

Т. М. Шевченко

доктор філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ І САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ В ЕСЕЇСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗБІРКИ Р. ІВАНИЧУКА «СЕРЕД ПОВЕНІ КНИГ»)

Феномени ідентичності, ідентифікації, самоідентифікації і самопрезентації є предметом осмислення багатьох напрямів гуманітаристики. Дослідження соціологів, філософів, психологів, істориків, культурологів у цій галузі часто виходять за межі внутрішньо наукового вивчення, демонструючи орієнтацію на кооперацію і синергізм у вирішенні загальних питань буття особистості з того чи того погляду. Помітне місце в цих дослідженнях посідають філологічні студії, присвячені вивченню технік і практик авторської та іншої презентації в тексті.

Літературний твір наділений особливими можливостями представлення homo faber, адже у художній комунікації головним об'єктом референції самопрезентації є «я» оповідної інстанції, змодельоване відповідно до авторського задуму.

Есеїстичний текст, на нашу думку, наділений найширшими можливостями втілення цієї референції, адже «творчий бік есею – це і є есеїстичне “я”, оригінальне і залежне лише від таланту того, хто його створює. Саме тому залишається лише вдивлятися через текст в особистість того, хто пише, вслухатися в його внутрішню і постійну роботу думки про все на світі і, включаючись у цей процес, будувати нові, власні есеїстичні лабіринти думки» [2, с. 34].

Усебічне осмислення українського літературного процесу сучасності свідчить, що есей посів лідерські позиції серед письменства через можливість для багатьох авторів нарешті вітлити неможливий до цього спосіб набуття особистісної мислительної, мовної автономії, оречевлення думки, емоції, враження, асоціації через ментативи. Активне побутування цієї вкрай гнучкої і відкритої до впливів дискурсивної практики у новітньому письменстві можна пояснити тим, що жорстке буття традиціоналізму та умовності, котре тривалий час побутувало в літературі, стало абсолютно непридатним у новітніх умовах існування літератури, котра позбулася догм, правил, канонів, стереотипів. Есеїстичні практики динамічно й різноаспектно розвиваються в останні десятиліття через «потребу в діалогізації засобами глибинного творчого прагнення людини безперервно шукати нові шляхи самоствердження у світі, незгоди суб'єкта на власне зникнення у вирі буття в результаті випадковостей бездушних природних процесів, примх ідолів, свавілля інших людей, власної незрілості, стресів, сформулювати складнощі смислів світу, що засвоюється» [3, с. 54].

Отже, техніки самоідентифікації і самопрезентації є цікавим предметом осмислення саме в есеїстичному тексті, адже в ньому особистісне начало виступає не лише важелем художньої форми, а й прихованим стрижнем оповіді. У такому творі життєві враження автора, пропущені крізь свідомість, оцінки власного досвіду, внутрішня робота розуму й оприявлення індивідуального досвіду осмислення будь-чого (самопрезентація і самоідентифікація) здатні створити цікаві для автора й читача ментативи, позначені реактивною інтенцією.

Під самоідентифікацією ми маємо на увазі процес, при якому особистість ототожнює «себе з іншою особою, соціальною групою, спільністю людей, певним зразком чи образом, визначення себе, своїх соціальних і моральних орієнтирів, що впливають на власну поведінку та рішення» [7, с. 9]. Самоідентифікація в есеї як літературному творі – це авторське позиціонування з певною спільнотою за допомогою художніх засобів образотворення. З огляду на збірку есеїв «Серед повені книг» Р. Іваничука, написану за рік до смерті 2015 року, що її можна

вважати своєрідним заповітом письменству і читацькій спільноті, для митця приналежність до українського народу постає частиною його єства: про що б він не писав, україноцентризм постає панівним чинником його ментативів. Рефлексії митця демонструють постійну увагу до проблем буття нації, її історії, культури, відлуння минулого в сучасності, відображені в книгах його власної бібліотеки чи в сюжетах власних романів про минуле України: «В історичній романістиці читач мусить будь-що зустрічатися з вічною категорією моралі, втіленою в такий матеріал, який відлунився б у нинішньому дні та спонукав не до мрійництва чи ностальгії за героїчними часами, а до реального чину або служив би стримувальним фактором перед наругою над віками виробленою суспільною звичаєвістю» [1, с. 81-82].

Якщо самоідентифікація в есеїстичному тексті – це до певної міри самохарактеризація, пов'язана з особистою ідентифікацією митця-есеїста, то самопрезентація як «комунікативна стратегія керування враженням про мовця в адресата, формування думки про себе» [5, с. 74] в есеїстичному тексті стає основою авторського осмислення буття, заґрунтованому на особистісному його осмисленні, за яким передусім стоїть задум створити власний образ у славнозвісних монтенівських традиціях про митця-філософа як головного предмета книги, про що б там не йшлося («предмет книги – я сам»). Саме це ми спостерігаємо в збірці есеїв Р. Винничука «Серед повені книг» з красномовним підзаголовком «Записки бібліофіла: про книги і про себе». Розповідаючи про книги з домашньої бібліотеки, митець передусім говорить про себе як про людину, що навчена любові до читання змалечку і яка до книг має особливе ставлення, бо власноруч їх створює. Зі сторінок збірки постає образ елітарної особистості, наділеної особливим даром читання й образотворення, котра щиро намагається поділитися цим даром із читачем та іншими письменниками. Авторська дефініція «записки» уже викликає в реципієнта певні очікування щодо щирості, безпосередності викладу, служить показником свідомого вибору есеїстичної стратегії відвертої розмови, котра відбувається невимушено, наче наживо. Крім того, маємо відзначити, що у підзаголовку «записки» фіксується головний суб'єкт мовлення: митець, що створює книги і пише про них спеціальний есей. Дійсно, письменник з любов'ю розповідає про власну бібліотеку, принагідно осмислюючи сутність письменницької діяльності як подвижництва, розповідаючи про долю тих чи тих митців, міркуючи про феномен книги й читання в історії людства, однак по суті усі ці дискурси були б неможливими без питомо Романичукової інтерпретації й усвідомлення сказаного. Відтак образ автора як творчої людини, митця, шанувальника історії, поціновувача читання, книги як такої структурує збірку у цілісність. Митець докладно розповідає про обставини прищеплення любові до книг, роль різних видань в його особистісному і творчому житті. Створюючи

образ власної багатой бібліотеки, котра почала формуватися ще з дитинства, насправді Р. Іваничук самопрезентує себе як людину, чиє письменницьке єство без книг і читання просто б не відбулося: «Домашня бібліотека – це характер її власника з його зацікавленнями, світоглядом і ментальністю. Книголюбіві, звісно, необхідні ще й публічні бібліотеки, я часто вибираюся до них у мандрівки, щоби не замкнутися в своєму улюбленому світі, однак без власної бібліотеки, як без родини, жити не можу. І байдуже, що вона, може, комусь не цікава, та навіть якщо й стане комусь іншому в пригоді, то, все ж, моя бібліотека – це я» [1, с. 6].

На думку багатьох дослідників [3; 4; 5; 7], у самопрезентації присутніми є такі основні елементи: портретування, соціальна категоризація і психологічна характеристика. В есеїстичній колекції «Серед повені книг» доцільно говорити про винятково психологічне портретування автора, зіткане з деталей, фрагментів, несистемних описів. Відтак психологічне портретування в есеї плавно перетікає в психологічну самохарактеризацію. Підґрунтям такого портретування постає феномен книги, котрий віддзеркалює свідомість Р. Іваничука через ставлення до трагічної української історії, справжній письменницький талант, літераторів старого й нового поколінь, високе літературознавство й критику, чинники національного виховання. Спорадичні уламки власного портретування дають можливість читачеві укласти їх у цілісність про автора як книголюба, книгоїда, книгознавця, для якого домашня бібліотека – «повноводе водоймище», у повенях якого він «купався протягом усього свідомого життя, зазнаючи при тому тяжкої втоми і ні з чим незрівнянної радості» [1, с. 102].

Соціальна категоризація у тексті – це передусім письменницьке позиціонування для Р. Іваничука: про що він не писав, оцінка з погляду літератора постає визначальною. Про книги будь-якого змісту, рівня й мовної якості він пише як митець, творець слова, інтелектуал і деміург. Саме письменницька опція, а не літературознавча, літературно-критична, видавнича чи будь-яка інша стає основоположною при оцінці тої чи тої книги і її ролі передусім у творчій, а не особистій біографії митця. Приміром, розповідаючи про праці І. Денисюка, дослідника творчості І. Франка, есеїст передусім наголошує на головній ідеї, винесеній з монографій львівського дослідника для себе як автора історичних романів: «Усе, що лежить за рамками нації, те від лукавого» [1, с. 79]. Крім того, розповідаючи про власну книгозбірню, автор подекуди переключається на автотематичний дискурс, пишучи про обставини створення власних творів, дає оцінку письменницькій праці в широкому аспекті, звертається до молодих авторів і представників свого покоління, міркує про роль митця в складних для українських реалій обставинах. Завершується книга прямим зверненням до письменників, у якому лунає заклик відповідально й зважено ставитися до слова, усвідомлювати його неймовірні можливості впливу: «Любіть книги, бережіть їх, у

них життя світу, у якому ви щасливо опинилися! Зумійте побачити його через книги...» [1, с. 107].

Таким чином, самоідентифікація і самопрезентація в есеїстичному тексті є компонентами ширшої категорії адресованості художнього твору, є невід'ємною частиною авторського ідіостилію. Вони впливають на сприйняття тексту, спрямовуючи читача на певний алгоритм інтерпретації твору, побудованого на особистісних авторських ментативах і рефлексіях.

Література

1. Іванчук, Р. (2016). *Серед повені книг*. Піраміда.
2. Кайда, Л. (2008). *Эссе: стилистический портрет*. Флинта: Наука.
3. Кобзева, Ю. (2017). Философская эссеистика как опыт самопознания человека. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*, с. 53–60.
4. Курьянович, А. (2006). Когнитивная сущность речевого жанра самопрезентации в эпистолярном дискурсе М. И. Цветаевой. *Вестник ТГПУ, Серия: Гуманитарные науки (Филология)*, 5(56), с. 144–150.
5. Лаппо, М. (2012). Самоидентификация и самопрезентация в разных типах дискурса. *Вестник НГУ. Серия: Психология*, Том. 6, Вып. 2, с. 72–76.
6. Понятина, Т. (2011). Самопрезентация автора-повествователя как составляющий элемент коммуникативной структуры художественного текста. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*, 6(2), с. 527–530.
7. Хорунжий, Г. (2006). Самоідентифікація особистості як соціально-психологічний процес. *Вісник КНТЕУ*, 2, с. 5–15.

В. В. Яшкіна

кандидат філологічних наук, доцент

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЛОКАЛІЗАЦІЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ В СТИЛІСТИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ АНГЛОМОВНИХ МЕДІЙНИХ РЕСУРСІВ

Запропоноване дослідження є синтезованою теоретико-практичною розвідкою, в якій актуалізуються існуючі історичні та сучасні підходи до вивчення питань функціонування метонімії як тропу та розглядаються особливості уживання цього стилістичного прийому в мові сучасних англійських ЗМІ.

В центрі дослідження є теза про те, що в когнітивному аспекті метонімія є способом ментального засвоєння дійсності, або когнітивним механізмом, що дозволяє людині переходити у своїй свідомості від часткового до загального, від конкретних явищ, що оточують, до абстрактних узагальнень. Відповідно до загальноновизнаної точки зору, метонімія – це перенесення імені з одного класу об'єктів або окремого об'єкта в інший клас або окремий об'єкт, який пов'язаний із

цим об'єктом у суміжності [1, с.94].

Новизна підходу полягає, насамперед, у виборі предмета дослідження: переважна більшість відібраних для аналізу контекстів відбивають стилістично-пофарбовану реакцію медійних джерел на найактуальніші сфери сучасного життя (охорона здоров'я, політика та економіка, сільськогосподарський напрямок, торгівля, сучасні технології, а також екологія й охорона навколишнього середовища).

В аналізі статей англomовної періодики нас насамперед цікавили особливості застосування метонімії в зазначеному стилістичному середовищі з точки зору особливостей її функціонування та контекстуального значення.

Нами був визначений наступний алгоритм роботи:

- На основі недійсних повідомлень 2021 року вибрано метонімії, цікаві з наукової та аналітичної точки зору.

- Відібрані метонімічні контексти розподілено за основними типами за їх функціям та особливостям вживання в тексті згідно з класифікаціями С.С.Маслової-Лашанской, Г. Паули та І.В. Арнольд.

- Представлено філологічну інтерпретацію тропу, а саме розгорнене тлумачення метонімічного перенесення кожного представленого зразка з метою більш детального розкриття його сутності та ролі.

В ході дослідження було з'ясовано, що найбільш поширеним типом метонімічного переносу є локальний, що створюється за моделлю: **«місце діяльності (установа/компанія) → люди, що здійснюють цю діяльність»**, на найактуальнішою темою залишається висвітлення питань, пов'язаних із боротьбою з пандемією COVID-19. Наприклад:

«If the nation's public health system was ever to offer a pizza delivery-style vaccine service, now might be that moment. On Tuesday, Mr. Biden said Uber and Lyft, two of the country's largest ride-sharing services, would provide free rides to vaccination sites from May 24 until July 4» [2]. **«The nation's public health system»** – просторова (локальна) метонімія, де перенесення відбувається за принципом **«місце діяльності (установа/організація) → люди, що здійснюють цю діяльність»**.

Цей же мовний принцип і тематичний акцент спостерігаємо й в наступних контекстах:

«In a new informal survey this month by The New York Times, 723 epidemiologists in the United States responded to questions about their life now and how they are navigating this in-between phase of the pandemic, when vaccines have become widespread and cases are declining nationally, but herd immunity is not assured and Covid-19 remains a threat» [2]. **«The New York Times»** – у наведеному виразі наявна просторова (локальна) метонімія, а перенесення відбувається за принципом **«місце діяльності (організація/компанія) → люди, що здійснюють цю діяльність»**.

«**The Centers for Disease Control and Prevention** said that fully vaccinated people could gather indoors with other vaccinated people without precautions, but it did not specify how many households could do so at once» [2] – просторова метонімія, де перенесення відбувається за принципом «місце діяльності (установа/організація) → люди, що здійснюють цю діяльність».

Домен «локальність-суб'єкт» може варіювати як в першій, так і в другій частині патерна: «*Although aid has begun to pour in from other countries, hospitals are still unable to help many of those who are critically ill, and families have been left to hunt for much-needed oxygen*» [2]. «**Hospitals**» – локальний тип метонімії, де перенесення відбувається за принципом «споруда/приміщення → люди (організації)».

Територіальні або географічні межі локації, яка дає змогу підсилити стилістичний малюнок контексту, майже не обмежені. Семантичне розширення обох компонентів («локація» або «суб'єкт») можливо здійснювати і у такий спосіб, який застосовано в контекстах нижче. У двох наведених прикладах метонімічне перенесення відбувається за принципом «територія/країна, населена людьми → люди, що керують цією країною/уряд»;

«*India on Tuesday passed the milestone of 20 million total reported coronavirus cases, with many more undetected, according to experts, amid growing calls for a national lockdown*» [77].

Аналітичні спостереження підтвердили різноманітність структур метонімічних моделей («інструмент→дія», «характеристика→людина», «причина→наслідок») та спектральний розбіг сучасних тем, що дає поштовх до розширення рамок дослідження.

Література

1. Шмелев, Д. Н. (1977). *Современный русский язык: Лексика*. Просвещение.
2. The New York Times. [http:// www.nytimes.com](http://www.nytimes.com)